

2022

2050-ųjų Lietuva piliečių akimis

Šioje ataskaitoje pateikiama piliečių lūkesčių ir baimių dėl Lietuvos ateities analizė. Tyrimo metu buvo nagrinėta, kaip šalies gyventojai suvokia Lietuvos tapatybę, kokias viltis turi dėl šalies socialinės ir kultūrinės, technologinės, ekonominės aplinkos bei politikos padėties. Ši ataskaita yra vienas iš duomenų šaltinių rengiant valstybės pažangos strategiją „Lietuva 2050“.

Tyrimą atliko:

Dovilė Gaižauskienė, Liucija Sabulytė, Karina Kropa

Parengta vykdant projektą „Įrodymais grįsto valdymo kompetencijų centro įkūrimas“
(Nr.10.1.1-ESFA-V-912-01-0025)

Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti info@strata.gov.lt

Dėkojame dr. Sigitai Trainauskienei, prof. Ainei Ramonaitei, dr. Erikai Vaiginienei, Lietuvos bibliotekininkų draugijai, LR Vyriausybės „Atviros Vyriausybės“ iniciatyvai, Skurdo mažinimo tinklui.

Turinys

Pratarmė	2
Įvadas	3
Tyrimo metodologija	6
1.Kintanti šalies tapatybė ir jos ateities horizontas	11
1.1. Demografinė kaita ir tapatybė	11
1.2. Tapatybė globaliame kontekste	13
1.3. Visuomenės savybės ir jų raiška	14
1.4. Istorijos dėmuo tapatybės sampratoje	16
1.5. Bendruomenių reikšmė	17
1.6. Lietuvių kalbos ateitis	18
1.7. Galimos grėsmės tapatybei	19
2.Šalies gyventojų lūkesčiai dėl 2050-ųjų Lietuvos	20
2.1. Socialiniai ir kultūriniai lūkesčiai	20
Sveikatos iššūkiai	20
Priklausymas visuomenei	21
2.2. Išmintinga technologijų plėtra	26
2.3. Kokybiškos darbo vietos aukštos pridėtinės vertės ekonomikoje	28
Ekonomikos vystymosi kryptys	29
Darbo rinka ir darbo vietų kokybė	30
Mokesčiai	31
2.4. Išsaugotas gamtinis karkasas mieste ir už jo ribų	33
Gamtinė aplinka	33
Aplinka mieste ir regione	35
2.5. Profesionaliai valdoma, globaliai bendradarbiaujanti demokratinė Lietuva	38
Valdysena ir vidaus politika	38
Geopolitika	40
Apibendrinimai ir rekomendacijos	44
Priedai	49

Pratarmė

Iniciatyva „2050-ųjų Lietuva piliečių akimis“, ko gero, yra vienas sėkmingiausių strategijos „Lietuva 2050“ rengimo rezultatų, o kartu tai ir vienas geriausiai pavykusių valstybės bandymų užmegzti prasmingą dialogą su savo piliečiais.

Vyriausybės strateginės analizės centro (STRATA) ir „Atviros Vyriausybės“ suorganizuotų diskusijų „Ekspedicijos į 2050-ųjų Lietuvą“ medžiaga įdomi, intriguojanti, autentiška, galinti įkvėpti gyvybės ir idėjų pačiai strategijai. Diskusijos atskleidžia, kaip Lietuvos piliečiai mato mūsų valstybės ateitį, dėl ko labiausiai nerimauja, galvodami apie laukiančius globalinius iššūkius, ko tikisi iš valstybės, kur mato Lietuvos valstybės ir visuomenės stipriąsias ir silpnąsias puses. Tai lyg savotiškas „paruoštukas“ strategijos rengėjams. Visų pirma, kad strategija turėtų prasmę ir legitimumą visuomenės akyse, ji turi surezonuoti su žmonių mintimis ir lūkesčiais, pateikti atsakymus į visuomenei kylančius klausimus, reaguoti į nerimą keliančias tendencijas. Kaip tik tai ir galima rasti šioje diskusijų medžiagoje. Tačiau ne mažiau svarbi ir kita šio „paruoštuko“ funkcija – ji suteikia galimybę pasitelkti bendruomeninę išmintį ir sutelktinį bendradarbiavimą, kuriuos taip sėkmingai pritaiko pažangus verslas savo inovacijoms. Kodėl to negalėtų padaryti pažangi valstybė?

Skaitant diskusijų medžiagą buvo įdomu ir netikėta matyti, kad skirtinguose regionuose diskutuojantys žmonės prieina prie gana panašios Lietuvos ateities vizijos ir kad ta vizija yra nebanali, ne nusižiūrėta nuo kokių nors viešojoje erdvėje sklindančių politikų ar kultūrinio elito idėjų, bet gimstanti čia pat vietoje iš žmonių autentiškų patirčių, apmąstymų ir pokalbių. Tuose apmąstymuose jaučiasi ir kultūrinis gylis (kurio dažnai pritrūksta įvairiuose pažangos forumuose), ir atvirumas pokyčiams. Nors specialiai apie tai nebuvo klausti, Lietuvos piliečiai svarsto apie Lietuvos tapatybę: kodėl jiems ir kitiems turėtų rūpėti Lietuvos likimas, kodėl jie nori gyventi čia, o ne kur nors kitur, kaip jų jaučiamas Lietuvos stiprybės galima būtų išryškinti ir panaudoti sėkmingos ateities kūrimui. Buvo savotiškai netikėta matyti, kaip pokalbiuose išryškėja vienas iš kertinių tapatybės elementų – giluminis Lietuvos žmonių ryšys su gamta, reflektuojamas postindustrinio globalizuoto pasaulio kontekste. O kaip viena iš svarbiausių asmeninės laimės prielaidų matoma ne ekonomika, o bendruomeniškumo išsaugojimas aižėjančių ryšių ir technologijų plėtros amžiuje. Ar apie tai buvo susimąstę strategijos „Lietuva 2050“ kūrėjai?

Linkiu įdomaus ataskaitos skaitymo – kad ji leistų pajusti tokį pat džiaugsmą svarstyti apie savo šalies ateitį kartu su bendrapiliečiais ir įkvėpimą, kurį jautė diskusijų dalyviai ir organizatoriai.

Prof. Ainė Ramonaitė

Įvadas

Akimirkai užsimerkite ir suskaičiuokite, kiek metų jums bus 2050-aisiais?

Suskaičiavote? Įsivaizduokite, kad nubudote 2050-ųjų sausio 1 dieną.

Kur jūs nubudote? Kokius vaizdus matote pro savo kambario langą?

Kokia kalba parašyti užrašai, kuriuos matote žiūrėdami laukan?

Daugiau negu šimtas Lietuvos gyventojų, pakviestų dalyvauti „Ekspedicijoje į 2050-ųjų Lietuvą“, jau skaičiavo, kelintą gimtadienį minės po beveik 30 metų, ir svarstė, kokia tuo metu bus Lietuva. 2021 metų spalio mėn. prasidėję ir įvairiose Lietuvos vietovėse iki 2022 m. vasario mėn. vykę kelių valandų trukmės susitikimai buvo organizuojami siekiant įsiklausyti į šalies gyventojų lūkesčius, viltis ir baimes dėl Lietuvos ateities. Vyriausybės strateginės analizės centro (STRATA) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos „Atviros Vyriausybės“ iniciatyvos organizuojamų diskusijų metu su gyventojais buvo aptariama galima valstybės pažangos vizija ir šiai vizijai įgyvendinti svarbūs elementai – veiksmai ir aplinkybės. Ateičiai tyrinėti buvo pasitelkiami klausimai, į kuriuos atsakinėjantys gyventojai kviečiami įsivaizduoti 2050-ųjų Lietuvą, lyginti ją su šiandienos Lietuva, įvardyti jos stiprybes, samprotauti apie galimas vidines ir išorines grėsmes bei kliūtis keliaujant į norimus 2050-uosius metus, aptarti, kas dabar yra atsakingas už valstybės ateities formavimą. Šiose diskusijose išryškėjo įsivaizduojamų Lietuvos ateičių kontūrai.

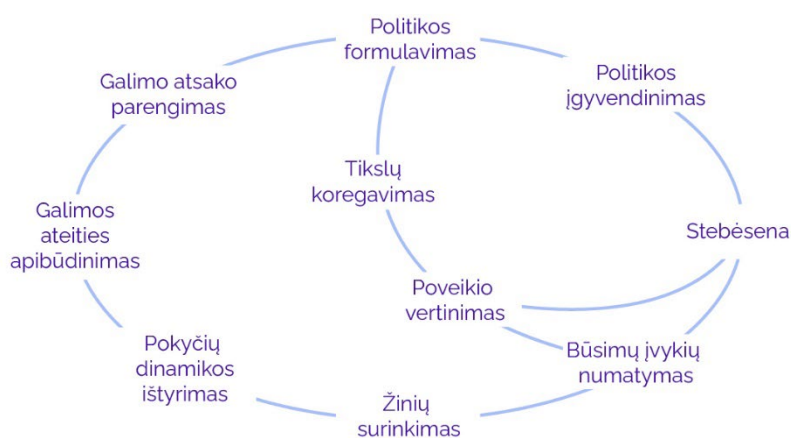
„Ekspedicija į 2050-ųjų Lietuvą“ yra naujos Lietuvos valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2050“ rengimo dalis. Ši strategija yra viena iš trijų (šalia Lietuvos Respublikos teritorijos Bendrojo plano koncepcijos ir Nacionalinio saugumo strategijos) pagrindinių strateginio lygmens dokumentų – valstybės strategijų, kuriomis siekiama planuoti ilgesnę negu 20 metų šalies ateitį. Vėliau šių dokumentų pagrindu rengiami trumpesnės trukmės planai (tokie kaip Nacionalinis pažangos planas, Vyriausybės programa, regionų plėtros programos ir pan.). Valstybės pažangos strategijoje nustatoma Lietuvos vystymosi vizija ir jai įgyvendinti svarbios plėtros kryptys, siektini socialiniai, ekonominiai, aplinkos tikslai ir jų rezultatus atspindintys rodikliai.

Diskusijų su gyventojais metu tapo akivaizdu, kad apie valstybės ateitį kalbėtis nėra lengva. Asmeninio gyvenimo perspektyvoje pradeda ryškėti valstybės ateitys – apmąstoma, ar užtenka pasirengimo sutikti būsimus netikėtumus, į asmeninius gyvenimus įsileisti įvairesnes ateities galimybes. Įvardijant aspektus, kurie yra svarbūs tiek asmeniniame, tiek kolektyviniame lygmenyse, kartais galima išgirsti nuogąstavimų, kad stinga žinių, o gal net ir teisės kalbėti apie valstybės ateitį. Kartais sušmėžuoja svarstymų, tarsi nurodančių, kad piliečiai iš ateities kažko nori, o ekspertai žino, kokia ta ateitis bus. Tokie svarstymai atspindi gana paplitusį įsivaizdavimą, jog ateitis yra apibrėžta ir nekintanti, kad kažkas turi galimybę tiksliai įvardyti, kokia ji bus, kad kalbant apie ateitį egzistuoja teisingi arba neteisingi atsakymai. Visgi dalyviai patikinti – neteisingų atsakymų nėra.

Valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2050“ rengimas yra daugialypis ir įtraukus procesas. Ateities įžvalgos kuriamos į procesą sistemingai įtraukiant dalyvius ir su jais formuojant

kolektyvinį žinojimą apie vidutinės trukmės ir ilgalaikę ateitį. Pagal vadinamąjį keturypės spiralės modelį¹ (angl. *quadruple helix model*) „Lietuva 2050“ rengimo procese įsitraukti į valstybės ateities įsivaizdavimo pratimą bei tapti strategijos bendrakūrėjais pakviestos 4 suinteresuotos grupės: politikos formuotojai, akademinė bendruomenė, verslas ir piliečiai. Kiekviena suinterasuota grupė į procesą įtraukiama etapiškai, numatant surenkamų duomenų integraciją. Šis procesas leidžia įgyti vertingos informacijos sprendimams kurti ir sutelkti pajėgumus bendriems veiksams, nukreiptiems į pageidaujamą ateitį. Metodiniuose užsienio valstybių dokumentuose, kuriais remiamasi strategijos „Lietuva 2050“ procese, pažymima, kad pagrindinis ateities įžvalgų indėlis į politikos formavimo procesą yra politikos formulavimo stadija (žr. 1 pav.).

1 pav. Politikos formavimo proceso schema

Šaltinis: *The Futures Toolkit*, JK Vyriausybės mokslo tarnyba²

Suomijoje, rengiant naujausią Vyriausybės Ateities pranešimą, taip pat vyko panašus procesas – „50 dialogų su piliečiais apie ateitį“, kurio metu siekta į išsamų pokalbį apie šalies ateitį įtraukti tuos žmones, kurie paprastai lieka neįtraukti į tokio pobūdžio diskusijas³. Atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtis, pačioje proceso pradžioje suorganizuotos diskusijos su piliečiais ir Lietuvoje.

„Ekspedicijų į 2050-ųjų Lietuvą“ duomenys tarnauja renkant ir vertinant kolektyvines žinias apie ateitį, papildo įvairiais būdais surinktas ekspertines įžvalgas. Šios ekspedicijos prisideda sprendžiant vieną iš pagrindinių problemų šiandieninėje valstybėje – tai piliečių atsitolinimas nuo valstybės reikalų. Šia veikla buvo siekiama žengti konkrečius žingsnius – tiesiogiai įtraukti piliečius į valstybės reikalų svarstymą.

¹ Schütz F, Heidingsfel M., Schraudn M. (2019) *Co-shaping the Future in Quadruple Helix Innovation Systems: Uncovering Public Preferences toward Participatory Research and Innovation*. Prieiga per internetą <http://www.journals.elsevier.com/she-ji-the-journal-of-design-economics-and-innovation>. <https://doi.org/10.1016/j.sheji.2019.04.002>

² *The Futures Toolkit*. Prieiga per internetą

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/674209/futures-toolkit-edition-1.pdf

³ <https://vnk.fi/en/foresight/government-report-on-the-future>

Ši ataskaita yra skirta pirmiausia valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2050“ rengėjams ir už strategijos tvirtinimą atsakingiems politikos formuotojams, siekiant, kad strategija atlieptų įvairių suinteresuotų grupių – taip pat ir visuomenės – lūkesčius. Tikimės, kad ataskaitoje pateikiami išsamūs piliečių lūkesčius aprėpiantys aprašymai, tyrėjų apibendrinimai, taip pat ir ataskaitoje sutikti ir su jumis kalbantys aštuoni apibendrinant sukurti diskusijų dalyviai – personos – leis pajusti, kokia Lietuva galėtų būti 2050-aisiais metais. Skaitydami šią ataskaitą galėsite geriau pažinti žmones, kurie kuria ir kurs 2050-ųjų Lietuvą, jų matomą šalies ateities perspektyvą ir kartu dabartį. Ši analizė praturtins valstybės pažangos strategiją „Lietuva 2050“ piliečių perspektyva ir padės kurti pagrindus esminiam žingsniui strateginio veikimo procese – strategijos įgyvendinimui.

Tyrimo metodologija

Susitikimai – diskusijos su piliečiais yra sudėtinė piliečių įtraukimo į „Lietuva 2050“ rengimo procesą⁴ dalis, paverčianti strategijos rengimo procesą dalyvaujamuoju ir užtikrinanti, kad rasti sprendimai bus tvaresni ir atspindintys kolektyvinės vaizduotės sukurtas galimų ateičių vizijas. Šią iniciatyvą įgyvendino STRATA veikianti Politikos laboratorija – procese buvo laikomasi dialogo palengvinimo metodo „TimeOut“⁵, taikyto įgyvendinant „50 dialogų su piliečiais apie ateitį“ Suomijoje, dalyvaujamojo dizaino (*angl. participatory design*), bendros kūrybos (*angl. co-creation*) principų. Kaip teigia A. Witcher „dalyvaujamas dizainas yra požiūris, orientuotas į modelių kūrimo procesus ir procedūras, o *bendra kūryba* dažnai vartojamas kaip bendresnis terminas įvardijant dalyvaujančius bendro ir atviro kūrimo procesuose“⁶. Bendra kūryba siekiama skatinti galvojimą apie ateities galimybes, šalia įrodymų pasitelkiant ir kūrybiškumą skatinančias veiklas.

Įgyvendinant susitikimų – diskusijų su piliečiais veiklą, visuomenė labiau įtraukiama į strateginių šalies klausimų svarstymą: įsiklausoma į jų balsus rengiant strategiją „Lietuva 2050“, skatinamas didesnis tarpusavio supratimas tarp piliečių ir sprendimų priėmėjų.

Tyrimo tikslas – nustatyti šalies piliečių ir gyventojų lūkesčius ir baimes dėl Lietuvos ateities, su piliečiais aptarti valstybės pažangos viziją ir šios vizijos įgyvendinimui svarbius elementus ir aplinkybes bei pateikti rekomendacijas „Lietuva 2050“ rengėjams.

Tyrimo objektas – šalies piliečių ir gyventojų lūkesčiai ir baimės, susiję su Lietuvos ateitimi iki 2050 metų.

Tyrimo organizavimo etapai

1. Tikslinės grupės atrankos kriterijų sudarymas.
2. Tyrimo atlikimo vietų pasirinkimas.
3. Dalyvių kvietimas bendradarbiaujant su vietos organizacijomis.
4. Dalyvių atranka.
5. Elektroninio laiško ir kvietimo dalyvauti tyrime išsiuntimas.
6. Grupinės diskusijos atlikimas ir duomenų transkribavimas (interviu išrašų parengimas):
  - bandomasis etapas – atliktus bandomąją diskusiją patikslintas preliminarus tyrimo klausimų sąrašas. Bandomosios diskusijos duomenys įtraukti į tyrimo duomenų analizę;
  - pagrindinis etapas – atlikti 9 tikslinių grupių interviu.
7. Duomenų analizė. Šiame tyrimo etape duomenys buvo sukoduoti, atlikta tematinė duomenų analizė, identifikuoti piliečių profiliai – personas.
8. Tyrimo apibendrinimas, išvadų ir rekomendacijų parengimas. Remiantis surinktų duomenų analizės rezultatais parengtas tyrimo apibendrinimas, šalies gyventojų valstybės pažangos 2050-iesiems metams lūkesčiai ir rekomendacijos.

⁴ Valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2050“ rengimo metodologija

⁵ „Time out“ metodologija. Prieiga per internetą <https://www.timeoutdialogue.fi/tools/>

⁶ Anna Whicher & Tom Crick (2019) *Co-design, evaluation and the Northern Ireland Innovation Lab*, Public Money & Management, 39:4, 290-299. Prieiga per internetą <https://doi.org/10.1080/09540962.2019.1592920>

Tyrimo duomenų rinkimo metodai

Susitikimai vyko grupinių diskusijų forma, vadovaujantis pusiau struktūruoto giluminio interviu metodika. Viena diskusija vidutiniškai truko 2,5 val. Viso susitikimo trukmė, įskaičiuojant kūrybinės užduoties atlikimą, – 3 val. Diskutuojama buvo pagal iš anksto parengtą klausimyną (žr. 1 priedą), kūrybinei užduočiai atlikti skiriant apie 0,5 val. (užduoties pavyzdį žr. 2 priede). Ieškant įtraukios susitikimų su piliečiais formos bei renkant duomenis patyriminei dizaino parodai, susitikimai praturtinti kūrybine užduotimi, kuriant objektus ir procesus iš 2050-ųjų Lietuvos. Kūrybinės užduoties tikslas – sužadinti diskusijos dalyvių vaizduotę, galvojant apie 2050-uosius metus. Diskusijos buvo dokumentuojamos garso įrašuose, parengtos diskusijų transkripcijos.

Tyrimo tikslinė grupė

Susitikimai su piliečiais buvo organizuojami įvairiose Lietuvos vietovėse (žr. 1 priedo 1-oje lentelėje), pasirinkimą lėmė vietovės dydis, gyventojų etninė sudėtis. Vienas iš susitikimų vyko virtualiai, kadangi jame dalyvauti buvo pakviesti ne Lietuvoje gyvenantys Lietuvos piliečiai.

Susitikimų dalyvių amžius nuo 11 iki 76 metų, iš viso dalyvavo 109 dalyviai. Susitikimai Klaipėdoje ir Žemaičių Kalvarijoje vyko išskirtinai su jaunimu, Žemaičių Kalvarijos gimnazijoje – su moksleiviais. Jaunimui skirta daugiau dėmesio, kadangi tai yra amžiaus grupė, kuri gyvens ateities Lietuvoje ir reikšmingai prisidės prie strategijos įgyvendinimo. Dalyvių atrankos vyko bendradarbiaujant su pasirinktos vietovės viešąja biblioteka – dalyvius pagal pasidalintą kriterijų sąrašą į diskusiją kvietė bibliotekos darbuotojai, o norintys dalyvauti diskusijoje vietos gyventojai pildė virtualią anketą, pateikdami atsakymus į klausimus, susijusius su jų demografinėmis charakteristikomis. Atitinkantys kriterijus gyventojai buvo informuojami elektroniniu paštu. Taip pat buvo naudojamas ir sniego gniūžtės metodas, ieškant kuo įvairesnių dalyvių, kurie tiksliau atitiktų kriterijus. Pagal patvirtintą metodiką buvo siekiama į piliečių diskusijas įtraukti tokius žmones, kurie paprastai neturi galimybių įsitraukti į aukšto lygmens strateginių šalies dokumentų rengimą, – taip vykdant dalyvių atranką siekta atspindėti įvairių socialinių grupių požiūrius.

Duomenų analizė

Diskusijų duomenys buvo koduojami, nustatant kategorijas ir subkategorijas. Koduojant duomenis buvo naudojamas hibridinis duomenų kodavimo metodas, jungiantis dedukcinio ir indukcinio kodavimo požiūrius. Pirminis kodavimas buvo atliktas pagal STEAP⁷ prieigą, įtraukiant papildomą tapatybės kategoriją. Antrinis duomenų kodavimas buvo atliktas vadovaujantis indukcine prieiga, identifikuojant tematinius klasterius (subkategorijas) analizuojamose STEAP kategorijose.

---

⁷ STEAP – socialiniai, technologiniai, ekonominiai, aplinkos ir politiniai veiksniai (angl. *societal, technological, economical, environmental, political*). Žr., pvz., Johannes C. Cronje, *The Future of Our Field – A STEEP Perspective*, Association for Educational Communications & Technology. 2016. Prieiga per internetą <https://link.springer.com/article/10.1007/s11528-015-0009-0>

Piliečių personų sudarymas

Siekiant geriau panaudoti tyrimo rezultatus tolesniame strategijos formavimo procese (vizijos, kelrodžių konstravimas ir t. t.), iš surinktų diskusijų metu duomenų buvo sukonstruotos personas – tam tikri būdingi piliečių prototipai. Personas – tai dizaine, IT srityje ir (vartotojų) tyrimuose naudojamas duomenų analizės metodas, kai per tam tikrus sukonstruotus archetipus perteikiami susisteminti būdingi vartotojų (šiuo atveju – piliečių) profiliai, atspindintys skirtingus jų tikslus, poreikius, elgsenos bruožus⁸. Paprastai personas (veikėjai, turintys vardą) sukonstruojamos išanalizavus etnografinių interviu, stebėsenos, apklausų metu surinktus duomenis. Personų tikslas – padėti geriau suprasti vartotojus ir jų lūkesčius bei poreikius tam tikrame specifiniame kontekste tam, kad kuriama paslauga, produktas ar programa geriau (tiksliau) juos atlieptų. Pagrindinės archetipų (personų) žinutės yra perteikiamos per trumpą pasakojimą, kuriame paprastai atskleidžiami asmens tikslai, gyvenimo būdas, mąstymo modelis arba elgseną sąlygojantys motyvai, demografinės charakteristikos. Personų pasitelkimas padeda labiau suasmenintai, empatiškai galvoti apie vartotoją išskaidant apibendrintą supratimą apie visuomenę į atskirus konkrečius segmentus. Rekomenduojama, apsibrėžus skirtingas vartotojų charakteristikas, išskirti tam tikras prioritетines grupes, į kurias bus orientuojamasi procese, tuo tikslu atliekamos koreliacijos su didesne statistine grupe.

Šiame tyrimo duomenų analizės etape pagal diskusijų dalyvių demografinius ir kitus duomenis taip pat buvo identifikuoti apibendrinti diskusijų dalyvių profiliai – personas. Sudarant apibendrintus dalyvių profilius – nustatant tipus⁹, buvo siekiama atspindėti personų skirtumus, įvertinant dalyvių įvairumą pagal demografinės ir kitas charakteristikas. Buvo atlikta nevisiškai reprezentatyvi atranka, lyginant populiaciją ne pagal visas, bet pagal kelias charakteristikas (žr. 4 priedą). Pavyzdžiui, duomenų masyve, įvertinus populiacijos pasiskirstymą pagal lytį, nustatyta, kad populiaciją sudaro apytiksliai 60 proc. moterų ir 40 proc. vyrų. Todėl pradiniam personų sudarymo etape išlaikyta atitinkama *profilių* proporcija, nes tokiu būdu išrinkta imtis yra reprezentatyvi pagal *lyties* rodiklį.

Remiantis šia prieiga pradiniam personų sudarymo etape buvo sudaryta 9, o vėlesniame – 8 personas, atspindinčios lyties, amžiaus, tautybės, gyvenamosios vietos, išsilavinimo, šeiminės padėties, užimtumo statuso charakteristikas. Personas sudarytos susintetinus kelių diskusijų dalyvių, atitinkančių pasirinktą charakteristiką, duomenis (žr. plačiau pateikiamą informaciją 4 priede). Duomenys buvo susieti su bendra Lietuvos gyventojų demografinė charakteristika ir jos projekcijomis 2050 m. (žr. 3 priedą): Lietuvoje iš 2,8 mln. gyventojų 2021 m. apie 67,5 proc. gyveno mieste, o 32,5 proc. – kaime. Bendrame Lietuvos gyventojų skaičiuje buvo 498,3 tūkst. vaikų nuo 0 iki 17 metų. Dėl mažo gimstamumo, vis ilgėjančios gyvenimo trukmės ir jaunų žmonių emigracijos Lietuvoje susiformavo itin neigiamos demografinės tendencijos – prognozuojama, kad mažės ne tik bendras gyventojų skaičius, bet ir darbingo amžiaus (15–64 m.) gyventojų: 2050 m. jų bus 34 proc. mažiau, negu yra šiuo metu. 2019 m. žmonės, kurie gyvena žemiau skurdo ar socialinės atskirties ribos, sudarė 26,3 proc. Lietuvoje šiuo metu gyvena beveik 15 proc. ne lietuvių tautybės žmonių – tikėtina, kad šis skaičius ateityje augs. Remiantis neoficialiais Lietuvos diplomatinė atstovybių, užsienio lietuvių organizacijų duomenimis, užsienyje gyvena apie

⁸ K. Goodwin (2009), *Designing for the Digital Age: How to Create Human-Centered Products and Services*, p. 229

⁹ Prieiga per internetą <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1124/2499>

1,3 mln. lietuvių kilmės asmenų (tai yra apie 30 proc. tautos)¹⁰, nemaža dalis jų svarsto apie grįžimą į Lietuvą ateityje. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, į susitikimus ypač siekta pritraukti jaunimo, socialiai pažeidžiamų grupių, diasporos atstovus, taip pat organizuoti atskirą susitikimą su nelietuvių tautybės asmenimis.

Vertybės ir tapatybė

Šio tyrimo metu taip pat siekta giliau ištyrinėti Lietuvos gyventojų nuostatas dėl tapatybės ir vertybių kaip dominuojančių jėgų mūsų gyvenime¹¹ bei palyginti juos su ankstesniais panašiais tyrimais. *Eurobarometro* (2021) duomenimis, 69 proc. Lietuvos gyventojų kaip pirmąją tarp asmeninių vertybių nurodė geranoriškumą, toks pats skaičius žmonių nurodė kaip svarbius teiginius „galimybė pasirūpinti artimaisiais“, 61 proc. žmonių svarbu galėti „pačiam priimti sprendimus dėl savo gyvenimo“ (tačiau šiuo požiūriu atsiliekame nuo kitų europiečių), 60 proc. svarbu „asmeniškai jaustis saugiai ir užtikrintai“ (angl. *safe and secure*). Lietuviai, lyginant su kitomis ES šalimis, pasižymėjo labiau konservatyviomis nei saviraiškos vertybėmis (tiesa, bendroje tyrimo imtyje jaunesnio amžiaus, aukštesnio išsilavinimo, kiek dažniau – dideliuose miestuose gyvenantys respondentai dažniau buvo linkę nurodyti saviraiškos vertybes); 41 proc. respondentų nurodė, kad teiginys apie poreikį išlaikyti tradicines vertybes ir mąstymo būdą yra „visiškai tinkamas man“ ir dar 43 proc. „šiek tiek panašu į mane“. 58 proc. Lietuvos gyventojų nurodė, kad šaliai svarbu apsisaugoti „nuo visų grėsmių“ (visuomenės saugumas), dar 33 proc. buvo linkę labiau pritarti šiam teiginiui. Lietuviai nebuvo linkę taip stipriai sureikšminti statuso ir turto vertybių (ir pastaruoju aspektu yra labiau panašūs į Šiaurės nei Rytų ar Pietų Europos valstybių gyventojus), jiems taip pat mažiau svarbu atvirumas naujoms patirtims. Lietuvos gyventojai santykinai mažiausiai, palyginti su kitais europiečiais, vertina toleranciją – 41 proc. visiškai sutinka, 48 proc. linkę sutikti su teiginiu, kad svarbu įsiklausyti ir suprasti žmones, kurie yra kitokie, nei aš pats. Analogiškas rezultatas ir kalbant apie svarbą rūpintis gamta: lietuviai mažiausiai su tuo sutinka, lyginant su kitais europiečiais (49 proc. visiškai sutinka, 42 proc. linkę sutikti (plg. srityje pirmaujanti Graikija – atitinkamai 83 ir 15 proc., ES vidurkis – 71 ir 23 proc.). Lietuvos gyventojai taip pat santykinai mažiausiai iš kitų ES šalių vertina lygias galimybes: 42 proc. visiškai sutinka ir 45 proc. sutinka (ES vidurkis – 70 proc. ir 24 proc. atitinkamai), poreikį nepriklausomai suformuoti savo požiūrį: 51 proc. visiškai sutinka ir 41 proc. linkę sutikti (ES vidurkis – atitinkamai 73 proc. ir 21 proc.).

Kalbant apie tapatybę, Lietuvos gyventojai dažniausiai linkę tapatintis su savo šeima – 75 proc., savo valstybe (angl. *nationality*) – 71 proc., savo lytimi – 68 proc. Įdomu, kad tik 15 proc. respondentų nurodė jaučiantys grėsmę savo tapatybei.

Lietuvoje 2019 m. atlikto tyrimo duomenimis¹², pagrindinės šalies vertybės suskirstytos į šias grupes: teisingo gyvenimo būdo vertybės (šeima, darbas, išsilavinimas, namai, saugumas ir stabilumas); tautos savimonės vertybės (šalies laisvė (nepriklausomybė), patriotiškumas, pilietiškumas, pagarba tradicijoms ir istorijai, tautinis identitetas, kantrybė, nepalaužiamumas, atsparumas, istoriškai susiklosčiusi kultūrinė įvairovė); darnos su gamta vertybės (gilus ryšys su gamta, ekologiškumas ir natūralumas); proveržio vertybės (verslumas, tobulėjimas ir inovacijos, tikslo siekimas, dinamiškumas, veržlumas ir greitis, prisitaikymas ir lankstumas bei pripažinimo siekis).

¹⁰ Lietuvos diasporos politikos strateginės gairės „Globali Lietuva 2022–2030“, patvirtintos Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2021 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. V-550

¹¹ European Commission (2021). *Special Eurobarometer 508*

¹² Lietuvos žinomumo ir reputacijos tikslinėse užsienio šalyse ir šalies gyventojų Lietuvos vertinimo tyrimas. Prieiga per internetą https://lietuva.lt/wp-content/uploads/2021/10/Apibendrinamoji-visu-etapu-20191205_FINAL.pdf

Tolesnis tyrimo rezultatų panaudojimas

Šis tyrimas vadovaujantis „Lietuva 2050“ metodologija atliktas kaip aplinkos skenavimo etapo arba įžvalgų iš suinteresuotų šalių surinkimo dalis, atsižvelgiant į planuojamos rengti programos išankstinio vertinimo prieigą.

Dalis personų buvo pristatyta atidarant scenarijų kūrimo dirbtuvių ciklą 2022 m. kovo mėn., susirinkusiems įvairių sričių ekspertams pristatant piliečių balsus, taip pat vizijos ir strateginių ambicijų formavimo dirbtuvėse spalio mėnesį.

Piliečių išsakyti lūkesčiai dėl šalies ateities bus panaudoti konstruojant valstybės pažangos viziją ir jai įgyvendinti reikalingus kelrodžius, siekiant tiksliau atliepti skirtingų piliečių grupių išreikštus poreikius, lūkesčius ir baimes.

Kituose projekto etapuose personos gali padėti procesą organizuojančioms institucijoms tobulinti strategijos komunikaciją: pasirinkti tokius bendravimo su auditorija būdus ir individualizuotą bendravimo turinį pateikti taip, kad būtų atspindimi įvairių visuomenės grupių lūkesčiai.

Tyrimo apribojimai

Šiame tyrime buvo siekiama ne statistiškai pagrįsto Lietuvos gyventojų reprezentatyvumo, o piliečių įvairovės pristatymo, todėl buvo orientuojamasi ne į kuo platesnę auditoriją, o į tuos piliečius, kurie galbūt neturi tokių didelių galimybių dalyvauti diskusijose svarstant valstybės strategijas, pvz., socialiai pažeidžiami asmenys. Tai buvo žvalgomojo pobūdžio projektas, todėl, vertinant bendrus tyrimo rezultatus, į tai turėtų būti atsižvelgta.

1. Kintanti šalies tapatybė ir jos ateities horizontas

Diskusijų metu surinktos medžiagos analizė atskleidžia, kad tapatybės klausimai gali būti aptariami keletu lygmenų. Tapatybė ir jos kaita glaudžiai siejama su šalyje vykstančiais demografiniais procesais, platesniame kontekste tapatybė apmąstoma vertinant išorinius ir vidinius faktorius ir siauriau – bendruomenės, kaimynystės, šeimos kaip mažesnių nei valstybės vienetų savivoką bei svarbą. Kalbant apie tapatybės klausimą šioje ataskaitoje aptariami ir kiti svarbūs tapatybės elementai – kalba, šventės.

1.1. Demografinė kaita ir tapatybė

Kalbėdami apie Lietuvos ateitį diskusijų dalyviai samprotavo ne tik apie tai, kokie bus šalies gyventojai, tačiau ir kiek jų bus, apsvaistė procesus, kurie paveiks demografinę šalies padėtį. **Žmonės yra viena iš esminių valstybės išlikimo prielaidų**, kaip įvardijo diskusijų dalyvis: „Kad žmonių būtų Lietuvoje. Kad dar Lietuva būtų, nes gali ir to nelikti.“ Dalyviai dėstė vizijas, kuriose skleidėsi įvairūs Lietuvos demografiniai scenarijai – Lietuva pilna užsieniečių, Lietuva pasklidusi pasaulyje, lietuviai susimaišę su kitomis tautomis, Lietuva padidinusi gimstamumą, gyventojų papildę kaimiškos vietovės ir kt.: „Man atrodo, kad Lietuvoje gyvens žiauriai daug užsienio šalių piliečių, mes gyvensime visur pasaulyje ir viskas taip susimaišys“, „Aš galvoju, kad Lietuva bus, kaip ir buvo, įvairiatautė, o ne vien lietuvių Lietuva, deja, norim ar nenorim, taip bus... tiek, kiek mes juos integruosim į Lietuvą, tokie ir bus lietuviai“, „Aš manau, kad turi keistis tas žmonių santykis. Man atrodo, kad atvažiuos daugiau į Lietuvą, o ne išvažiuos. Jau dabar yra tas prasidėjęs“, „Aš tai atsikėlusį norėčiau pamatyti tokį vaizdą, kad žaidžia daug vaikų“, „Labai norėtusi, kad tas kaimas nebūtų tuščias. Vt kaip ir sakė, kad būtų tie šeimos ūkiai“, „Anksčiau vaikus gimdyti pradės, ne 40-ies, karjera karjera, o vaikai... Taip. Padidėtų [gimstamumas], tikiuos.“

Buvo girdėti ir minčių, kad vyksta „tylusis karas“ – žmonės išvažiuoja iš Lietuvos gyventi į kitas šalis, tad **svarbu stabdyti emigracijos procesus**: „Žinot, kur aš turiu grėsmę, kad mūsų šalis tiesiog išvažinės. Tai yra tas tylusis karas. Tai iš tiesų, kai kalbėjom apie gimtadienį [aut. pastaba – paprašius įsivaizduoti 2050-ųjų sausio 1 d.] ir aš minėjau, kad yra žmonių, tai yra labai didelis noras sustabdyti emigraciją“, „Jeigu ta pati situacija kaip, tarkim, šiandieną arba dar prastesnė, tai žmonės emigruos ir gal ne, kaip X sakė, Lietuva išnyks“, „[Išliks] Nu, tie, kurie bus nepalaužti to Seimo viso, Vyriausybės, kurie savo nuomonę turės. Nes čia yra žmonių naikinimas, išnaikins iki to, tai nedaug žmonių beliks, daug bus atvažiavusių iš kitų šalių.“ Greta vidinių šalies iššūkių, skatinančių gyventojų emigraciją, paminėti ir iššūkiai, kylantys ES ar globaliu mastu: „Iššūkis – kad emigracija tikriausiai ir daug nepasitenkinimo žmonėms... ir dar pasaulio politinė ta situacija, kas gali būti tarp Rusijos ir Europos Sąjungos...“

Konfliktas ar net karas matytas kaip istoriškai pasikartojanti grėsmė, skatinanti žmonių išvykimą iš šalies, protų nutekėjimo procesą ir netgi vienos iš etninių grupių sunaikinimą: „Bet aš galėčiau pasakyti, ko nenorėčiau, kad būtų įvykę. Kad nebūtų karo – lietuvių tauta nukentėjo tikrai daug. Ir kad šviesūs protai neišvažiuotų. Kas buvo po

karo – patys šviesiausi žmonės buvo ištremti, išvažiuoti, žydų tauta buvo išnaikinta, sušaudyta. Ir atrodo, kad per šitiek metų mes pradėjome atsigauti, ir vėl tas pats. Svarbiausia, kad nebūtų karo ir šviesūs žmonės neišvažiuotų iš Lietuvos“. Baiminamasi, kad grėsmė nepasikartotų.

Konfliktas tarp Rusijos ir ES ar karas, taip pat ir klimato kaita diskusijos dalyvių buvo matyta kaip demografinės Lietuvos situacijos kaitos priežastis. Tik klimato kaita skatins ne emigraciją, o imigraciją ir su ja kylančius iššūkius: *„Jūs pažiūrėkite, kokios prognozės tam kraštui, kur prognozuojama, kad saulė išdegs ir plūstels ne milijonai, o milijardai. Ir tada reikės atsilaikyti. Va tada iškils klausimas, kaip mums ne tik valstybę išsaugoti, ne tik kalbą ir ne tik kultūrą, o apskritai išlikti, nesusiasimiliuoti. Iš ten plūstels. Čia labai reikia žiūrėti ir strateguoti, o sąjungos čia yra išsigelbėjimas.“* Geros klimatinės sąlygos matytos kaip viena iš imigracijos į Lietuvą priežasčių, taip pat kaip ir šalies saugumas: *„Skirtumas bus tas, kad Lietuva bus mažiau lietuviška. Iš tikrųjų, čia tas tuščias vietas greičiausiai užims nebe lietuviai. Turbūt Rytų tie žmonės ir... o tikrai vat tokia gera šalis gyvent, bet... tai suprasdami kiti, ne tik mes galbūt vėliausiai suprasim, o supras kiti, kad iš tikrųjų tai vieta, kur ir nei žemės drebinimų nei nieko nėra, tai čia tikrai gera ir saugu gyvent“, „Aš manau, kad kitataučių žymiai padaugės, nes palyginus Lietuva yra tikrai saugi šalis, nes kitose didesnėse šalyse, nu, kuo didesnė šalis, tuo didesni nesutarimai tokie ir visokie teroro tie išpuoliai, o Lietuvoj vis tiek, manau, esam gana taiki šalis, nes nu Lietuvoj daugiausia ir gyvena lietuvių, tai gal tokia problema bus, kad tiesiog padaugės kitataučių, o galbūt dauguma emigruos... nu ne dauguma, bet daugelis žmonių. Juos pakeis kitataučiai ir tada, aišku, bus pasipiktinimas, kodėl tiek daug kitataučių yra, žmonės išvyksta patys...“* Diskusijos dalyviai mano, kad imigraciją į Lietuvą gali paskatinti pagerėjusi šalies ekonominė padėtis: *„Aš dar pridėčiau, kad jeigu mums pavyks ir pasieksime išsivystymo lygį europinį, sakykim, vokišką, tai imigracija bus iššūkis. Nežinau, ar vokiečiai labai džiaugiasi tais imigrantais, bet, sakykim, tvarkosi jie kažkaip tai. Nežinau, ar mes būsim pajėgus į tokią mažą šalį priimti jų tiek, kiek nori jų ateiti. Dabar ta paskutinė nepaprastoji padėtis Baltarusijos pasienyje rodo, kad mes esame skylėti ir nepasiruošę. Jeigu būsim kaip Vokietija, Prancūzija, tai daug žmonių norės čia ateiti. Jeigu, sakysim, būsim kaip kokia Bulgarija – tada ne.“* Manyta, kad imigrantai užpildytų visą Lietuvos teritoriją, kurioje galimai nebūtų likę miestų: *„Tai aš manau, kad kuo toliau, tuo labiau Lietuva tautiniu požiūriu turėtų būti margesnė. Bus, nes vis dėlto tos iš tikrųjų, vat, kaip sakė, tuščios šalies, manau, kad nebus, ir atsiras žmonės. O tas toks mano būtų įsivaizdavimas, kad protinga administracija kažkokia tos teritorijos ir... nebelikę to susiskaldymo tarp žmonių, tarp tautos ir kad suvokiant, kad tai per daug pavojinga, tai neveda niekur ir... o, kaip pritariu visiškai, kad turėtų miestai dingt, o visa teritorija užsipildyti gyventojais...“*

Mažėjantis gimstamumas, emigracijos ir imigracijos procesai, diskusijų dalyvių nuomone, keis įvairias gyvenimo sferas. **Gyventojų sudėties pokyčiai pagal amžių** – jaunimo grupės mažėjimas ir senyvo amžiaus gyventojų skaičiaus augimas – matytas kaip būsimas **sunkumas, susijęs su senyvo amžiaus gyventojų išlaikymu**: *„Aš galvoju, kad kaip tik krizės ir tai, kad Lietuva labai greitai senėja, senesnių daugiau, o jaunimo mažiau. Nu todėl, kad mūsų tauta darosi, negalima pasakyti, kad silpnesnė, bet iš tiesų mūsų populiacija gal ir mažėja, ir iššūkis tas, kad jaunimo nėra ir nėra kam išlaikyti senyvo amžiaus žmonių, ir prie to prisideda ir krizės, ir ekonominės krizės, ir tas, kad jaunimas išvažiuoja.“* Etniškai pakitusi Lietuvos gyventojų sudėtis paveiks religijos, tarpusavio komunikacijos sferas: *„Toks iššūkis kaip gimstamumo mažėjimas šiais laikais atsilieps Lietuvos ateiviai, todėl, kad lietuvių tautybės, o ne mišrių tautybių, Lietuvos gyventojų bus vis mažiau, o Lietuvoje gali apsigyventi nuolatinei gyvenimo vietai visokie pabėgėliai. Iššūkis būtų religijai, bendravimui, susikalbėjimui“, „Nežinau, ar tai bus*

vertybė, bet mes galime nesurasti, kas ir lietuviškai pašnekės. Gal tiek sumažės lietuvių, kaip suprantu, gal čia bus kalbama angliškai, ar dar kažkokiomis kalbomis, neduok dieve, populiacijos klausimas bus labai svarbus, jau dabar sunku, bet bus dar sudėtingiau, suvažiuos čia daug tautybių, kažkam reikės dirbti, mes būsime pasikėlę.“ Į Lietuvą atsikrausčius imigrantams, gali kilti ir pilietybės klausimų – imigrantai gali būti Europos Sąjungos piliečiai: „Kitaip Lietuva toliau tuštės, atsiras kitokių piliečių – nebūtinai lietuvių, bus Europos Sąjungos piliečiai. Bet, iš tikrųjų, matosi, kad Lietuva gali nutautėti.“

Imigracijos arba „globalizmo“ procesams, dalies dalyvių nuomone, nebūtina priešintis, nors jie ir keltų iššūkių: „Ir man atrodo, mes per tą globalizmą identitetą prarandam. Aš nieko prieš, kad užsieniečiai gyventų ir investuotų, bet Lietuva turi likti lietuviška Lietuva, ne globalistinė Lietuva. Anglijoje matom, kas dedasi, Prancūzijoje, matom, kas dedasi. Tai, man atrodo, reikia susitarti, nebūtinai priešintis, nebūtinai tos vizijos skiria mus, bet galim rasti dalykų, kurie mus vienija.“ Nors ir esant skirčių, siūloma **ieškoti vienijančių dalykų, nesifokusuoti į skirtumus**.

Tiesa, buvo manančių, kad situacija išliks panaši į dabarties, metaforiškai samprotaujant, kad apsisuks gyvenimo ratas: „Vaikai bus tokie kaip mes dabar. Ir mums atrodys, kad per greitai ir neteisybė, bet taip bus. Jų vaikai bus tokie, kaip jie dabar, nu ta prasme visada gyvenimas turi savo ratą, jis sukasi, mes negalime jo pakeisti, galime džiaugtis tuo, kad kažko galbūt išmokom, kad padarėm kažkokias išvadas, padarėm klaidų, kad kažkur laimėjom, kažkur pralaimėjom.“

1.2. Tapatybė globaliame kontekste

Tapatybės klausimas gali būti svarstomas reflektuojant save kitų valstybių, globaliame kontekste. Pirmiausia, svarstant **Lietuvos identiteto klausimą kaip bendrą su kitomis Baltijos šalimis**, akcentuojama bendros istorijos, kaip identiteto dalies, svarba: „Pabaltijo šalys, mes, turim labai gražių istorijų ir labai gražų išskirtinį identitetą.“ Kita vertus, akcentuojamas gebėjimas pasiimti kitų tautų patirtį, tačiau „neprarasti veido, svarbu pusiausvyrą išlaikyti, turėti savo veidą, savo identiškumą ir pasiekti, ką vokiečiai, pavyzdžiui, ne vieną kartą istorijoje padarė, – pasiimti iš kitų tautų, kas yra gero, iš žydų, iš kaimynų, iš visų, kas yra naudinga, bet likti savimi“. Taip pat santykiai su kitomis valstybėmis, buvimas sąjungoje matyti ir kaip vertybių pokyčio veiksnys – iššūkis, kuris skatins atsiverti, tapti labiau tolerantiškiems kitų atžvilgiu: „Dar vienas iššūkis, kad nebūsim vien lietuviai, maišysimės. Ir tas mūsų pačių atvirumas ir požiūris turėtų keistis. Nes mes tikrai esame uždari. Kažkada džiaugėmės, kad tarp Latvijos ir Estijos didžiausias pas mus lietuvių procentas, ne rusakalbių. Ir asmeniškai, sakysim, gal aš tolerantiška labai, bet manau, kad dar man irgi trūksta“, „Man atrodo, kad aš jau sakiau, kad sąjungai priklausysime, bet kokiai – neaišku. ES atnešė daug gero, bet atnešė ir daug nesupratimo. Sakysim, kitokie žmonės. Mano vaikų jau nestebina juodaodis. Tai tikriausiai reikia laiko, kad priimtume ir kitaip mąstančius.“

Vertindami Lietuvos tapatybę globaliame kontekste diskusijų dalyviai lygino save su įvairiomis tautomis, apsvarstė, su kokiomis tautomis esame lygiateisiai, partneriai. Nors dėl dabarties vertinimo nuomonės ir skyrėsi, tačiau **išryškėjo visavertiškumo, kurio neturėtų riboti šalies dydis, svarba**: „Tai mes vokiečiam tikrai darbininkai galim būti, daugiau mes nieko, partneriais lygiais tai tikrai negalim... <...> Prancūzai tie nelaiko lietuvių, kad jie lygiateisiai partneriai, kad yra Europoje mes“, „Tai vienas toks iš to globalaus konteksto, tai labai norėtųsi, kad Lietuva ir lietuviška tapatybė, kad lietuviai turėtų visavertiškumo jausmą. Kad mes esame šalis, turinti savo

tapatybę ir savo balsą tame kontekste. Kad mes nesame, čia mes rytų šalys ir mes esame kažkokie kitokie. Kad mes galėtume įsitraukti į tuos procesus visavertiškai, kaip ir kitos šalys įsitraukia, nors mes esame mažesnės.“ Siūloma lygiuotis į Skandinavijos šalis dėl jų turimų vertybių: „Asmeniškai norėčiau daugiau susijungti su skandinavais ir būtų daugiau bendravimo, nes vis tiek avangardas yra ten, tos vertybės pagrindinės, asmens laisvė, pirmenybė, įstatymų pirmenybė, ir svarbiausia, žmonių saviugda.“

Apsvarstant Lietuvos skirtumą nuo Rusijos, paminėti keli skirtį formuojantys tapatybės aspektai – meilė kitam žmogui, teisingumas: „Meilė, tokia prasme, kad aš noriu kitam gėrio, kad kitam žmogui būtų gerai, kada nori pasakyti „aš myliu“. Lietuvoj iš tikrųjų, mano nuomone, nu čia tokie, paviršutiniškai einat, yra daug mažiau tokių chamiškų dalykų nei Rusijoje <...> O dėl tų meilės, teisingumo, man atrodo, Lietuvoje [aut. past. – yra daugiau], palyginti su kaimynais.“

Dalyvių nuomone, šalies tapatybė yra dinamiška, neapribota vien valstybės sienomis, ji kinta priklausomai nuo santykių su kitomis valstybėmis, gebėjimo perimti kitų tautų patirtį. Taip pat vertybinė tapatybė matyta kaip skirties nuo kitų valstybių prielaida.

1.3. Visuomenės savybės ir jų raiška

Diskusijose paminėta, kad esame tokiam taške, kai **svarbu būti pavyzdžiu, elgtis drąsiai, priimti svarbų vaidmenį**: „Aš matyčiau, kad mes jau atėjome į tą tašką, kai galim per šitą perlipti, atėjome į tašką, kai galim matyti bendrą viziją. Būti tais taikdariais ir rodyti pavyzdį kitoms valstybėms tarpusavio santykiuose“, „Tai, kas turėtų išlikti – maža šalis, bet garsi šalis. Atsimenu, dar kai Grybauskaitė prezidentavo ir pasakė „Putinai, tu teroristas“. Ir tada Miunchene už galvos susiimi ir pagalvoji – aš negalėčiau niekur kitur Europoje išgirsti tokio tiesaus situacijos įvertinimo. Tai tiesiog manau, kad išliks maži, bet garsiai sakantys“. Paminėta, kad drąsus elgesys buvo būdingas lietuviams ir tarybinės okupacijos metais, jis tapatinamas su lyderyste: „Buvo mūsų stiprybės, kad mes čia va tokie drąsūs, kad mes čia pirmieji viską visur darom, bet mes taip buvo visą laiką. Mes ir Sovietų Sąjungoje buvome vadinami pravičikais, mes visada bėgome prieky traukinio ir sovietmečiu. Mes ir sovietmečiu jau, dabar tai aš matau lietuvius tikrai, kurie kovojo su Sovietų Sąjunga, tik tokius matau. O realiai, mes taip bėgome – jeigu tu buvai sovietinėje armijoje, geriausi buvo tarnautojai sovietams, sovietų armijai tai lietuviai ir ukrainiečiai, kurie daugiausia šiandien kovoja. Bėgome bėgome bėgome, tai aš dabar ir bijau, bėgome taip, kad susipykome su Kinija, o sako, kad gal ir nereikėjo pyktis. Dabar susipykom su Baltarusija ir vėlgi sako, kad nelabai reikėjo pyktis, tai vat nesuprasi, ar čia tas bėgimas prieky, bet šiaip tai buvo nu kaip ir neblogas dalykas, iniciatyva, lyderystė tarp tų tokių silpnesnių Europos Sąjungos valstybių, pagalba. Daleiskim Ukraina, kuri nori būti su mumis ir ta pagalba Lietuvos anksčiau labai buvo reikalinga, tai tas yra labai gerai.“ Drąsą diskusijų dalyviai apibūdino ir kaip procesų, įvykusių po 1990 m., požymį: „Ir tas evoliucionavimas vyksta taip – kad aš pats jau gimiau laisvoje Lietuvoje po 1990 m. ir iš mano kartos žmonių tikrai tie, kurie yra drąsesni, elgiasi drąsiau, drąsiau priima sprendimus. Toliau visa karta evoliucionuoja, tada atsiranda toks šuolis, geresnio gerbūvio, geresnio gyvenimo ieškojimas, kada labai daug žmonių, palikę ten savo vaikus prižiūrėti močiutėms, išvažiuoja ir emigruoja.“

Kita **svaria Lietuvos savybe** diskusijų dalyviai įvardijo **proaktyvumą**, kuris taip pat gali būti siejamas ir su drąsiu elgesiu, žiniomis grįstų sprendimų paieška, progreso siekimu: „Mes esame linkę patys kurti progresą, ne tik laukiame, kol kažkas kažką išras, bet tuo pačiu ir patys ieškome kažkokių išeičių ir panašiai – tai man atrodo labai didelis plusas. Aš tai šiaip manau, kad mes kaip šalis – pirmiausia, kadangi esu susijusi su kultūros lauku – bet mes esame tikrai labai matomi tarptautiniu mastu. Manau, kad čia labai didelis rodiklis ir didelis potencialas“, „Mes, lietuviai, visais laikais, ypač tais naujausiais amžiais buvom stiprūs savo žinių troškimu, tiesiog labai žingeidūs ir dėl to daug pasiekėm, kūrybiški, nes daug matę, bet išgyvenę, vadinasi, pasitiki savimi.“ **Gebėjimas elgtis kūrybiškai** dalies gyventojų matytas kaip valstybės išlikimo prielaida, teigiant, kad „Lietuva tai išliks, nes mes esame tikrai kūrybingi žmonės. Nesame kažkokie agresoriai, sugebame sugyventi tarpusavyje, tik galbūt reikia laiko, kad tas lūžis, kuris dabar įvykęs istorinis ir pasaulėžiūrų, kad viską sustatyti į savo vietas. Gyvenimas viską sustato.“ Tačiau buvo ir nuomonių, kad piliečiai yra pasyvūs, **aktyvumo trūksta** – tai sukelia vienybės, didesnio ilgalaikio tikslo stygius: „Kartais iš mūsų piliečių pusės yra nemažai to pasyvumo – tikėjimas, kad kažkas nutiks be mūsų pastangų, tai neveda į kažkokius teigiamus pokyčius. Ir aš labai sutinku dėl vieningumo – kad vieningumo stoka trukdo siekti ilgalaikių, ypač ilgalaikių, tikslų. Tie susikirtimai trumpalaikiai, jų gali būti virtinė, bet galiausiai per tuos trumpalaikius susikirtimus nepastebi to didesnio tikslo, kurio galime kartu siekti.“

Zita

Amžius: 62 m.
Tautybė: lietuvė
Gyvenamoji vieta: Iki 10 000 gyventojų turintis miestas
Išsilavinimas: aukštasis
Užimtumas: dirba miesto bibliotekoje

„Pirmiausia reikia su kaimynais gražiausiai sugyventi. Kaimynas visgi lieka kaimynu.“

2050-aisiais turėsiu kažkokią bendruomenę aplink susikurti, kad neužsidaryčiau, kažkių augintojų ar dar kokią. Tiesiog norisi atrasti vietą, kur galėčiau būti reikalinga socialinėje aplinkoje, todėl, kad darbiniai santykiai nutrūks. Labai viliojusi, kad kažkas dar tęs 3-iojo amžiaus universitetą ir jis gyvuos ilgai dar. Mes patys kartais įsitraukiam į senjorų gretas, kad jie būtų aktyvūs, energingi. Nors tikrai dar dabar žmonės bijo vieni kitų, bijo susitikti ir pagalvoja: „Kiek jūs bus? Ai, virš 10? Tai gal aš dar neisiu.“ Dar vienas iššūkis, kad nebūsim vien lietuviai, maišysimės. Ir tas mūsų pačių atvirumas ir požiūris turėtų keistis, nes mes tikrai esame uždari.

Būsime partneriais su kaimynėmis, gal su Lenkija, gal tai investicijomis kažkokiomis pasireikš Lietuvoje, pavyzdžiui, kad atidarys pas mus parduotuvių tinklą „Biedronka“. Pirmiausiai reikėtų pradėti nuo kaimynų, o paskui, kai jau turi kaimyną, galima ir truputį toliau nueiti. Pradėsiu nuo televizijos – o kodėl nėra latviško, lenkiško serialo? Žiūriu dabar tos močiutės įsikibusios į visokius turkiškus. O kultūriniai kažkokie renginiai – kodėl Dainų švenčių nėra bendrai su latviais? Galėtų būti visų tos Dainų šventės. Latviai, rusai, baltarusiai, estai – dabar atrodo, kiekvienas savo sultyse verda. O kaimynas lieka kaimynu ir ta Rusija tokia tikrai grėsminga, tai būtų labai smagu su ja sugyventi.

Tikiuosi, kad bus su neįgaliaisiais reikalai pajudėję – kokia nepritaikyta jiems aplinka šiuo metu. Čia yra tragedija, ypač mūsų mieste. Ta linkme tikiuosi didelių žingsnių. Dar aš tikiuosi, kad kada nors baigsis ta nesąmonė ir Lietuva nustos imti kitų šalių pavyzdžius – kai paims kokį pavyzdį, tai būtinai patį blogiausią, naudotą prieš 30 metų. Jau ten nėra 30 metų to, o mes vis dar bandom tą įdiegti.

Pasyvumą gali lemti ir nepasitikėjimas valdžios institucijomis, pasyvumas yra siejamas ir su sovietinės okupacijos palikimu: „Trūksta aktyvumo žmonių, gal nepasitikėjimas valstybe, valdžia, jaučiasi dar tas sovietinis pasyvumas – tegul padarys kiti žmonės, o mes pažiūrėsime. Manau, atrodo, kad pas mus mažiau tos politinės kultūros, supratingumo, kad kiekvienas pilietis jaustųsi kaip šeimininkas, galintis valdyti savo šalį.“ Dalyvių

nuomone, prie didesnio piliečių aktyvumo prisidėti galėtų didesnis atsakomybės, savininkiškumo jausmas, skatintų ir geri pavyzdžiai, kitų šalių praktika: „Kiekvienas turėtų būti atsakingas, jaustis atsakingas už tai, kokiaje aplinkoje, kokiaje šalyje jis gyvena, turėtų dalyvauti visuomenės gyvenime, reikšt savo nuomonę. Gal pasyvumas žmonių trukdo. Ir turbūt gal mažai pavyzdžių, turėtų būti daugiau iniciatyvų, daugiau pavyzdžių gerų“, „Prisiminiau, Austrijoje vieną kartą mačiau – važiavo vyras jaunas. Veido išraiška, kad šitos žemės šeimininkas – paprastas, vienas iš piliečių, bet jo tokia, kaip pasakyti, laikysena, žmogus džiaugsmingas, matosi, kad jaučiasi šitos šalies šeimininkas... Yra likučiai to posovietinio sindromo, tai aišku, norėčiau, kad tokių neliktų, kad žmonės turi būti lygūs, tvarkingi. Norėtusi, kad būtų šios žemės šeimininkai ir turėtų tą jausmą.“

Galima būtų apibendrinti, kad **drąsus elgesys, siekis spręsti iššūkius kūrybiškai, bendro tikslo siekimas, diskusijų dalyvių nuomone, veikia kaip pažangos variklis, o agresyvus elgesys kitų atžvilgiu, negebėjimas tarpusavyje sutarti, mažas savininkiškumo lygis, nepasitikėjimas yra matomi kaip pažangos stabdžiai**. Pastebėta, kad lietuviams būdingas ir **per didelis kuklumas**: „Mes per daug kuklūs“, „Nu kuklūs...“, pernelyg maža savivertė ir pavydas: „Mažiau būkim... nebūkim tokie pikti, pavydūs, tai kaip mūsų tautai biški tinka [aut. past. – replika salėje „visom tinka“], visom tinka, bet mes turbūt visada nuo savo darbo pradedam.“ Tiesa, buvo pastebėta, kad esant ypatingai grėsmei Lietuvoje pavyksta susitelkti: „...lankstumas. Esant problemai įsijungia visi mygtukai avariniai, ką galima daryti [aut. past. – pasakojama istorija apie perėjimo prie nuotolinio mokymo greitį].“

Analizuojant diskusijų dalyvių pasisakymus matyti, kad galima išskirti ir kitas pažangai įgyvendinti reikalingas savybes – tokias kaip **darbštumas ir užsispyrimas**: „Lietuviai labai darbštūs nuo senų laikų ir ištvermingi ir siekiantys savo tikslo“, „Ir dar vienas toks labai svarbus bruožas, gal gali būti kaip neigiamas traktuojamas – užsispyrimas, ta prasme, siekimas tikslo ir jo pasiekimas“, „Esam žiauriai užsispyrę. Tai padėjo mums išlikti kaip valstybei ir atsiliepi ir visur kitur, kur mes dirbame.“ Diskusijų dalyviai akcentavo, kad lietuviai darbščiais ir patikimais laikomi ir kitose šalyse: „Darbštūs, o atsimenu, kažkur skaičiau, vokiečiai, kad čia išminčių šalis, galvojo apie šventikus, bet man atrodo stipri, ir užsispyrimas“, „Tai prie to, iš tiesų, apie žmones, tai aš norėčiau papildyti – darbštūs ir patikimi žmonės. Toks matymas Vokietijoje gyvenant – lietuvius taip apibūdina.“

Buvo manančių, kad Lietuvoje netrūksta nieko, tik jai reikia išlikti laisvai: „Aišku, kad ta Lietuva laisva būtų, norėčiau, kad išvis ta Lietuva susikurtų daugiau. Mums tiesiog trūkt gali tų kūrybinių žmonių, nors atrodo, yra, kad nereiktų nei kinam prašyt ten kažko. Mes turim patys viską susikurt, mūsų nedidelė šalis, žmonės protingi, visa kita, darbštūs. Kodėl yra ten tokie Liuksemburgai, Šveicarija ten...“

Vertinant piliečių optimizmo, pozityvaus žvelgimo į gyvenimą ir nostalgishko pesimizmo nuotaikas, dalyvių nuomonės išsiskyrė. Buvo teigiančių, kad „kad lietuviai yra nihilistai, verkiantys, tai iš tikrųjų netiesa. Viską daro su daina širdy. Kalbėti apie lietuvius nihilistus neišeina“, ir – priešingai – „kaip sakoma, mūsų tėvų, senelių, jau tėvų karta sovietinių tarybinių laikų, kad jų bendravimas tarpusavy buvo vienas, dabar galbūt tais 50-ais metais, dabar viskas, jau 30 metų, kaip sakė kolega, kad jau gyvenam Lietuvoj, jau eina po biški iki to, kad pagrinde nebėra žmogiškumo, o yra viskas skaičiuojama, pažiūrėkit, praėjo 30 metų. Aišku, čia tokia verksnių tauta mes“. Diskusijose buvo pritarimo nuomonei, kad didesnis pesimizmas būdingas vyresnei kartai, tačiau pastebėta ir tai, kad nuotaikos tampa labiau optimistinės: „Norėčiau, kad žmonės čia būtų, kad jie būtų atviresni, kad jie nebėdavotų, aš dvyliktokas, skaitome daug kūrinių, tai tas pats per tą patį – žmonės bėdavoja, tai, kad jie nebėdavotų, nebijotų kurti, bandyti ir manau, kad tas kažkaip keičiasi.“

1.4. Istorijos dėmuo tapatybės sampratoje

Lietuvos istorija, net ir prieštarinai vertinama praeitis, praleista okupacijoje, okupacijos įveikimas dalyvių **įvardijama kaip Lietuvos stiprybė**, akcentuojama istorijos galia, siekiant išlaikyti ar pritraukti į Lietuvą gyventojus, sukelti ar sustiprinti meilę kraštui: „Stiprybės tai tos tradicijos, tie... tie visi nutikimai su Lietuva, kai buvo okupuota, visi tie karai, tie...“, „Manau, kad dar stiprybė yra mūsų istorija, kuri yra įkvepianti, parodo, kaip galima įveikti visokias negandas. Ir trečias dalykas – funkcionuojanti demokratija. Man tai gražu, kaip jinai veikia. Tai čia

irgi mūsų stiprybė“, „Lietuvos stiprybė yra istorija – tiek ta, kurią mes turime, tiek ta, kurią sugebame pateikti pristatydami save. Tai gebėjimas papasakoti šią istoriją, prikivisti žmones vienaip ar kitaip pamilti šitą šalį.“

Diskusijose atkreiptas dėmesys į Lietuvos kaip valstybės jaunystę, teigiant, kad „Lietuva, kaip laisva ir nepriklausoma valstybė, yra dar jauna“, kai kuriems diskusijų dalyviams pažymint, kad joje vis dar yra išlikusi okupacinės valdžios dvasia, siejant ją su pastebimu gyventojų laisvės, saviraiškos stygiu: „Kol tarybinių laikų dvasia dar yra Lietuvoj, tai tokioj pat ir atsikelsim, bet jeigu jau tų nebus. <...> Nu taip kad toliau yra tų... biurokratinė. Nu, čia tiesiog klesti biurokratija“, „Aš pastebiu, kad kai kuriose srityse dar yra bandoma išsivaduoti iš to sovietinio, biurokratinio totalitarizmo. Tos visos santvarkos, kada žmonės gyvena kitaip, neturėdami žodžio laisvės, neturėdami saviraiškos laisvės.“

Kaip istorijoje besitęsiantis tapatybės aspektas gali būti suprantamas ir svarbus kitas tapatybės elementas – **ryšys su gamta**: „Gamtos garbinimas yra užstrigęs istorijoje Lietuvos.“ Gamta įvardinta kaip Lietuvos turtas: „Čia didelis turtas – žemė, paukščiukai. Atsikeli ryte, lakštingalos suokia. Dabar taip tuščia. Man tai ta žemė ir maitintoja.“ Įvardinta, kad santykį su gamta turėtų turėti kiekvienas lietuvis: „Aš kiekvienam lietuviui duočiau po žemės sklypą, kad jis iš tikrųjų gyventų gamtoje, saugotų, puoselėtų ir mylėtų.“ Pastebėta, kad vyksta teigiamas santykio su gamta pokytis, tvarkomasi, mažėja šiukšlinimo: „Prieš dvidešimt metų užvažiuoja automobilis, primėto aplink savo automobilį ir išvažiuoja, kitas atvažiuoja, primėto ir išvažiuoja. Paskutiniai aštuoni metai nėra šiukšlių, įsivaizduojate, prie mūsų ežero nėra šiukšlių. Niekas ten per daug nerenka, nevaikšto, neatsirado kažkokių specialistų. Reiškia, keičiasi mūsų psichologija, vis dėlto jeigu jam gamta patinka, šiukšlytes tas savo, „Mc Donaldą“, surenka, išveža kažkurtai, kažkur į kažkokią šiukšliadėžę išmeta. Labai padėjo tas bonkų surinkimas – man patinka, aš renku tas bonkas ir po dešimt centų gaunu, o alkoholikai, tai išvis jiems super“, „Artumas su gamta, manau, irgi labai svarbu, tokie tvarūs sprendimai, kaip vyksta dabar Šiaurės šalyse, manau, būtų kiekvienam iš mūsų labai artimi ir ypač man.“

1.5. Bendruomenių reikšmė

Diskusijų dalyviai aptarė ir **bendruomenės svarbą tapatybės formavimuisi**, galimai didėjančią vidinę valstybės fragmentaciją, gyvenant labiau bendruomeniškai, galbūt didėjant bendruomenių įvairovei ar skaičiui. Vienas dalyvis iškėlė mintį, kad bendruomenės apimtimi ateityje bus organizuojamasi ypač dėl to, kad bus didesnė Lietuvos gyventojų įvairovė: „Mąstant apie būtent bendruomenės sudarys tie, kam patogu ir gera būti. Ką mes dabar turim, LGBT bendruomenę, kuri atskirai, kurios vieni nekenčia, kiti palaiko. Daugybė tų bendruomenių yra, ir ką kolega sakė apie du ir keturis milijonus, jei tie keturi milijonai bus atvykėliai, jie bus kitų tikėjimų, kitų pažiūrų, kito mentaliteto, kito verslo supratimo, vaikų auginimo ir taip toliau. <...> žmonės bursis ten, kur jiems patogu.“ Bendruomenės kontekste kinta ir savęs įvardinimo svarbos klausimas. Pavadinimas nebūtinai tapatinamas su Lietuva „Bendruomenę gali pavadinti kaip nori. Kaip dabar, ir dabar mes bendruomenę su sienom esame pavadinę Lietuva, taip bus bendruomenė kažkokia, nežinau, Kauno „Žalgiris“.“

Kita perspektyva atsiskleidžia bendruomenės svarbą apsvaustant **iš diasporos perspektyvos**, kai bendruomenė įsikūrusi ne savoje valstybėje. Diskusijoje su diasporoje gyvenančiais piliečiais buvo pabrėžiama stipri bendruomenės įtaka naujų kartų lietuvių, gyvenančių užsienyje, tapatybei, atkreiptas dėmesys į skirtinguose

pasaulio kraštuose gyvenančius lietuvius, brėžiamas lietuviškumo ribas – rūšiavimą į „teisingus“ ir „neteisingus“ lietuvius: „*Tai Lietuvoje labai mėgstama rūšiuoti: „teisingas lietuvis“, „neteisingas lietuvis“. Pavyzdžiui, labai daug dėmesio skiriama lietuviams – pirmos kartos išeiviams, tokiems, kaip aš, tokiems, kaip X. Bet mažai kreipiamas, mažiau, galbūt, kreipiamas dėmesio ir mažiau stengiamasi pritraukti tuos žmones, kurie, galbūt, yra 2-os, 3-os, 4-os kartos lietuviai. Dar JAV tai ok, ten yra stiprios bendruomenės. Bet, sakysime, tokie kraštai, kaip Pietų Amerika, Rusija, Baltarusija, kitos šalys, kur dėl visokių priežasčių yra lietuvių bendruomenės, – jos yra labiau užmirštos. Norėtusi, kad Lietuvos politikos formuotojai į šitas bendruomenes irgi kreiptų dėmesį ir bandytų jas pritraukti. Ir kad tokio dalyko – „teisingas lietuvis“, „neteisingas lietuvis“ nebeliktų“, „Aš taip pat Lietuvą matau be šitų sienų – lietuviai Lietuvoje, lietuviai ne Lietuvoje (citata iš knygos). Tai linkiu, kad liktume sąmoningais piliečiais savo kailyje.“ Atkreipus tinkamą dėmesį į diasporoje gyvenančias bendruomenes, galėtų būti padidintas jų indėlis į valstybės ateitį. Kaip praktinis bendruomenių svarbos pavyzdys pateikiamas prielaidų svariems sporto pasiekimams sudarymas: „Bet ką aš matau, kad mes turėsime dirbti kartu su tais 54, kur jungia lietuvius, – mūsų bendruomenę. Ir tikiuosi, kad per kitus 50 metų Lietuvos pasaulio olimpiniai čempionai bus gimę ir ne Lietuvoje.“*

1.6. Lietuvių kalbos ateitis

Diskusijose iškilo ir kalbos kaip tapatybės dalies klausimo svarba. Dalis diskusijų dalyvių akcentavo, kad **Lietuvoje lietuvių kalba išliks**, tačiau buvo pamąstymų, kad kitas kalbas mokėti taip pat bus „mūsų pačių interesas“. Pastebėtas ir kalbos ryšys su pasaulio supratimu, tradicijų išsaugojimu. „*Nesam tokia didelė tauta, kad mus visur suprastų ir mūsų pačių interesas, kad, sakykim, mes mokėtume kalbų. Manau, jeigu iš tikrųjų šeimoje auginami lietuviai, lietuvių kalba auginami vaikai, tai jie nepamirš tos kalbos. Kalbas naudoti ir išmokti yra naudinga, tikrai net nesvarstytinas klausimas turėtų būti <...>, nes praktiškai visa filosofija, visa religija, kuo mes tikim, yra labiausiai paimama žmogaus sąmonės iš savo gimtosios kalbos, nes vis tiek savo tuos žodžius tiesiog automatiškai įtraukęs į mokslą. Jam nereikia aiškinti sąvokų, supratimų, jis viską jau turi. O svetimoje kalboje jis turi mokintis, kokios prasmės, ką reiškia.*“ Girdėjosi ir nuogąstavimų, kad kalba keičiasi ir keisis, joje atsirastų svetimybų, ypač ateinančių iš anglų kalbos: „*Aš norėčiau papildyti – jeigu mes dabar paklaustume, kas čia per daiktas, tai 9 iš 10 pasakytume, kad laptopas, o ne nešiojamas kompiuteris. Tai ne lietuviškai. Kiekvienas svetimas terminas gali lengvai įeiti į kalbą*“, „*Kad ta pati kalba būtų. Šiek tiek abejoju, bet labai tikiuosi, kad taip bus. Abejoju dėl to, kad daug žmonių atvažiavo, jie angliškai daugiau šneka negu lietuviškai*“, „*Taip manau, kad skambės ne vien lietuvių, bet ir kitos kalbos. Ir niekas iš to nedarys didelio dalyko. Manau, kad bus visai gerai gyvent.*“ Kalbos aspekto svarba buvo iškelta ir apmąstant ateitį per anūkų perspektyvą, akcentuojant šeimos svarbą kalbos išsaugojimui: „*Aš irgi norėčiau, kad anūkai kalbėtų, kad nepamirštų lietuvių kalbos, ir čia priklauso nuo šeimos, kaip ten su jais bendrauja, bet jie labai įnikę į tą anglų kalbą. Bet vis tiek skaito ir šneka. Kad nepamirštų tos lietuvių kalbos. Čia yra svarbu.*“

Kalba minima šalia tradicinių švenčių, papročių išsaugojimo problematikos: „*Tikėtina, kad išliks lietuvių kalba, kad išlaikysime savo nacionalines šventes, kad Kūčios bus vadinamos Kūčiomis, o Kalėdos – Kalėdomis.*“ Nors ir buvo pastebėta madų įtaka naujų tradicijų ar švenčių atsiradimui, tačiau manyta, kad **tradicinės šventės išliks**, bus prisimenamos: „*Gal kokių kultūros ar papročių išsaugojimo, nu, aišku, pareina ten iš kitų šalių tos mados ir*

panašiai, kaip Helovynas ar kiti, bet, pavyzdžiui, dar pagalvojus aplinkui, kiek matau, tai tikrai žmonės dar turi savo tradicines šventes ir jas švenčia.“

1.7. Galimos grėsmės tapatybei

Analizuojant diskusijų medžiagą pastebima, kad įvardijamos grėsmės tapatybės išlikimui, kaitai, tam tikriems tapatybės elementams. Buvo išsakytos ir **baimės, susijusios su grynumo netekimu**: „...lietuviško kraujo nebeteksime“, „[Nebeteksime] gryno kraujo“, pasidalinta pamąstymais apie tai, kad **Lietuvos tapatybė keisis, jeigu patys negebėsime savimi pasirūpinti, negebėsime savęs išmaitinti**: „nu ta, kaip ta Lietuva, tai kaip šalis kažkokia gal išliks, bet tas vards Lietuvos kažin, ar bebus, toks, kur žemę įdirbinėdavom... Nieko, bus susilyginus su kitom ten šalim, mes būsim tik tokie kaip... nu, mum maitins ten, duos mum, kažką ten atveš vagonais ar kuom atveš maistą ir būsim tokie zombiai.“

Diskusijose buvo pateikta ir nuomonių, kad **lietuvių kalba**, svarbus identiteto elementas, **gali ir neišlikti, tapti tik muziejine retenybe**: „Tiek šiandien dienai atsiranda svetimos kalbos posakių, jaunimas, aišku, aš nenoriu čia dabar įžeisti, bet... Sako, jie sako – aš nežinau, kaip dabar čia išsireikšti lietuviškai, nes jie persmelkti yra svetimos tos kalbos. Kaip rusiški priežodžiai būdavo prieš 40–50 metų natūraliai suprantami, taip šiandien dienai nemoka išsireikšti lietuviškai. Lietuvių kalbos bus nelikę, bus autentiška, sutiksim tą Rumšiškėse galbūt, muziejuje.“ Tai, kad lietuvių kalbą atvykstantiems yra sunku išmokyti, matyta kaip grėsmė, sietina su žmonių praradimu: „Lietuvių kalbą išmokyti suaugusiems žmonėms yra labai sunku. Tai dalį žmonių mes visada prarasim, nes kokie jie lietuviai, jeigu lietuvių kalbos nemoka, ir nėra nostalgijos tos Lietuvos.“

Tapatybės pokytis matytas per **sueuropėjimo procesą**, kuris dalies diskusijų dalyvių matomas kaip neišvengiamas, panašus į ankstesnius buvimo sąjungoje procesus su atsirandančiais pokyčiais: „Kiti dalykai labai sueuropės. Tos Lietuvos... Bus, kaip yra Jungtinės Amerikos Valstijos, taip bus Jungtinės Europos valstijos. Kiekviena valstija išlaikys savo papročius, kalbą, tačiau centrinis valdymas bus padiktuotas iš tenais. Aš lenkiu prie to, kad 50 metų buvome vienoje sąjungoje, paskui prisišliesime prie kitos. 50-ais metais jau bus 60 metų, kaip mes esame šioje sąjungoje. Tikėkimės, kad nereikės trauktis dar į kitą sąjungą“, „Šeimos, tautinės vertybės išliks, tačiau kiti dalykai labai sueuropės.“

2. Šalies gyventojų lūkesčiai dėl 2050-ųjų Lietuvos

2.1. Socialiniai ir kultūriniai lūkesčiai

Kalbėdami apie 2050-ųjų Lietuvą diskusijų dalyviai išsakė lūkesčius, susijusius su socialine sfera. Jie gali būti skirstomi į tris dalis: iššūkiai, susiję su sveikata, klausimai, susiję su priklausymu visuomenei, ir švietimo bei kultūros klausimai. Kaip teigė diskusijų dalyviai, „*tu turi jaustis gerai ir sveikatos prasme, ir dalimi visuomenės*“, „*šiandien išėjau į Laisvės alėją, nu pasaka, tai vat, kad nebūtų tų ligų baisių, kad anūkai baigtų mokslus, kad viskas būtų gerai*“.

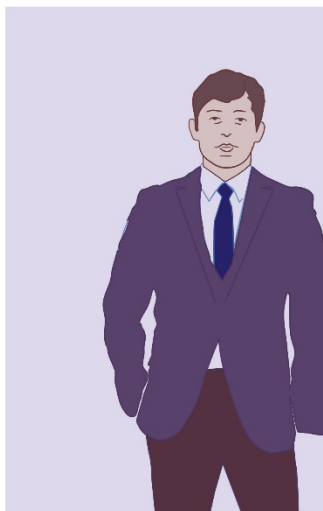
Dalyvių nuomone, **svarbu galvoti apie įvairių socialinių grupių padėtį, ją gerinti** – tiek kalbant apie senjorus, tiek jaunimą, socialiai pažeidžiamas grupes – tai galėtų būti pasiekta per užimtumo, pensijų, švietimo reformas, atviresnę migracijos politiką: „*Ir aš tikiu kad iki 50-ųjų nebus ta laimės valstybė sukurta, bet bent jau kelias su kryptimi: socialinėje plotmėje čia pensijos, čia darbas, užimtumas, čia yra, sakysim, mokslo reforma. Aš įsivaizduoju, kad 50-ais vaikai mokysis žaisdami, kaip kai kuriose šalyse dabar daroma, ir kad jie suvoks, kodėl jiems reikia mokytis*“, „*Mes gyvensime virš Europos įvairių rodiklių, mes būsime atviresni kitiems, mes ne tik teigsime, kad reikia padėti jaunimui, investuoti į jaunimą, bet ir tas jaunimas, kuris tą patį sakė, draugaus labiau. Tikėtina, kad tais metais bus pirmas Seimo pirmininkas ukrainietis.*“

Sveikatos iššūkiai

Iššūkius sveikatai galima būtų skirstyti į keletą temų – naujų ligų atsiradimas ir su tuo siejamos sveikatos problemos, psichologinei sveikatai kylantys iššūkiai. Dalis dalyvių patys identifikavo, kad jų mąstymas apie ateitį, įskaitant ir sveikatos klausimus, yra paveiktas šių dienų aktualijų – kaip buvo įvardinta, „chaoso“ – ir kad jie apgalvoja, kaip bus tvarkomasi su pandemijomis, sukeltomis naujų virusų: „*Žinoma, paveikė gal ypatingai šių dienų įtemptesnė situacija, aktualijos, tai per tą prizmę, virusai, pabėgėliai ir panašiai, kur visa tai po trisdešimt metų galėtų būti*“, „*Kitas dalykas, tikrai nebus paskutinė pandemija. Turėsime susigyventi su tuo kažkaip*“, „*Žinot, šiuolaikinės tos krizės, pandemijos ir taip toliau, tai net nežinau, chaosas pasaulyje visam toksai.*“ Tiesa, buvo teigiančių, kad „*bus visi tie kovidai praeity*“, tačiau buvo nuogąstaujama, kad sveikatos sistemos – „medicininės“ – krizes sukels galimai net pavojingesnės ligos nei COVID-19: „*Ir ekonominė, ir medicininė, visom prasmėm bus krizė, visada sunku... <...> Gal už koroną atsiras dar baisesnių ligų...*“. Vis dėlto daugiau buvo manoma, kad **su sveikata susijusias problemas daugiau lems iš išorės atsiradę veiksniai, o ne, pavyzdžiui, gyventojų gyvenimo būdas, gyvensenos ypatumai**: „*Ateis kitos [pandemijos] kokios iš užsienio...*“, „*Kitas dalykas – visos gausėjančios tropinės ligos, su kuriom turėsime išmokti tvarkytis.*“ Šių iššūkių sprendimai buvo matyti daugiausia kaip technologiniai, susiję su išradimais farmacijos srityje: „*Tai gal sveikatos ten kokios... nu, iš dalies, gali pagerėti, nes technologijos, tenais kažkas naujo atsiras, kas žmonėm pagelbės*“, „*Mano didžiausia svajonė, kad būtų išrasti vaistai nuo vėžio, kad žmonės nesirgtų.*“ „*Mes gyvensim amžinai*“, – buvo ir toks pasisakymas, tačiau tai greičiau

įdomi, tačiau vienetinė mintis, o ne įžvelgiama kolektyvinio mąstymo trajektorija, net ir daugumai diskusijų dalyvių tikintis proveržio sveikatos technologijose.

Didžiuliu iššūkiu ateityje matoma psichologinė sveikata, jos užtikrinimas. Siekiant užkardyti problemas, reikalingi veiksmai dabartyje: „*Jeigu nepadarysim kažko, kad taip nebūtų, tai gali būti labai didžiulė problema, visiškas emocinis išsekimas ir psichologinės problemos.*“ Viena iš pagrindinių psichologinių iššūkių priežasčių ateityje šalia atskirties bei nesurasto darbo ir gyvenimo balanso matytas technologijų prieinamumas „[aut. past.: paprašius

Lukas

Amžius: 20 metų
Tautybė: lietuvis
Užimtumas: studijuoja viename iš didmiesčių, ne Vilniuje

„ Aš manau, kad eisim į priekį ir kad visi bus išgirsti.

Man atrodo, kad ypač korona [Covid-19 pandemija] padėjo suprasti, kad visiškai nereikia gyventi kažkokioje teritorijoje. Tu gali nuotoliniu būdu dirbti nors ir iš Antarktikos – virtualiai būti, rasti darbą ir kurti pridėtinę vertę Lietuvoje. Svajonu dirbti tokį darbą, kuris leistų kilti karjeros laiptais ir turėčiau galimybę prisidėti prie valstybės gerinimo.

Manau, kad Lietuvoje gyvens daug užsienio šalių piliečių, mes gyvensime visur pasaulyje ir visas susimaišys - būsimė labiau pasaulietiški, nesvarbu kokioje valstybėje gyvensime. Nors daug ir grįš žmonių, nes, tiesiog, kitoj šaly tu niekada nebūsi taip vertinamas kaip savojo. Manau, kad mes mokėsime, ir aš asmeniškai tikiuosi mokėti kokias septynias kalbas, abejoju, kad ta pati lietuvių kalba bus po 30 metų. Abejoju dėl to, nes daug žmonių atvažiuo, jie angliškai daugiau šneka negu lietuviškai. Pavyzdžiui, mano brolio mergaitė dabar yra 4 metų ir ji angliškai šneka geriau negu lietuviškai, nors abu tėvai yra lietuviai.

Lietuvai turbūt galimi trys scenarijai. Daugiau mažiau viskas normalu – Lietuva prisitaikė prie laikų pokyčio ir išliko stipri vidutiniokė. Tada yra pesimistinis variantas, kad kažkur suklydom, kažkas įvyko ne taip ir yra nuosmukis. Arba yra optimistinis variantas: prisitaikė prie naujų laikų, radom sprendimus problemoms, tokioms kaip klimato kaita arba psichologinės problemos, atsirandančioms dėl technologijų. Turbūt galima tikėtis, kad tokiu laiku jau būsimė priėmė Stambulo konvenciją ir partnerystės įstatymą. Pasižiūrėjus į moksleivius, daug kas jau mąstys kitaip. Tokie iššūkiai kaip tolerancija, kito žmogaus, kitos orientacijos, tautybės priėmimas, bus išspręsti, tačiau iššūkiai, susiję su užsienio politika, ir toliau išliks. Galvojant apie 2050-ųjų Lietuvą man iš karto kyla asociacijos su inovacijom – Lietuva bus inovatyvi 21 amžiaus valstybė, ta, kuri gali būti viena iš lyderių Europoje.

[sivaizduoti 2050-uosius metus]

pirmiausia, tai patikrinu, ar

mano dukra nepraleido

psichologo susitikimo...

Didėjant technologijų

prieinamumui, labai didžiulės

problemos atsiranda žmonių

tarpe“, „Stebint šiandienines

tendencijas matyti, kad kaip

viena didžiausių problemų bus

psichologinėje srityje ir ne tik

dėl atskirties, bet dėl aukštų

technologijų. Vis tiek tam tikros

ribos yra ir reikės jas įsisavinti“,

„Iššūkių ir toliau bus,

psichologinės sveikatos

problemos. Tikrai technologiškai būsimė labiau pažengę ir radę sprendimus, tačiau tas work and life balance bus tikrai didelis iššūkis.“ Psichologinę būseną veiks ir kintantys santykiai tarp žmonių, susvetimėjimas: „Aš labai nenorėčiau, bet aš labai tiesiog... man apie tai mintis vis tiek peršasi... susvetimėjimas, santykių atšalimas, žmonių... žodžiu, žmonių abejingumas ir žmonių negebėjimas tiesiog bendrauti tiesiogiai <...>. Žodžiu, aš kažkaip įžiūriu per tą 50 metų labai tą psichologinę tokią bombą.“

Apibendrinant galima teigti, kad diskusijos dalyviai linkę matyti sveikatos iššūkius, susijusius su grėsmėmis iš išorės, tokiomis kaip pandemijos, o psichologinę sveikatą ir jai ateityje kilsiančius iššūkius sieja su vidiniais valstybėje vykstančiais procesais, tokiais kaip, pavyzdžiui, atskirties ar sparti technologijų plėtra.

Priklausymas visuomenei

Diskusijos dalyvių išsakytos mintys apie buvimą visuomenėje apima keletą aspektų. Tai žmogaus teisių klausimai ir su jų sprendimu susiję dalies visuomenės grupių dalyvavimo visuomenės gyvenime pokyčiai bei išryškėjusi senjorų padėties problema.

Žmogaus teisių padėtis

Diskusijų dalyviai akcentavo, kad **vienas iš svarbiausių ateities pokyčio aspektų yra „žmogaus teisės**. Tol, kol mes viską rūšiuojame į „teisingus piliečius“, „mažiau teisingus piliečius“, – tai negerai. Galime tvarkyti ekonomiką kaip norim arba palikti – susitvarkys kaip nors – yra žmonės, kurie tuos procesus išmano. Bet tol, kol mes nesutvarkėm žmogaus teisių ir rūšiuojame į „teisingus“ žmones ir „neteisingus“ žmones, nu tai – tai nėra gerai. Ir norėčiau, kad iki 2050 toks klausimas, kaip partnerystė ir panašiai, būtų istorija“, „Big improvement would be to give equal rights for minorities too“. Žmogaus teisių klausimas traktuotas plačiai – kaip apimantis įvairių mažumų, kitataučių, žmonių su negalia, lygias lyčių teises. Diskusijose buvo akcentuotas lūkestis, kad bus išspręsti smurto prieš moteris, partnerystės klausimai: „Turbūt galima tikėtis, kad tokiu laiku būsime priėmę Stambulo konvenciją arba partnerystės įstatymą“, „Kad man pačiai nebūtų baisu užauginti mergaitę, kad ji jaustųsi saugi, nebijotų smurto“, „Ai, kitataučius, turinčius kokią negalią... jo. Taip pat kitų lyčių[?] santuokas...“, „Priimtų naujus įstatymus, legalizuotų tos pačios lyties asmenų santuoką.“ Tiesa, pažanga žmogaus teisių srityje siejama su nauja karta: „Užaugusi karta, kuri bus tolerantiška, būtų lyčių lygybė.“

Dalis dalyvių buvo skeptiški kalbėdami apie tolerancijos kitokių atžvilgiu pažangą visuomenėje: „Toliau išliks iššūkis kitokių žmonių nepriėmimas, kitokių orientacijų netolerancija. Manau, kad tai bus didelis iššūkis“, „Tai gal geriau, pavyzdžiui, nebijoti gvildinti tuos klausimus įvairius, kaip partnerystės įstatymas, mes visi žinome, ką jis nori padaryti, nebijoti tų debatų, diskusijų, nes iš jų yra kažkokia nauda, net jeigu mes to nepriimame, reikia eiti toliau, kol galiausiai kažkoks bus rastas konsensusas, kur bus vieni ar kiti laimingi, galbūt nebūtinai visi bus laimingi.“ Pabrėžta, kad turi būti nevengiama diskusijų visuomenėje ieškant atsakymų į klausimus, sutarimo, kuris nebūtinai gali būti tenkinantis visų grupių lūkesčius. Diskusijos tiek visuomenėje, tiek ir valstybės valdymo institucijose vyksta, ir tai, piliečių nuomone, rodo visuomenės pažangą: „Nors aš pats nesu labai liberalių pažiūrų, bet man atrodo, kad tai yra labai sveika, kas dabar vyksta, kad mūsų parlamente pagaliau garsiai kalbama apie smurtą aplinkoje, apie LGBT asmenis ir tai yra normaliai, kaip tokiam spotlaite apie tai kalbama, žmonės pasirodo ekrane, normaliai, apie tai yra kalbama, žmonės girdi, kad tai egzistuoja, tai čia, man atrodo, kad toks dalykas pirmą kartą ir neįgalieji jaučiasi atstovaujami, kol kas per mažai, bet čia ir visur Europoje, kiek pabendrauji, tiesiog nėra neįgaliųjų atstovavimo, bet pirmą kartą kažkokios mažumų problemos yra narpliojamos ir čia sveikos visuomenės. Ne tai kad sveika, bet pažengusi visuomenė yra ta, kuomet galvojama ne tik, kaip išgyventi patiems, bet ir kaip padėti tiems silpnesniems.“

Senjorų padėtis

Daug dėmesio diskusijose dalyviai skyrė senjorų padėčiai analizuoti. Žinoma, neretai, jau suskaičiavus, kiek 2050 -aisiais bus sulaukta metų, pasigirsdavo, kad jau būsime pensininkai. Tačiau svarbu ne tik faktas, kad būsime, bet kaip jausimės būdami tokio amžiaus. Gerą savijautą būnant visuomenėje ateityje dalyviai siejo su finansine senjorų padėtimi, daugiausia pensijomis, ir jos teikiamomis galimybėmis. Taip pat diskusijose buvo keltas vyresnių žmonių užimtumo užtikrinimo klausimas, įvardintos baimės. Dalyviai akcentavo būtinybę **užtikrinti senjorų orumą**, siejant jį su gaunamos pensijos dydžiu, jos atveriamomis galimybėmis išlaikyti, aktyviai socializuotis, keliauti, lankytis maitinimo įstaigose. Diskusijose dažnai keltas ir sveikatos aspektas – svarstoma, kiek senjorų gyvenimo kokybę įtakos numanomai geresnė ir visiškai jais pasirūpinanti sveikatos priežiūra ir asistavimo sistemos, naujos technologinės galimybės.

Kalbėdami apie pensijų sistemą dalyviai samprotavo įvairiai – kai kurie manė, kad pensija ateityje turėtų užtikrinti atitinkamą jų tėvų arba apskritai pensininkų pragyvenimo lygį, pavyzdžiui, siejant su galimybe išlaidauti, nevaržomiems sveikatos priežiūros aspekto: „*Mano mama taip pat gali leisti sau ateiti ir paislaidauti [miestelyje dukros atidarytoje kavinėje – aut. past.], ji pilnai yra aprūpinta sveikatos priežiūra*“, „*Kad pensininkai irgi galėtų šituose valstijose kur nors...Bendrai, kad gyventų geriau pensininkai.*“ Buvo pasidalinta palyginimu su matytomis situacijomis, lankantis užsienio valstybėse, akcentuotas aktyvaus senjorų socializavimosi lūkestis: „<...> Vokietijoje. Jie tokiame nedideliame miestelyje gyvena ir senamiestyje kavinėje, lauko kavinėje vien senjorai sėdėjo. Ir aš sakau savo tėčiui – va taip va aš norėčiau senatvėje gyventi. Galėti sau leisti į kavinę išeiti ir turėti draugų, kurie gali sau leisti. Tas finansinis momentas – faktas, kad jis yra svarbus.“ Pabrėžta, kad svarbus ne tik socializavimasis, tačiau ir laiko leidimo linksmam aspektas, noras ir galimybės keliauti „*In a 2050 I hope, that I would have fun stuff to do, places to go and people to hang out with*¹³“, „*Kur linksmam va taip gali patūstinti su 60-mečiais kokioje nemokamoje poilsinėje kelionėje.*“ Keliavimas matomas kaip judėjimo į priekį galimybė, kurią gali riboti nebent menkstanti senjoro sveikata, tačiau ne jo finansinė situacija: „*Senjorų įvedimo į gyvenimą – neleidimo jiems užsigniauti namuose, bet padėjimo jiems judėti į priekį. Aš galėsiu ramiai keliauti, kur tik norėsiu, nes mano pensija bus na kokie 2000 Eurų, tai tikrai*“, „*Aš paprastoj Lietuvoj, kad pragyventi ir kad džiaugtis tuo, kaip sakoma, savo atėjusiu, jeigu dagyvensi iki to laiko, sakykime, pagal savo amžių, pagal viską, kad nereikėtų draugauti stipriai su medicina, gyvent, džiaugtis, pragyvent iš to, ką gauni, ir džiaugtis savo vaikų vaikais, vaikų palikuoniais. Tai yra pats pagrindas, tai yra visa tai, o visa kita, kaip pasakyti, aišku, nori, visko nori, ir pakeliauti, galėsi – pakeliausi, negalėsi – nekeliausi.*“

Aktyvumas taip pat buvo siejamas su dalyvavimu švietimo veiklose, svarstoma, kaip didesnis užimtumas bus susijęs su sveikata: „*Ir labai viliuosi, kad kažkas dar tęs tą 3-io amžiaus universitetą. Ir jis gyvuos tikrai ilgai dar. Nes nu mes patys kartais įsitraukiam į senjorų gretas, kad jie būtų aktyvūs, kad būtų energingi*“, „*Ta pensija atitolinama ir didinamas pagyvenusio amžiaus žmonių užimtumas. Galbūt tai yra tarsi mažiau tų ligų ieškojimas, tas užimtumas. Kita vertus, mūsų pasaulis intensyvėja, mes skubam, lekiam. Tai aš taip galvoju, kad tie mūsų kūnai, organizmai nebelaikys tiek, kiek dabar laiko.*“

Manoma, kad **ori pensija yra nusipelnyta**: „*Norėčiau iš valstybės, kad tarkime, pradirbusi 40 metų, aš gaučiau orią pensiją. Tikrai esu nusipelnusi, nes dirbau ir dar dirbu. Ir manau, kad kiekvienas žmogus, kuris dirbo sąžiningai, turėtų gauti orią pensiją, kad nereikėtų prašyti kokių ten išmaldų*“, tačiau buvo mąstančių ir apie nepriklausomumą nuo šeimos ir valstybės paramos, esant savarankiškai apsirūpinus: „*Patį, manau, jau būsiu išbandžiusi socialinių paslaugų kokybę ir būsiu ja patenkinta. Jokių reikalavimų savo šeimai ir valstybei kelti nereikia, visas yra aprūpinimas.*“ Kalbėdami apie finansinę ateitį diasporos atstovai kėlė ir pensijų, uždirbtų užsienyje, išsaugojimo klausimą: „*Labai svarbu, kokia galimybė, sakysim, neapmokestinamų pensijų persivedimui, kas uždirbta Jungtinėse Valstijose. Dabar tas yra sutvarkyta, ir, atrodo, kad ta sutartis tarp JAV ir Lietuvos egzistuoja, kad mokesčiai gali būti mokami viename iš dviejų kraštų, bet ne abiejuose, tačiau įdomu, kaip bus toliau.*“

Pabrėžta, kad senjorai, ne tik **gyvenantys didmiesčiuose, tačiau ir regionuose, kaime turėtų oriai mėgautis senatve, turėti tokias pačias galimybes**: „*Norėčiau nubudusi oria senatve mėgautis, jeigu pavyks, kaime*“,

¹³ Aut. vertimas: „Tikiuosi, kad 2050 m. galėsiu daryti linksmus dalykus, turėsiu vietų, kur nueiti, ir žmonių, su kuriais galėsiu praleisti laiką“.

„Įperkamos vietos, kur gali atsipalaiduoti, įperkamas baseinas, įperkamos organizacijos, kur senjorai gali susitikti, bendrauti. Tiesiog aš matau šitą iš socialinės pusės, kad senjoras būtų orus Vilniaus gyventojas, Kauno gyventojas, Šakių, Zapyškių – kad tai yra orus gyventojas.“ Diskusijų dalyviai – tiek gyvenantys Lietuvoje, tiek ir šiuo metu gyvenantys užsienyje, tačiau siejantys savo senyvo amžiaus gyvenimą su Lietuva, akcentavo kokybiškų paslaugų regionuose, regionų klestėjimo svarbą: „Tą laikotarpį, tam amžiui, tai jau būčiau pakankamai garbaus amžiaus ir visi socialiniai, socialinės rūpybos, medicinos priežiūros ir būtent Lietuvos regionuose – regionų klestėjimo – toks

Emilija

Amžius: 17 metų
Tautybė: lietuvė
Gyvenamoji vieta: nedidelis miestelis Žemaitijoje
Užimtumas: moksleivė
Gyvena mažesnes negu vidutines pajamas gaunančioje šeimoje

„Net nežinau, kokia Lietuva džiugintų. Jaunesni žmonės su naujomis pažįdom emigruoja, keliauja, kitaip mąsto.

2050-aisiais metais man bus virš 40 metų. Sausio 1 d. įsivaizduoju, kad atsikeliu kažkur ne Lietuvoje, turbūt ne Lietuvoje. Nežinau, aš galvoju apie švietimą, jeigu jis tiek metų nesikeitė, gal ir toliau nesikeis. Lietuvoje jaunimui labai sunku įsitvirtinti po 12-os klasės. Prastas atlyginimas, jeigu nestudijuoji. Tiesiog nėra darbo su geru atlyginimu, kad būtų galėtum įsigyti. Todėl norėčiau, kad studijos būtų pigesnės, nes dauguma, nu, ne dauguma, bet kai kurios šeimos negali leisti savo vaikams tų studijų.

Didžiausias iššūkis Lietuvai bus nesutarimai tarp kartų, kuo toliau, tuo labiau jie nesutars. Valdžią renka daugiau tie vyresni žmonės ir jie, ką pasirenka, tą turi. Galbūt jiems tinka. Todėl neįsivaizduoju geresnės Lietuvos, manau, kaip tik blogyn bus. Tiek daug emigruoja, valdžios tvarkos nėra... Kitiems gal tiesiog nepatinka politika ar kažkokios įstatymai, tiesiog pažįdros labai nesutampa su kitais. Manau, nėra vienintelė priežastis tik darbo užmokestis, dėl ko žmonės išvažiuoja.

Viskas į technologijų pusę, aišku, kad, gerės, bus pažangiau. Bet kitose srityse tai kažko labai keičiančio gali ir nebūti, nebus daug tų pokyčių. Tiesiog nėra pokyčio idėjų, alternatyvų, tinkamų sprendimų neatsiranda. Tų idėjų gal galėtų atsirasti, kai į Seimą ateis naujų žmonių, nes jie jau patyrė, ką reiškia gyventi šitoje sistemoje.

klausimas man būtų aktualus, kadangi gimiau, augau – ir su žmona gimėm, augom – Vilniuje, bet kažkodėl tai grįžti (mes Belgijoje niekada neplanavom pasilikti) grįžti planuojame ne į Vilnių.“

Apibendrinant dalyvių mintis, išsakyta apie senjorų priežiūrą institucijose, galima teigti, jog manoma, kad šioje srityje bus įvykęs progresas, ypač dėl technologijų ir mokslo plėtros: „Tai įsivaizduoju, kad nu tokia buitį bus geresnė senutei, kuri lovoje guli. Geresnės paslaugos

teikiamos, geresnė priežiūra“, „Bet aš tikiuosi, kad per tą laiką paslaugų kokybė pagerės, gal senelių namai bus geresni, technologijos žengs į priekį, mokslas ir galimybių... tokią aš matau galimybių Lietuvą.“ Buvo samprotaujančių, kad nebeliks dabar vyraujančio nesaugumo, funkcionuos priežiūros institucijos ir bus teikiama visa reikalinga priežiūra: „Na, ir skirtumas, aš galvočiau apie socialines paslaugas, jos yra vis tikrai tikrai socialinės paslaugos. Tai yra tiek vyresnės kartos žmonėms, nebijos amžiaus nusent ir man taip, po tą lovytę. Kur tie vaikai patalpins, kiek mokės, kažkaip tas tiesiog susidėlioja – tiek socialinės paslaugos, na, turi ten įvairias bėdas, ligas, tiek socialinės paramos vieni kitiem užtikrintumo, nes viena iš didžiausių dabar problemų žmonijos – nesijaučia saugūs dėl socialinės savo ateities“, „Aš matau taip, kad su mama mes gyvensim kažkuriuose senelių namuose, turėsime po kambarį ir visą priežiūrą.“ Senjorų priežiūra institucijose matoma kaip pažangos dalis, tikimasi, kad ji atitiks poreikius, bus kokybiška.

Kultūra ir švietimas

Diskusijų dalyviai šiek tiek palietė kultūros sritį, apmąstė, koks galėtų būti kultūros vaidmuo valstybės gyvenime. Iš keleto pasisakymų galima matyti, kad **kultūra suvokiama kaip vartotojiškumo tendencijos visuomenėje stabdymo priemonė, ji siejama su gyventojų saviraiška ir laisve**: „Man irgi labai norėtųsi su tuo kultūros kokono jausmu atsibusti. Tegu jis nebūna vien lietuviškas, tegu apskritai kultūros. Dabar mes turim vartotojišką visuomenę, kultūra va taip va į šoniuką nustumama, kitą kartą ta kultūra tokia vulgari, primityvi patampa. Tai tik svajonė, kad kažkuriame taške sustotų visi šitie negalavimai kultūros ir kad kultūra vėl pradėtų kilti“, „Aš tai

norėčiau atsibusti kultūriškai gyvam mieste, kad virtų veiksmas ir visi žmonės galėtų laisvai elgtis. Tiesiog būtų laisviems žmonėms, kaip žmogus ir turi būti“, „Kalbant apie valstybę, tai man dar labai svarbu kultūra. Jeigu kalbėsime apie paprasčiausią piešinį. Kiekvienas žmogus moka piešti, bet kiekvienas save kitaip išreiškia.“ Kultūros kokone, kuris nebūtinai nacionalinis, gyvenantis žmogus būtų apsuptas veiksmo, skatinančio ieškoti savęs išreiškimo būdų.

Diskusijų dalyviai žymiai daugiau dėmesio skyrė švietimo sričiai, aptardami tiek šiandienos iššūkius, tiek švietimo ateities vizijas ir lūkesčius bei švietimo įtaką valstybės raidai bendrąja prasme. Apibūdindami šiandienos švietimą dalyviai negailėjo kritikos: „Mokykla žlugdo kūrybiškumą, sistema, ta prasme, tu privalai atlikti, padaryti tai, kas yra pagal kažkokius normatyvus, standartus numatyta, bet padaryt kūrybiškai, savaip tai jau yra negerai.“ Buvo manančių, kad **dabar švietimas stagnuoja ir ši tendencija išliks ir toliau**: „Nežinau, aš galvoju dabar apie švietimą, jeigu jis tiek metų nesikeitė, gal ir toliau nesikeis.“ Įvardintas lūkestis, kad „Lietuva bus ta valstybė, kuri nepaleis talentų, nes talentų mes turim daug“.

Švietimo vaidmuo diskusijų dalyvių **buvo matytas kaip viena iš esminių pilietiškumo ugdymo, piliečių įgalinimo prielaidų, valstybės stiprybės pagrindas**: „Jei kiekvienas žmogus jaustųsi piliečiu, nereikalaudų kažko iš kitų, kad nereikalaudamas kažko iš kitų stengtųsi įnešti savo kažkokį indėlį, tam reikalingas išsilavinimas, tam reikalinga kultūra, supratimas žmonių. Labai tikiuosi, kad bus pasikeitusi švietimo sistema, kuri dabar ne tai kad šlubuoja, keliais šliaužioja, ir tas mums padės išugdyti tą pilietišką žmogų, mąstantį, ne ką man turi duoti, bet ką aš galiu jai padaryti, nes valstybė yra ne valdžia, valstybė yra kiekvienas pilietis. Kokie yra piliečiai, tokia yra ir valstybė. Ir aš tikiuosi, kad valstybė bus stipri, nes bus stiprūs piliečiai“, „Manau, kad išlaikysime savo intelektinių pajėgumų augimą. Nes kitaip neįsivaizduoju, kaip gali išlikti tokia valstybė. Nu kažkas tokio.“ Diskutantai atkreipė dėmesį į tai, kad būtent ši švietimo funkcija šiuo metu yra prastai atliepiama, švietimo sistemai trūksta sisteminio mokymo, ryšio su valstybėje vykstančiais procesais: „Reikia Lietuvoje tvarkyti švietimą. Ir nuo 1 iki 12 klasės irgi, nes manau, kad pagrindinės visos problemos valstybėje ateina iš to, kaip gerai arba negerai veikia švietimas, ir padaroma ar nepadaroma. Mano supratimu, Lietuvos švietime labai žiauriai trūksta sisteminio mokymo ir sisteminio procesų suvokimo. Mes užauginame žmones, kurie nelabai suvokia, kaip veikia valstybė kaip aparatas, kaip veikia, sakysime, mokesčių sistema ir kokią tu naudą iš to gauni kaip pilietis.“ Kaip teigė vienas diskusijos dalyvis, „mokykla [turi būti] apie gyvenimą, o ne kaip apskaičiuoti...“, kitiems pritariant: „Tai labai norėčiau, kad ta mokykla mūsų būtų ta vieta, į kurią norėtų ateiti, ir žinotume, kad tikrai ten išmoksi. Jeigu nori, tai išmoksi. Tai va norėčiau, kad būtų noro mokytis ir kad mokykla būtų ta vieta, kuri skatintų mokytis.“

Švietimo sistemoje, diskusijos dalyvių nuomone, **didesnį vaidmenį turi turėti mokytojai**. Tiesa, būtent mokytojų amžius ir trūkumas matytas kaip viena svarbiausių problemų, su kuria susiduria šiandienos mokykla: „Kitas svarbus dalykas, kuris turės ilgalaikes pasekmes, tai dabar dauguma mokytojų yra senyvo amžiaus. O jaunų gerų mokytojų yra labai mažai, nes iš mokytojo padaryti gerą mokytoją irgi yra ilgas procesas. Kai išeis vyresnių mokytojų karta, klausimas, kas Lietuvoje mokys vaikus. Ir jeigu nesurasime būdo, kaip šitą problemą spręsti, – ji kils greitai – tai klausimas, kokia bus ta karta, kuri gyvens 2050?“, „Kad švietimo sistema būtų žymiai geresnė ir Lietuvoje netrūktų nei mokytojų, nebūtų viskas atmestina daroma.“ Buvo kalbama apie tai, kad svarbu akcentuoti įtraukumą ir moksleivių skatinimą bei nukreipimą siekti žinių. Tokiame procese svarbu į švietimo sistemą atvesti lyderius, kurie turėtų idėjų, gebėtų motyvuoti. Diskusijų dalyviai pastebėjo, kad tokiame pokyčiui įgyvendinti būtina tikslinga investicija: „Nu gal su švietimu, kad labiau kreiptų į mokinius, kad ne kokią savo tvarką, bet ten

stengtųsi atsižvelgt, nu ir dabar atsižvelgia, bet kad kažkaip labiau, kad ne tik... dabar, pavyzdžiui, nenori mokytis ar tingi, bet kad tave taip įtrauktų, kad tau pačiam būtų įdomu ir tu stengtumeis ne dėl to, kad gaučiau pažymį, bet savo noru“, „Aš dar turiu minčių apie nukreipėjus, mums reikia ugdyt nukreipėjus, gerus nukreipėjus, kurie padėtų, tikrai galėtų geromis idėjomis nukreipti. Va ką mums reikia ugdyti – tuos lyderius, va juos ir reikia finansuoti.“

Kalbėdami apie aukštąjį mokslą, diskusijų dalyviai atkreipė dėmesį į tai, kad jam trūksta ambicingų tikslų kėlimo: *„Aukštasis švietimas irgi svarbu. Manau, kad dabartinė Lietuvos aukštojo švietimo sistema kelia sau nepakankamai ambicingus tikslus. Manau, kad būtų tikslinga iki 2050 metų išsikelti bent vieną siekį, kad nors vienas Lietuvos universitetas pasiektų, sakysime, kad ir tų pačių QS reitingų, kad ir 100-ąją vietą.“* Išsakytas lūkestis, kad bus gerinamas studijų prieinamumas, sprendžiant socialiai pažeidžiamų grupių galimybes studijuoti: *„Kad studijos būtų pigesnės, nes dauguma, nu ne dauguma, bet kai kurios šeimos ten negali leisti savo vaikams tų studijų, todėl jie renkasi užsienį, nes negali studijuoti, tai vat tokia nu irgi problema, bet galbūt išsispres.“*

Apskritai, visoje švietimo sistemoje, kuri matyta kaip prioritentinė siekiant valstybės išlikimo, svarbu siekti aukštos kokybės bei lyderystės visuose lygmenyse, vengti kitų valstybių vijimosi: *„Labai pritarčiau dėl švietimo, mano mintis irgi buvo, kad nesakytume, kad estai kažkurioje vietoj, kad patys būtume lyderiai. Išsaugota kalba kaip idealas ir tuo pačiu valstybė išsaugota. Bet numeris vienas tai švietimas. Norėtusi po trisdešimt metų matyti stiprų visuose lygmenyse – nuo darželio iki aukščiausio lygio universitetinio išsilavinimo.“*

2.2. Išmintinga technologijų plėtra

Tai, kad technologijos ateityje vystysis ir šioje srityje matysime pažangą, buvo bene mažiausiai dvejonių diskusijos dalyviams sukėlęs klausimas. Daugelis neabejojo, kad technologijos ateityje žengs į priekį. Vis dėlto požiūris į technologijų pažangos pasekmes nėra vienareikšmiškas. Dalis diskusijų dalyvių technologijų pažangą siejo tiek su teigiamomis, tiek su neigiamomis pasekmėmis.

Dalis diskusijų dalyvių **tolesnį technologijų vystymąsi siejo su geresne viešųjų paslaugų kokybe bei paprastesniu namų ruošos darbų atlikimu**. Kalbėdami apie geresnes viešąsias paslaugas jie minėjo švietimą ir mediciną, nurodydami, kad technologijos gali būti įrankis, kuris prisidės prie tolesnio šių paslaugų vystymo: *„Nu aš įsivaizduoju labai gerą švietimą ir mediciną visų pirma, technologijos jau leis mums šitus dalykus įgyvendinti“, „Tada pradėjau galvoti apie technologijas ir inovacijas, kad prailgintų tavo gyvenimo trukmę. Nežinau, susileidi kažkokį vaistą, kuris tau dar metus duoda papildomus ir panašiai. Na bet aišku, tu turi jaustis gerai ir sveikatos prasme, ir dalimi visuomenės.“* Kita vertus, pastebėta, kad **sveikatos srityje technologijos gali ne tik padėti, tačiau ir prisidėti prie tam tikrų sveikatos problemų atsiradimo, pavyzdžiui, turėti neigiamos įtakos regėjimui, psichologinei sveikatai**: *„Nes jeigu sėdėsi tik technologijose nosį įkišęs, ateis laikas, kai prireiks psichologijos konsultanto ar terapeuto, nes žmogui svarbu bendrauti. Aš ir pati nuotoliniu metodu dirbu keturis metus, žinau, ką tai reiškia, man labai patinka, bet žinau, kad trūksta to bendravimo, nes bendrauti su spausdinimo mašinėle žmogui yra nenatūrali būseną.“* Buvo teigiama, kad *„būti technologijų pasaulyje, koja kojon žengti ir jaustis gerai – bus iššūkis“*.

Kaip ir minėta, dalis diskusijos dalyvių mano, kad technologinė pažanga leis atlikti buitines darbus ir gyventi paprasčiau: „Nežinau, gal kažkokios, norisi tikėti, kad technologijos bus pažengusios į priekį. Ir gal dar kažkas naujo bus, kažkas, ko man dar reikėtų iš naujo mokintis. Gal bus lengviau, nes kažko jau turiu, kažkokių va, visokiausių prietaisų“, „Aš sutinku, kad tas internetas, visos technologijos labai palengvina gyvenimą tais po penkiasdešimt metų“, „Aplink pamatysiu aplink save technologijas ir mygtukus, gal net balsu valdysiu, kad manęs ateity kas pakelt, ar kaip nors, tai manau, taip...“ Tikimasi, kad, pasitelkus technologijas ir išsprendus dalį buitinių klausimų, atsiras laisvo laiko žmonių saviraiškos galimybėms ir kūrybiniam potencialui atskleisti: „Internetas labai atlaisvina mūsų laiką, mes galime susiorganizuoti savo laiką labai taip kompaktiškai. Tai mums lieka daugiau laiko bendravimui, mums lieka daugiau laiko kūrybai. Ir mes dabar galim, dabar tos saviraiškos laisvės turim, bet gal net neįsivaizduojam, kiek mes galim išlaisvinti, kiek žmogus gali išlaisvinti savo. O tada padedant visiems robotams, kurie mums tvarko, dulkes išvalo, ekologiškai gyvenam, valgom ne per daug, nebereikia rūpintis savo gabaritais, sveikata per daug, tada mes turim laiko išlaisvinti tas kūrybines galias ir keičiasi žmonių požiūris, galbūt filosofija į gyvenimą. Ir žmogus atras bendravimo ir kūrybos džiaugsmą, nu ir vėl mano tokia vizija.“

Piliečių baimės, susijusias su technologijomis, galima sieti su **galima technologine atskirtimi, numatomu neigiamu poveikiu žmonių santykiams**. Diskusijose minėta, kad visuomenėje gali atsirasti technologinė atskirtis tarp žmonių, kurie aktyviau ir ne taip aktyviai naudojami technologijomis: „Nuo technologinio šuolio ne visi įgalūs taip skrieti, ir dėl to jie gali tapti tokie atstumtieji.“ Nurodyta, kad norint išvengti galimos atskirties problemos yra svarbu technologijų sulietuvinimas, ypač kalbant apie vyresnės kartos vartotojus: „Aš tai galvoju, kad lietuvių kalba bus įdiegta pagaliau į visas technologijas. Tai bus... ir tada jos išplis, nes mes labai gerai susiduriame, vyresnio amžiaus žmonės yra ir neįsisavina tų technologijų ir dėl kalbos... Mano svajonė.“

Dalis diskusijų dalyvių nerimavo dėl galimo neigiamo technologijų plėtros poveikio žmonių socialiniams santykiams ateityje būtent per pasaulio pasidalijimą į realų ir virtualų: „Kas didelis iššūkis bus – socialiniai

Tomas

Amžius: 40 m.
Tautybė: lietuvis

Gyvenamoji vieta: vienas iš mažųjų Lietuvos miestų
Išsilavinimas: aukštasis
Užimtumas: dirba mediku valstybinėje medicinos įstaigoje

„Aš linkiu visiems būti, kurti ir nubusti čia, Lietuvoje ir kad pasitvirtintų, tai kas žadama – ką pasistatysi, tą turėsi, ką uždirbsi, tą turėsi.“

Tikėtina, kad išlaikysime savo nacionalines šventes, kad Kūčios bus vadinamos Kūčiomis, o Kalėdos – Kalėdomis. Šeimos, tautinės vertybės išliks, tačiau kiti dalykai labai sueuropės. Tikiuosi, kad 2050-aisiais būsiu spėjęs atiduoti paskolą, kad į tą jau užtarnautą orią pensiją išėsiu laisvas. Pensijoje visą save galėsiu atiduoti ne darbui, o kažkokioms kelionėms, laisvalaikiui. Norėčiau, kad nebūtų Lietuvoje kažkokių tai kataklizmų, kad Lietuva išliktų, augintume savo produkciją, viskas būtų ekologiška. Kad pasitvirtintų tai, kas žadama – ką pasistatysi, tą turėsi, ką uždirbsi, tą turėsi. Norėčiau, kad nebūtų nusavinimų kažkokių tai. Kad gyventume laisvoje valstybėje ir kad būtų didelis stabilumas. Ta visa valdžia kyla iš mūsų, tai kokios bus mūsų vertybės, tokios ir tenai bus. Aš nenoriu kaltinti kažkokios Vyriausybės ar valdžios, aš manau, kad iš mūsų tai turi išeiti, mes tai turime sukurti, kad po to mes nekaitintume. Vienybė ir sąžiningumas būtų labai gerai.

Kalbėčiausi apie ateitį su mano gyvenimo mokytoju, partizanų, kurio jau nėra tarp mūsų, žmogumi, praėjusiu labai didelę gyvenimo mokyklą. Mes visada kalbėdavome apie jaunimo skatinimą, pilietiškumą, patriotiškumą, kalbėdavome apie tai, kaip senais laikais žmonės gyvendavo kaime, praeidavo pro svetimo daržą ir nepaimdavo nieko.

Tik gali būti, kad 2050-aisiais mes būsimė visi panirę į smulkmenas, neturėsimė tiek laiko pamąstymams, pagelvojimams, norėsimė skubėti. Trumpai, dar trumpiau miegoję negu šiandien. Mums mažiau rūpės bendruomenė, šeima, o rūpės tik tai, kaip bėgti, kaip skubėti, kaip kuo daugiau padaryti. Dalis žmonių tikriausiai jau gyvens kažkur kosmose, nes technologijos tiek pažengs. Gyvas bendravimas bus vertybė ir kartu bus deficitas. Aš iš savo pusės norėčiau pasižadėti, kad dirbsiu atsakingai, 100 procentų atliksiu savo darbą.

tarpusavio santykiai, nes technologijos yra pliusai, bet jos paskandina žmones į virtualų pasaulį ir mūsų jaunesnią kartą, ir joje auganti virtualės, ir du skirtingi pasauliai, gyvenimai. Nežinau, kaip tą išspręsti virtualumo ir realybės... tai čia iššūkis bus didelis turbūt per šitą laikotarpį.“ Pastebėta, kad technologijos gali prisidėti prie žmonių susvetimėjimo: „Greičiausiai pažanga bus technologine labiau, o žmonės tai turbūt bus labiau susvetimėję“, „Technologijų pažanga, tai tikrai pritarčiau. kažkodėl manyčiau, kad buksuos moralinė, socialinė

pažanga, žmonės labiau atitols vieni nuo kitų, atšals. Toks technologiškėjimas žmogaus.“ Tačiau buvo ir tokių dalyvių, kurie, remdamiesi dabartine patirtimi, manė, kad technologijos pakeis bendravimo pobūdį, jis taps aktyvesnis: *„Galbūt jis bus kiek kitoks technologijų pagalba, bet vis tiek išliks. Va mano mama, anksčiau nesinaudodavo išmaniuoju telefonu, tik paprastu. Ir aš jai paskambinau vieną dieną kone verkdamas, nes mes negalime susitikti. Su vyru pasitariau, priėmėm sprendimą. Nupirkom planšetę, viską suinstaliavom, nuvežėm, per uždarytas duris padavėm. Nes ji kažkada turėjo priėmimą prie „Facebook“. Parodžiau jai, kaip įjungti, kaip viską. Su pirštine, su visom apsaugom. Parodžiau viską ir ji dabar puikiai naudojasi, su seserim savo bendrauja. Ir tai ryškiai pakeitė jos gyvenimą, dabar ji daug gyvybingesnė, negu kad buvo prieš technologiją“, „Pirmiausia, tai patikrinu, ar mano dukra nepraleido psichologo susitikimo <...> didėjant technologijų prieinamumui, labai didžiulės problemos atsiranda žmonių tarpe.“* Dalyviai pastebėjo, kad technologijos keičia atstumo įtaką bendravimui: *„Visos technologijos, visas tas žengimas į priekį suartina tai, kas yra tolima, bet tai, kas yra šalia, iš tikrųjų kažkaip atskiria. Va žiūrėkit, dabar yra lengviau susisiekti, sukomunikuoti su tais, kad gyvena už tūkstančių dar daugiau kilometrų, bet šalia esančių artimųjų nematom savaitėm, mėnesiais, kurie gyvena visai netoli.“*

Kalbėdami apie baimes, susijusias su technologijų vystymusi, žmonės tikėjosi, kad jau dabar bus imamasi prevencinių veiksmų, siekiant užkirsti kelią aptartų problemų atsiradimui: *„Didėjant technologijų prieinamumui, labai didžiulės problemos atsiranda žmonių tarpe ir jeigu nepadarysim kažkokių sprendimų šiandien, bus sakoma, o kur mes buvom prieš 20 metų. Tai dabar mes esam čia, kad nereikėtų po 20 metų pasakyti „O kur mes buvom?“.* Ir man atrodo, kad jeigu nepadarysim kažko, kad taip nebūtų, tai gali būti labai didžiulė problema, visiškas emocinis išsekimas ir psichologinės problemos. Tuo tarpu mūsų namus valdys robotas, už mus bus atsakingas robotas. Čia galbūt irgi vieta pagalvoti.“

Kad būtų išvengta galimų problemų, susijusių su technologijų plėtra, žmonės tikisi aktyvesnio valdžios veikimo: *„Aš noriu pasiūlyti tai, kad turi spręsti valdžia, kaip užtikrinti, kad žmonės turėtų gerus santykius tarp savęs ir kad jie išlaikytų bendruomeniškumą gerą, nes vien technologijomis, aš nematau, kad jos turi imti viršų visur, turi žmogiškasis faktorius būti išlaikytas. Tai čia tie koordinatoriai turi spęsti, kaip pagerinti žmonių tarpusavio santykius ir tą visą bendruomenę. Čia yra labai svarbus dalykas.“*

Apibendrinant galima teigti, kad žmonės mano, kad ateityje technologijos ir toliau vystysis. Šis procesas visuomenei turės teigiamų pasekmių, tokių, kaip pagerėjusios viešosios paslaugos, lengvesnė buitį. Kita vertus, technologijų vystymasis siejamas ir su tam tikromis baimėmis. Visų pirma tai technologinė atskirtis, kuri gali atsirasti dėl to, kad dalis žmonių bus ne tokie imlūs technologijoms. Su technologijų pažanga siejamos ir psichologinės ir socialinių santykių problemos. Šioje srityje žmonių lūkesčiai yra labiausiai siejami su veiksmis, susijusiais su rizikų, kurias atneša technologijos, suvaldymu. Tikimasi, kad jau dabar bus pradėta rengtis ir įgyvendinti veiksmai, nukreipti į technologijų vystymosi žalos prevenciją.

2.3. Kokybiškos darbo vietos aukštos pridėtinės vertės ekonomikoje

Šiame skyriuje analizuojami piliečių lūkesčiai, susiję su padėtimi darbo rinkoje bei šalies ekonomine situacija. Skyriuje pateikiama informacija, atspindi piliečių lūkesčius dėl šalies ekonomikos vystymosi krypties, pokyčių, reikalingų šalies darbo rinkoje bei mokesčių sistemoje.

Ekonomikos vystymosi kryptys

Kalbėdami šalies ekonomikos ateitį tyrimo dalyviai pabrėžė lūkestį, kad Lietuva būtų ekonomiškai stipri, į inovacijas ir technologijas orientuota valstybė. Diskusijų dalyvių požiūriu, **Lietuva turėtų nusikratyti pigios darbo jėgos šalies reputacijos**: „Negalim jos [Lietuvos] pardavinėti kaip pigios darbo jėgos. Amerikoje čia sako: „O lietuviai labai gerai angliškai kalba, labai gerai dirba, labai gerai išmokinti ir labai pigiai dirba.“ Tai jeigu mes toliau tuo keliu keliausim, tai Lietuvos piliečių dar daugiau išvažiuos iš Lietuvos, ir grįžimas bus sustabdytas.“ Diskusijų dalyvių nuomone, **Lietuva turėtų būti matoma kaip inovacijų lyderė**: „Dabar Lietuva yra tų fintech įmonių lyderė, tai aš įsivaizduoju, kad jina bus ir inovacijų lyderė, ir viskas, kas susiję su technologijom, turėtų būti viena iš lyderių pasaulyje“, „Jo, tai bendrai klausimas, kaip atrodytų Lietuva 2050. Tai man iš karto kyla asociacijos su inovacijom. Kad Lietuva bus inovatyvi 21 amžiaus valstybė, ta, kuri gali būti viena iš lyderių Europoje.“ Anot diskusijų dalyvių, tokia šalies orientacija leistų „prisidėti ne tik prie Lietuvos gerbūvio kūrimo, bet ir prie kažkokių pasaulio problemų sprendimo“.

Pasak diskusijų dalyvių, pagrindine kliūtimi siekti inovacijas kuriančios, ekonomiškai stiprios šalies vizijos gali tapti darbo jėgos trūkumas, siejamas su senėjančia visuomene, tebevykstančiais emigracijos procesais, lėta imigracija

Inga

Amžius: 41 metai
Tautybė: lietuvė
Gyvenamoji vieta: Alytus
Išsilavinimas: aukštasis
Šeimyninis statusas: ištekėjusi, turi tris vaikus
Turi savo vandens gręžinių įrengimo verslą

„Viskas prasideda nuo vieno žmogaus. Atsikelį dabar ir taip po 30 metų, kiekvieną rytą priimi sprendimą. Kiekvieną dieną darom tą sprendimą – ar būsim niūrūs, rūpesčių apimti, ar šypsosimės.“

Mūsų šeima tik startavo su jmone. 2050-aisiais man 70 metų – kaip ir paskutinis pasipardymas. Nors aš jau esu pensijoje, tačiau vis tiek įsivaizduoju, kad mes dar veikiame, plečiame gamybą. Galbūt čia, Alytuje, yra tik bazė, o turim ir filialų kažkur, galbūt net kitose šalyse. Tuo metu bus energetiniai iššūkiai – mes turėsime tą energiją importuoti, leisti į kažkokias tai derybas – čia yra tas nesaugumas. Kitas dalykas – mes nesam tokia didelė šalis, bet dar esam pakraštyje – jeigu priklausysim kokiems aljansams, užtikrinsim savo saugumą. Būsime priversti būti aljansuose ir derėtis dėl savo saugumo. Kaip yra Jungtinės Amerikos Valstijos, taip gal bus Jungtinės Europos Valstijos.

Manau, kad Lietuvai yra du keliai. Jeigu mes šiandien nusprendžiame išlikti su lietuvių kalba, išlaikyti savo autentiškumą, tokį kaip dabar turime – su savo tradicijomis, dainomis, šokiais, tada mums reikia apsiriboti, reikia finansavimo, kad šeimoms didėtų. Bet jeigu mes norime išlikti kaip ekonomiškai labiau klestinti valstybė, pasiekti europinį, sakykim, vokišką, lygį, tai galvoju, kad aš atidaryčiau sienas, kad ateitų žmonės į Lietuvą, įleisčiau ne kažkokių pabėgėlius, kaip mes sakome, o tiesiog žmones, kad jie pas mus gyventų, dirbtų. Bet imigracija bus iššūkis. Nežinau, ar mes būsime pajėgūs į tokią mažą šalį priimti jų tiek, kiek nori jų ateiti.

į šalį: „Kas susiję su technologijom, turėtų būti viena iš lyderių pasaulyje, jeigu, aišku, nebus didelis protų nutekėjimas“, „Viena iš didesnių grėsmių aš matyčiau darbo jėgos trūkumą. Tai dėl demografinių priežasčių, senėjančios populiacijos. Taip pat gana sudėtingas imigracijos procesas, nes yra priešprieša prieš atvykstančius imigrantus. Lietuva save labai pozicionuoja kaip auštos pridėtinės vertės kuriančią šalį. Tai tikrai tas specialistų trūkumas bus, nes

visi nori kurti aukštą pridėtinę vertę ir juos pasiima kitos šalys dėl įvairių priežasčių. Ne tik dėl algos, bet ir kitų priežasčių. Tai, manau, darbo jėgos aspektas bus varžantis pasiekti tai, ko ji nori pasiekti.“ Nors dėl kvalifikuotos darbo jėgos gali tekti varžytis su kitomis valstybėmis, **prie aukštos pridėtinės vertės kūrimo gali prisidėti naujai kuriami verslai**. Vis dėlto dalis tyrimo dalyvių kaip vieną iš Lietuvos silpnybių įvardijo verslo įkūrimo sąlygas ir išreiškė lūkestį, kad ateityje žmonės, pradedantys verslą, bus labiau remiami valstybės: „O čia aš pradėjau verslą, dar kuoliukai susmaigstyti, dar pamatai – jau tu mokesčių mokėtojas, jau turi mokėti mokesčius, o ten [Londone] ateina, duoda...“

Darbo rinka ir darbo vietų kokybė

Kalbėdami apie lūkesčius dėl darbo rinkos, diskusijų dalyviai išskyrė tokius elementus kaip darbo rinkos įtraukumas ir lankstumas bei savirealizacijos galimybės. Diskusijose dalyvavusių žmonių nuomone, yra svarbu, kad šalies darbo rinkoje rastųsi **tam tikras lankstumas ir joje galėtų lengviau integruotis skirtingos socialinės grupės: žmonės su negalia, jaunimas**. Platesnės galimybės darbo rinkoje dalyvauti neįgaliesiems buvo įvardintos kaip mažesnio socialiai remtinų žmonių kiekio prielaida: „*Pragyvenimo lygis būtų geras, kuo mažiau būtų išlaikytinų žmonių, kad kuo daugiau žmonės galėtų dirbt ir uždirbt, kiekvienas, nesvarbu, ar mes čia, pavyzdžiui, esam su negalia, mums reikėtų darbų, tokių lengvų.*“

Taip pat kalbėta apie geresnes galimybes darbo rinkoje žmonėms, kurie nėra įgiję aukštos kvalifikacijos: „*Daugiau darbo vietų, nu ta prasme, didesnis pasirinkimas būtų jaunimui daryti tai, ką jie, ta prasme, nori daryti, o ne tai, kad jie vergautų, tiesiog, va, neturiu iš ko gyventi, einu ten valyt, žodžiu, ir vergauja visą gyvenimą, nes kito pasirinkimo nėra. <...> Kad neišskirtų taip žmonių, kad nebūtų ta nelygybė tokia vat eizėjanti*“, „*Ir šiaip, manau, jaunimui labai sunku įsitvirtinti po 12-os, jeigu nežadi kur studijuoti ar kažkur.*“ Kalbėdami apie žemos kvalifikacijos darbus, dalis diskusijos dalyvių dalinosi nerimu, kad ateityje gali nebūti kam juos atlikti: „*Reikia dar pagalvoti, kas ką už dirbs tas darbinykiškas profesijas. Daug kas Lietuvoje veržiasi į aukštąjį mokslą. Bet galim pažiūrėti į kitas – Skandinavijos šalis, kur iš tikrųjų pirmiausia žmonės įgyja profesiją, o tada eina į aukštąjį išsilavinimą. O darbinykiškų profesijų iš tiesų dabar trūksta, niekas nenori dirbti.*“ Dalis tyrimo dalyvių atkreipė dėmesį į rinkoje vykstančius modernizacijos procesus, tai buvo siejama su didesniu efektyvumu, tačiau taip pat ir su galimai išaugšiančia nedarbo rizika: „*Nu nežinau, aš gal [kaip iššūkį] palikčiau nedarbą, tegul. Kad tais metais jau bus daugelis dalykų modernizuota, tai nebereikės tos darbo jėgos arba taip visas bus atliekama robotais ir tiesiog žmonės apleis darbus <...> tai bus ta modernizacija ir nieks to nepakeis, visi geriau rinksis pasidaryt robotus, kad jiems gal nereikėtų mokėti, bet aišku, nusipirkimas kainuotų... jie gal atliks tą darbą efektyviau, kruopščiau ir gausi daugiau prekių.*“

Diskusijose aptarta ne tik darbo rinkos struktūra, tačiau ir darbo vietų kokybė. Tyrimo dalyvių nuomone, tai, kad **Lietuvoje turime pakankamai gerą gyvenimo ir darbo balansą, yra viena iš Lietuvos stiprybių**, kuri, toliau formuojantis psichinės gerovės svarbos suvokimui, įgaus dar didesnį svorį. Piliečių lūkesčius, susijusius su darbo vietų kokybe, galima skirstyti į 2 tematinės grupes: atlygio už darbą bei darbdavių ir darbuotojų santykių. Nors antroji tema ir sulaukė piliečių dėmesio, visgi diskusijų metu svarbesnis buvo būtent atlyginimų klausimas. Tyrimo dalyvių nuomone, „*kad žmogus turėtų kokybišką gyvenimą, žmogaus atlyginimas turi būti orus*“.

Analizuojant duomenis matyti, kad susirūpinimas dėl finansų pasireiškia keliais lygmenimis. Dalis diskusijose dalyvavusių socialiai pažeidžiamų grupių atstovų nerimavo dėl galimybių išgyventi – išlaikyti save ir šeimą, kiti daugiau kalbėjo apie nebūtinųjų prekių ir paslaugų įsigijimą. Pirmoji grupė tinkamą atlyginimą siejo su galimybėmis įsigyti prekių parduotuvėse, sumokėti mokesčius ir įsigyti nekilnojamojo turto: „[Norėtusi gyventi] ne taip, kaip dabar yra, pusiau nėra, pinigų nematyti, darbai, alga ta, ne alga, mažėja, o tas pinigų mokėjimas, pajamos niekais yra“, „Be abejo, norėčiau, kad turėtumėm iš ko pragyvent, kad nu bent jau padoriai galėtumėm... tikrai, kad nebūtų taip, kad nueini į parduotuvę ir turi drebėti, kad negali kažko nusipirkti. Nu, tiesiog, kad nebūtų žmonėm įvartyta tokia baimė“, „Atlyginimas toks, kad dirbdamas Lietuvoj tu galėtum įsigyt būstą, tas pats kaip, nu, dirbant nereikėtų važiuot į užsienį.“ Kiti dalyviai tinkamo atlyginimo dydį apibūdino kaip tokį, kuris leistų ne

Saulius

Amžius: 43 metai
Lytis: vyras
Tautybė: lietuvis
Gyvenamoji vieta: 25 000 gyventojų turintis miestas
Išsilavinimas: profesinis
Išsiskyręs, turi vaiką
Turi negalią

„Bus didelė mišrainė ir išgyvens, labai teisingai – tik stipriausieji. Bus natūrali atranka, jau dabar pradėjo natūralią atranką daryti. 50-aisiais metais išliks tik, kaip sakant, stipriausieji.“

Aš tai tikrai turbūt Lietuvoj gyveniu, bet kažin, ar tiek trauksiu [iki 2050-ųjų]. Liaudiškai pasakius – su visa ta situacija pasauly – džiaugiesi atsikėlęs. Vakare užmigai, atsikėlei ryte, diena yra, džiaugiesi... Sakau, viskas susimaišys. Ir taip neaišku, kuris čia lietuvis, kuris – ne, nesvarbu, būsim visi europiečiai, visų spalvų.

Maisto trūkumas bus, viskas bus susintetinta, maisto nebus natūralaus. Einam prie to: gyvulių nebeauginsim, daržovių nebeauginsim, nieko nebeauginsim. Gyvuliai teršia aplinką, daugiausiai teršia aplinką, vadinasi, juos reik panaikinti... Už 10 metų, už 15-os metų nebebus jokių gyvulių. Nežinau, ką mes valgysim.

Gyvenimą išsinausikurti taip, kaip suvoki. Jeigu norėčiau gyventi tais 2050-aisiais metais, tai kaip ankstesniais laikais. Anksčiau buvo ir darbų, ir pinigų buvo, prekės pigios ir galėjai daryti, ką norėjai, ir dirbti, kur norėjai. Norėčiau, kaip tada buvo, visur keliaut. Noriu į Palangą, į Šventąją irgi gerai būtų. Tiesiog pagal dabartinę situaciją norėtusi, kad būtų galima jaustis laisviau. Dabar esi priklausomas labai nuo valstybės dėl tų ribojimų ir visų kitų dalykų. Pinigų nematyti, alga ta – ne alga, mažėja. Pajamos niekais tampa.

Yra noras ir tikimybė čia gyvent, dirbt ir uždirbti, ir, taip sakant, jeigu ne man reikia pinigų, reikia kitai kartai. Aš jau būsiu galbūt senelis, man jau reikės džiaugtis savo vaikų džiaugsmais, kaip dabar, iš kartos į kartą. Vaikas gyvena užsienyje, sako: „Tėti, važiuojam pas mane ir gyvenam, ten tave priims ir iškart duos paramą gyventi“. „Ne, sakau, galų gale čia gimiau, čia užaugau... Ne ne, mums tos Lietuvos gana.“

tik išlaikyti save ir šeimą, bet ir įsigyti nebūtinųjų prekių, tokių kaip kelionės: „Orai gyventi ir, sakykim, kaip sakiau dar pradžioj, jeigu norim, nežinau, pakeliaut kur... nu, tokia labai laisva, visur keliaut, o noriu tenai į Palangą, į Šventąją irgi būtų gerai“, „Geriau gyventi ir susimoki mokesčius, turi šeimą, gali ją išlaikyti ir dėl savęs gali turėti ten keliones ir panašiai... kad būtų tų pinigų pasimėgaut gyvenimu.“

Kalbėdami apie tai, kokias matytų galimybes pasiekti

didesnį darbo užmokestį, dalis dalyvių nurodė, kad siekdami geresnio finansinio atlygio būtų priversti emigruoti: „Kad ir kaip mylėtume tą savo Lietuvą. Jei neturėsi pajėgumų čia pragyventi, tai būsi priverstas išvykti, jei šeimos negalėsi išlaikyti.“ Ir atvirkščiai, tinkami atlyginimai paskatintų žmones likti Lietuvoje: „Visi ieško geresnio kelio. Kai Lietuvoje bus tas kelias, kad galėsi užauginti savo vaikus, išleisti į pasaulį, tada Lietuvoje bus gerai, nenorės žmonės išvykti. Tokia formulė. Pirmiausia yra pinigai.“

Šalia užmokesčio už darbą klausimo išryškėjo ir kita tema – darbdavių ir darbuotojų santykiai. Diskusijų dalyviai dalinosi lūkesčiais, kad **darbdaviai turėtų žmogiškiau elgtis su darbuotojais, labiau juos gerbti**, suprasti, kad darbuotojas yra viena esminių prielaidų verslo tikslams pasiekti. Kalbėta apie tai, kad darbdaviai turėtų būti mažiau gobšūs ir verslo sėkme pasidalinti su darbuotojais.

Mokesčiai

Kalbėdami apie šalyje egzistuojančius mokesčius, diskusijų dalyviai dalinosi nuogąstavimu, kad prie valstybės biudžeto kūrimo vis daugiau prisideda „paprasti“ žmonės: „Vis trūksta lėšų, ir EU lėšų trūksta ir biudžetas dingęs ir vis pumpuoja iš tų paprastų žmogeliukų, vis daugiau ir daugiau, ant mašinų krauna, ant kuro krauna, ant

*šildymo krauna ir visur mokestukai mokestukai.“ Gyventojai dalinosi lūkesčiais, kad **mokesčių našta, kurią neša vidurinė klasė, bus mažesnė, o prie BVP kūrimo labiau prisidės žmonės, turintys didesnes pajamas ar turtą:** „Turtingųjų žmonių šiek tiek didesnis apmokestinimas – labai man patinka šita. Užkabinam mažą dalelę žmonių ir pažiūrėkim, jie mažiausiai moka. O tie tokie vidutiniokai – jie visą tą našta neša. Na kodėl žmogus, kuris ten turi penkis namus ar dar kažką tai, nu susimokėk tu tuos mokesčius.“*

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad tyrime dalyvavę šalies gyventojai tikėtusi, kad iki 2050-ųjų metų Lietuva taps aukštą pridėtinę vertę kuriančia šalimi ir bus atsikratyta pigios darbo jėgos šalies įvaizdžio. Visgi tam gali sukliudyti aukštą kvalifikaciją turinčių darbuotojų stygius. Tikimasi, kad šalies darbo rinka bus lankstesnė ir atviresnė skirtingus poreikius turintiems žmonėms, o kuriamos darbo vietos bus geriau apmokamos, darbdaviai labiau gerbs dirbančiuosius. Prie darbo vietų kūrimo gali prisidėti naujai kuriami verslai, tačiau pastebėta, kad šiuo metu Lietuvoje stinga paramos pradedančiajam verslui. Tyrime dalyvavę žmonės mano, kad mokesčių sistema šalyje turėtų būti labiau pagrįsta mokesčių progresyvumo principu.

Išsaugotas gamtinis karkasas mieste ir už jo ribų

Šiame skyriuje yra aprašomi tyrimo dalyvių lūkesčiai, susiję su šalies gamtiniu karkasu bei aplinka urbanizuotose šalies zonose.

Gamtinė aplinka

Tyrimo dalyviai dalinosi lūkesčiais ir baimėmis, susijusiais su Lietuvos gamtine aplinka. Tyrimo dalyvių pasisakymus šia tema galima struktūrizuoti skirstant į mintis, susijusias su aplinkos išsaugojimo svarba, ir principus, kaip turėtų būti kuriamas santykis su gamta ateityje.

Gamtos išsaugojimas ir prieinamumas

Šalies gyventojams **gamtinė aplinka turi ypatingą svarbą**. Tai galima suprasti analizuojant žodžius, kuriais apibūdinama šalies gamta: stebuklas („*Turime čia kažkokį stebuklą ir turėtume jį pasaugoti*“), turtas („*Čia didelis turtas – žemė, paukščiukai*“), grožis („*Aš tai norėčiau išsaugoti tą mūsų grožį ir kad išliktų ji tokia graži, tokia žalia*“), maitintoja („*Man tai ta žemė ir maitintoja ir kaip gražiai gėlės žydi*“), vieta, kur gera („*Gera jaučiuosi, kada vasara, būnu sode. Miškas, ir ten tikrai labai ramu, labai gražu. Tokia jau esu ir norėčiau, kad sėdėčiau tame savo sode ir kad medžiai būtų dideli, kad eičiau į tą mišką, kad džiaugčiausi ta aplinka, kuri dabar mane supa*“). Dalis apie šalies gamtinę aplinką pasisakiusiųjų akcentavo, jog jiems svarbu, kad 2050 m. Lietuva būtų žalia šalis, išsaugojusi arba pagerinusi turimą gamtinę aplinką. Dalis tyrimo dalyvių šalies gyventojų ir gamtos santykį apibūdino kaip „*istoriškai susiformavusį gamtos garbinimą*“. Pasisakę gyventojai nurodė, kad **patys save supranta kaip gamtos dalį**: „*Aš kaip gamtos vaikas*“, [stiprybė yra] ryšys su gamta, vis tiek žmogus yra gamtos dalis.“ **Gamtinė aplinka** buvo apibūdinama kaip **Lietuvos unikalumas, kurio išsaugojimas galėtų padėti Lietuvai išsiskirti ir tapti patrauklesne šalimi gyventi**: „*Aš vis tikrai norėčiau matyti Lietuvos tą unikalumą, žalumą, kuris yra. Ir kad ir gyventojų užsipildo, bet gali išlikti, nu, tą ežerų, vandenų, miškų, jeigu neiškirsim baisiai. Dėl miškų ekonomikos mažėja, tai šalis tą gali turėti, tai manau, kad gal sugebėsime sustoti*“, „*Aš tikiuosi, kad Lietuva ir bus žalia, bus tokia, kur visi norės atvažiuoti, visi čia norės gyventi, norės kalbėti lietuviškai*“. Gamtos išsaugojimas buvo apibūdinamas kaip būtina gyvenimo kokybės sąlyga Lietuvoje: „*Kad Lietuvoj būtų gera gyventi, tai reikia taupyti, tausoti gamtą*“.

Dalyje diskusijos dalyvių pasisakymų atspindi idėja, kad gamtos išsaugojimas turėtų būti didesnė vertybė už ekonominę grąžą, kuri gali būti gaunama išnaudojant šį išteklių: „*Sunaikinti gamtą labai lengva, dabar kovojame su Baltarusijoje, kad ji matytųsi gerai, tai vis pjauna ten miškus palei Baltarusiją ir veža į Kiniją, tai, ačiū Dievui, susipykome su Kinija, tai galbūt daugiau neveš ten, bus labai gerai. Kas liečia gamtos saugojimą, aš noriu, kad penkiasdešimtuosius būtų tik geriau kaip dabar*“, „*Gali išlikti, nu, tą ežerų, vandenų, miškų, jeigu neiškirsim baisiai, dėl miškų ekonomikos mažėja, tai šalis tą gali turėti, tai manau, kad gal sugebėsime sustoti*“. Kalbama apie tai, kad **ekonominiai interesai turėtų būti derinami su gamtos išsaugojimo tikslais**, siekiant ekonomikos transformacijos: „*Vadinasi, kiekvienas vabaliukas, matomi, kad yra svarbus ateities kartom. Vabaliukas kodėl, nes nyksta dabar bitės ir, sakykim, mes turim didžiules galimybes, gerą žemę ir taip toliau ir tą išnaudoti reikia. Tai vadinasi, visa ir žaliąją ekonomika, ir žemdirbystė, greičiausiai*“, „*antras [svarbus] dalykas yra ekonomikos stiprinimas, stipri ekonomika. Irgi valstybė turi pasirinkti, kokia kryptimi ji eina: technologijos ar žemės ūkis, ar kažkas. Lygiai taip pat lygiagrečiai ir žiedinė ekonomika ir ekologija. Mes pagaliau turime pradėti gyventi ir*

kvėpuoti švari oru.“ Taip pat diskusijų dalyviai vylėsi, kad **iki 2050-ųjų metų gamtą pavyks išsaugoti ir miestuose**: „Taip tikiuosi, kad nesusipyksime su gamta visiškai ir laiku dar pradėsime paisyti, ką jinai mums sako. Ir mes negyvensime vien ant betono“, „Tikrai neturėsime, ko gero, tokios natūralios ir neužterštos gamtos kaip dabar. Praktiškai vidury miesto neturėsime, to neišvengsi. Na turėsime, bet tai tik bus sąmoningo žmogaus darbo rezultatas.“

Šalia gamtos išsaugojimo tyrimo dalyviai dalinosi lūkesčiu dėl gamtos prieinamumo, vylėsi, kad turės galimybę būti gamtoje, ji nebus užstatyta: „[Tikiuosi], kad išliks ežerai, išliks parkai neužstatyti, išliks, dar žmonės galės, turės galimybę nuvažiuoti prie ežero, nuvažiuoti prie miško, kad gal Lietuva išsiskirs, va tuo bus unikali. Nu, čia aš taip norėčiau“, „Dar tikrai gerą gamtą turim, gražią, kur galim nueiti, pavyzdžiui, į kokį parką pasidžiaugt ta žaluma, nes, pavyzdžiui, kitose šalyse nelabai to berasi.“

Žmonių baimės dėl gamtinės aplinkos buvo siejamos su klimato kaita ir to pasekmėmis. Diskutuota apie tai, ar 2050-ais metais Lietuvoje dar bus žiemos, viliantis, kad pavyks klimato kaitą pristabdyti ir išlaikyti sezoniškumą. Taip pat kaip **itin svarbus Lietuvos išteklius išskirtas gėlas vanduo**: „Realiai, gėlas vanduo yra praktiškai vienintelis gamtos išteklius, kurį mes turime.“ Baimintasi, kad iki 2050-ųjų gali nepavykti šio ištekliaus išsaugoti: „[Rizika yra] vienintelio turto, kurį galime transportuoti, – vandens užteršimas“, „Tas pats išteklius – vanduo – jeigu jį sugadinsime, tai kaip į akis vaikams žiūrėsime.“

Diskusijų dalyviai pasidalino mintimis, apie tai, kaip būtų galima siekti gamtos išsaugojimo. Pirma, jie akcentavo savo, kaip gyventojų, vaidmenį ir visuomenės sąmoningumo augimą, siekiant išlaikyti turimą gamtinę aplinką: „Mūsų nuostabi gamta, gal jinai taps dar nuostabesnė, nes mes labiau ja rūpinsimės“, „[Norėčiau] kad džiaugčiausi ta aplinka, kuri dabar mane supa. Taip kad ekologiškai gyvenu“, „Žmonės būtų sąmoningi rūšiuodami, nes tai, kaip pasakyt, globalinio atšilimo stabdyt negalima, bet tą visą procesą tiesiog bandyt kažkaip pristabdyt“, „Na turėsime [gamtą], bet tai bus, tik bus sąmoningo žmogaus darbo rezultatas.“ Dalis diskusijos dalyvių minėjo, kad gamtos išsaugojimas turėtų būti vienas iš ilgalaikių prioritetų, į kurį požiūris nesikeistų kintant politinei valdžiai: „Manau, kad čia bus ne kažkokios atskiros valdžios, bet bendrai bus kažkokia tai strategija, kaip į ateitį, kad šitas dalykas atsispindės aiškiai.“

Principai ir vertybės

Tyrimo dalyviai išskyrė kelis principus ir vertybes, į kuriuos atsižvelgiant ateityje turėtų būti kuriamas žmonių ir gamtos santykis. Pirmiausia tai **tvarumas**, ypač akcentuota tai, kad iki 2050-ųjų metų Lietuvoje turėtų būti mažiau plastiko: „[Išvaizduoju ir tvarią Lietuvą. Su tvarumu būtų daroma, kad nebūtų pilna plastiko“, „[Turėtume] atsisakyti galutinai tų plastikinių pakuočių parduotuvėse“, „Artumas su gamta, manau, irgi labai svarbu, tokie tvarūs sprendimai, kaip vyksta dabar Šiaurės šalyse, manau, būtų kiekvienam iš mūsų labai artimi, ir ypač man.“ Kita svarbi vertybė šalies gyventojams yra švara. **Švari aplinka** yra įvardinta kaip viena iš Lietuvos stiprybių ir tai, kuo galime išsiskirti pasaulyje: „Mūsų šalis yra labai švari, palyginus, kai keliauji, kas darosi kitur“, [Kitose šalyse] ten daug šiukšlių mėtos, kokie šiukšlynai. O Lietuvoj, nu irgi tų būna šiukšlių, bet kažkaip tvarkos su tuo šiek tiek.“ Gyventojai dalinosi lūkesčiais, susijusiais su tuo, jog 2050-ais metais norėtų, kad Lietuva būtų dar švaresnė, joje nebūtų šiukšlių. Taip pat kalbėta apie ekologijos svarbą. **Ekologija buvo siejama su Lietuvoje auginama produkcija, jos ekologiškumu.**

Aplinka mieste ir regione

Kalbėdami apie Lietuvą 2050-ais metais, tyrimo dalyviai skyrė dėmesio ir miestų bei regionų vystymo klausimams aptarti. Diskusijų dalyvių lūkesčius galima skirstyti į tris tematinius klasterius: pokyčiai mieste, regionų išvystymas ir aplinkos pritaikymams skirtingus poreikius turintiems žmonėms.

Kalbėdami apie pokyčius mieste diskusijų dalyviai išskyrė kelis lūkesčius, kurių įgyvendinimo turėtų būti siekiama.

Danuta

Amžius: 51 metai
Tautybė: lenkė
Gyvenamoji vieta: nedidelis miestelis Vilniaus rajone
Išsilavinimas: aukštasis
Ištekėjusi, turi 3 vaikus
Dirba samdoma darbuotoja, 2022 m. sausio mėn. atlyginimas 842 Eur į rankas

„Ką įdėsi į savo šeimą, tą ir turėsi. Ką tu gali duoti savo vaikams, tuo paskui jie gyvena ir perduoda savo kartai – jeigu gerai išauklėsi savo vaiką, tai jis stengsis kažką duoti savo vaikams ir išmokyti vaikus ir taip viskas eina toliau.“

2050-aisiais matau save Lietuvoje, nedideliame miestelyje, kur vienas kitą atpažintų. Aš atsikeliu slaugos namuose. Gal pas mus slaugos namai bus geresni už namus, niekas nežino! Išeinu į sodą, darau mankštą, kad su proanūkiu paskui pažaist galėčiau, nusiskinu obuolį, pasivaikštau, ten dar ką nors nusiskinu, pavalgau, pakvėpuoju grynu oru ir džiaugiuosi tuo, kas aplinkui vyksta. Jaučiasi, kad tas oras yra gaivus – kaip dabar Lietuvoje. Įsivaizduoju, kad aplinkui vaikščioja robotai. Mane aptarnauja, atneša piliules vietoj maisto, daržovių ir mėsos.

Tuo metu esu pensininkė, tiesa, dalis bendraamžių mano, kad dėl mūsų politikos – liksiu be pensijos. Bet čia giminės, čia šeima, todėl kai kažkur išvažiuoji, nieko nepažįsti, šeimos nėra... Ne – geriau gyventi gimtinėje. Mums, mūsų kartai, yra kalbos riba ir mes negalėtume kažkur išvažiuoti, kaip jaunimas išvažiuoja. O gal nebus sienų, mes būsimė kaip viena šalis ir gyvensime išvis kitaip. Gal nebus tokių pinigų, bus kažkokia kitokia valiuta...

Jeigu kalbėti apie 85 metus, tai svajoju suprasti jaunimą, jeigu leis sveikata, atmintis bus normali. Gal iš viso bus kitoks matymas tų žmonių, mes kitaip galvosime ir gyvensime kitaip. Tikiuosi, kad aš netrukdysiu jaunimui gyventi.

Aš iš tikrųjų viliojusi, kad mes sugebėsime turėti kažkokią taiką, jei tai įmanoma kažkur mūsų regione. O gal būsimė sprespaudoje, galbūt priklausomi nuo didesniu galių. Aš nežinau. Labai skiriasi tai, ko tikiuosi, ir tai, ką aš nujauciu, kad bus.

Pirmiausia tai **miestų atnaujinimas** ir **modernizavimas**. Tikimasi,

kad 2050 m. miestuose atsiras elektromobilių įkrovimo stotelių, namai miestuose bus renovuoti:

„[2050 metais] labai norėčiau atsibusti Alytuje, bet moderniame – visi namai renovuoti.“ Dalis

diskusijos dalyvių tikėjosi, kad šalies miestai taps kultūriškai aktyvesni ir spalvingesni: „Aš tai norėčiau atsibusti

kultūriškai gyvam mieste, kad virtų veiksmas ir visi žmonės galėtų laisvai

elgtis“, „Norėčiau, labai tikiuosi, kad miestuose bus daugiau spalvų vizualiai. Ir kad atsiras daugiau meninių instaliacijų, kur gali tiesiog eiti ir džiaugtis ir pamiršti, kad turi rūpesčių gyvenime“, „Gal visai neblogai būtų nuotaikos pakrovimo stotelės, šalia instaliacijų. Prieini ir pasikrauni energijos, geros nuotaikos – Laimės pakrovimo stotelės.“ Visgi dalis diskusijų dalyvių nerimavo, kad iki 2050 m. šalies miestai nespės prisivytį pažangių Europos miestų: „Jeigu mes tapatinamės su Europa, kitais Europos miestais, netikiu, kad mes būsimė tokių pažangių miestų grupėje. Susisiekimas, kultūriniai renginiai, visa kita. Netikiu, kad taip stipriai pažengsime per 20 metų, bet tenkina, kaip dabar yra.“

Kaip vieną su aplinka susijusių silpnųjų tyrimo dalyviai įvardijo **aplinkos pritaikymą skirtingus poreikius turintiems žmonėms**. Dalintasi mintimis apie tai, su kokiais infrastruktūriniais sunkumais susiduria tėvai, turintys mažų vaikų, senyvo amžiaus asmenys, neįgalieji: „Kai aš stūmiau savo mažą sūnų, kad jeigu ne pagalba iš šono, jeigu ne įšokęs būtų vaikinai, kuris man padėjo vežimuką į troleibusą įkelti, ar jeigu nebūtų nusileidusi draugė, kuri man būtų padėjusi vežimuką užnešti iki buto, aš esu su mažu vaiku bejėgė. Ir tuomet aš pagalvočiau apie močiutes, būtent pensinio amžiaus žmones. Kaip jie juda? Jie yra izoliuoti savo, praktiškai tarp savo namų sienų“, „Aš labai tikiuosi, kad bus su neįgaliaisiais pajudėję. Kokia nepritaikyta aplinka... nu čia yra tragedija. Ypač mūsų

mieste. Tragedija. Vat galvoju ta linkme tikiuosi, didelių, didelių žingsnių.“ Dalintasi lūkesčiu, kad per ateinančius dešimtmečius aplinka bus pritaikyta skirtingus poreikius turintiems žmonėms: „Kad kiekvienas – ar močiutė su kriukių, ar su kažkokiu vežimuku, kaip būna, pasistumia, ar vaikutis yra stumiamas— kad šitie žmonės neturėtų jokių barjerų judėjimui mieste.“

Regioninė politika

Kalbėdami apie regionų ateitį tyrimo dalyviai dalijosi lūkesčiu, kad iki 2050 m. šalies gyvenimas nesikoncentruos vien trijuose didžiuosiuose šalies miestuose, bet išliks ir regionai. Viliamasi, kad **regionai bus vystomi tolygiai miestams**: „Norėtusi, kad neišnyktų tie nedideli miesteliai ir kaimai, nebūtų viskas vien į didmiesčius nukreipta,

Raimondas,
draugams Amerikoje - Raymond

Amžius: 60 metų
Tautybė: lietuvis
Gyvenamoji vieta: JAV, Arizona
Išsilavinimas: aukštasis
Šeimyninis statusas: vedęs
Užimtumas: finansų konsultantas (individuali veikla)

„Aš norėčiau, kad ne tik niekas daugiau neišvažiuotų, bet pradėtų žmonės grįžti, o jie pradės grįžti, kai bus sudarytos sąlygos Lietuvoje, kad jie turėtų darbus ir taip toliau.

Kol kas su žmona turėjome gerą gyvenimą, kadangi galėjome penkis mėnesius praleisti Vilniuj, o žiemą grįžti atgal į Arizoną ir gyventi, kur šiltas oras. Bet Amerikoje niekada neplanavome pasilikti. Kas gyvena toli, svajoja apie tą Lietuvą ir nori, kad kuo geriau ten būtų. Po 28-erių metų save matau Lietuvoje. Gimiau ir augau Vilniuje, bet grįžti planuoju ne į Vilnių.

Atsikelsiu 88 metų ant Šventosios upės kranto, kur mes šiuo metu kuriamės. Dabar akivaizdžiai matau šitos vietos trūkumus, kuriuos norisi ištaisyti. Dėl to aktyviai dirbame su vietos bendruomene. Bus įdomu, kaip bus išvystyti regionai, kurie atsilieka nuo Vilniaus. Kalbant apie asmeninius ir žemiškus dalykus tam laikotarpiui, būčiau pakankamai garbaus amžiaus ir visi medicinos, socialinės rūpybos, priežiūros ir būtent Lietuvos regionuose, regionų klestėjimo klausimai man būtų aktualūs. Ko aš norėčiau? Kad miestai būtų pritaikyti visoms žmonių grupėms – su negalia, šeimoms, seniems, kad netektų susidurti su jokiais judėjimo barjeriais mieste.

Man labai svarbus pilietybės išsaugojimo klausimas. Lietuva praranda žmones, kurie ne tik išvyksta fiziškai, bet ir piliečius. Aš tikiuosi, kad per tuos 28 metus Lietuva priims sprendimą piliečių nebeprarasti. Gal optimistiškai žiūrėsiu, manau, kad viskas bus puikiai, nebus jokios skirstymo „mes“ čia, „jūs“ ten. Bus Lietuva Lietuvoje, bus Lietuva užsienyje, ir tais 2050-aisiais metais visi būsimė kartu. Bet šitas trisdešimties metų laikotarpis bus pakankamai gražus ir pilnas galimybių ką nors pakeisti ir padaryti.

kad ir provincijos būtų. Kad tolygiau viskas būtų.“

Diskusijų dalyviai kaip vieną svarbiausių regionų vystymo aspektų nurodė **viešųjų paslaugų prieinamumą regionuose**.

Diskutuota apie tai, kad siekiant išsaugoti ir plėtoti šalies regionus juose turėtų būti teikiamos įvairioms visuomenės grupėms reikalingos viešosios paslaugos (tokios kaip švietimas, sveikatos ir socialinės apsaugos paslaugos bei kultūra): „O tai tada socialinės

paslaugos, švietimo paslaugos jau tose vietose turi labai išsiplėtoti ir tenkinti to meto, tos kartos įvairių kartų, ir mūsų tų senolių, kurie ten būna, poreikius“, „Tą laikotarpį, tam amžiui, tai jau būčiau pakankamai garbaus amžiaus ir visi socialiniai, socialinės rūpybos, medicinos priežiūros ir būtent Lietuvos regionuose – regionų klestėjimo – toks klausimas man būtų aktualus“, „Utena tokia kaip miestas, kurioje ir vaikus auginti gera, ir yra mokyklos“, „Kad neužsidarinėtų gyvybiškai svarbūs dalykai. Dabar mes džiaugiamės, kai uždarė mokyklą, nes vaikų nėra. Bet va kad tų vaikų būtų. Ir mokyklos statytųsi, o neužsidarytų.“ Taip pat kalbėta apie tai, kad **regionuose turėtų būti ir darbo vietų, mokami tolygūs miestams atlyginimai**: „Tiktai kaimas būtų modernus ir ten ne tiktai kad į kaimą kaip į poilsiavietę, bet į kaimą prie žemės kaip į pragyvenimo vietą. Kad tai būtų modernūs ūkiai, tegul nedideli, bet šeimos gyvenimas vėl sugrįžtų prie šeimos gyvenimo“, „Kad būtų ir atlyginimai ir kultūrinių renginių prieinamumas ir mokyklos liktų dar kaimuose, miesteliuose.“

Kalbėdami apie galimą regionų plėtrą, diskusijų dalyviai įvardino pagrindines prielaidas šiam procesui. Pirmiausia diskutuota apie bendrą šalies demografinę padėtį, pabrėžiant, kad „jeigu nėra žmonių skaičiaus, ką šnekat apie demografiją, jeigu jinai nekils, tai nebus kam keltis į kažkur“. Antra, regiono ir didžiųjų miestų susisieki-

gerinimas. Diskusijų dalyviai nurodė, kad šiuo metu probleminiai klausimai yra tiek bendras kelių infrastruktūros išvystymas: „Jie iš Vilniaus, iš tų didžiųjų megapolių pasiskeis turbūt į, nu, platesnę Lietuvos dalį. Bet pirma tai Vilniaus kelias atsiras... gal kažkokia, kas išspręstų logistikos pramonės klausimus, gal tas atsiras, tai aš manau, kad taip“, tiek susisiekimas viešuoju transportu: „Tai ir paminėtas viešasis transportas, pirmiausia. Nes autobusas į Zarasus važiuoja vieną kartą per savaitę, tai apie ką mes kalbam.“

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad šalies gyventojus ir gamtą sieja gilus, istorinis ryšys, todėl jie itin aukštą prioritetą teikia gamtinės aplinkos tausojimui ir prieinamumui tiek urbanistinėse, tiek kitose erdvėse. Šalies gyventojai **Lietuvos gamtą mato kaip didelį šalies turtą ir unikalumą, kuriuo galime būti įdomūs pasauliui ateityje, todėl jiems yra svarbu, kad gamtinė aplinka išliktų tokia, kokia yra šiuo metu, arba būtų gerinama.**

Gamtinio karkaso išsaugojimo interesus turėtų būti derinamas su šalies ekonominiais siekiais, pastaruosius derinant prie gamtinės aplinkos tausojimo siekinių. Pagrindiniai žodžiai, kuriais apibūdinamas siektinas žmogaus ir gamtos santykis ateityje, yra tvarumas, ekologija, švara. Kalbėdami apie aplinką mieste ir regione, diskusijų dalyviai išreiškė lūkestį, kad šalies miestai taptų modernesni ir kultūriškai aktyvesni, regionai – vystomi tolygiai miestams, juose bus prieinamos viešosios paslaugos bei kultūra, gyventojai nesusidurs su sunkumais norėdami juos pasiekti. Tiek kalbant apie miestus, tiek apie regionus, gyventojams yra svarbu, kad jų infrastruktūra būtų pritaikyta neįgaliesiems, vyresnio amžiaus žmonėms bei mažus vaikus auginantiems tėvams.

2.4. Profesionaliai valdoma, globaliai bendradarbiaujanti demokratinė Lietuva

Šiame skyriuje pristatomi piliečių lūkesčiai ir baimės, susijusios su politikos sritimi. Pirmajame skyrelyje nagrinėjamos valdysenos ir vidaus politikos temos, antrajame – geopolitikos problematika.

Valdysena ir vidaus politika

Kalbėdami apie šalies vidaus politiką diskusijų dalyviai išsakė savo nuomonę dėl valstybės valdymo formos ir institucinės struktūros, valdžios ir žmonių santykio bei regioninės politikos.

Demokratija

Funkcionuojanti demokratija ir žodžio laisvė – piliečių požiūriu, **yra tos Lietuvos stiprybės, kurios yra itin svarbios formuluojant šalies ateities viziją iki 2050 metų**: „Funkcionuojanti demokratija – man tai gražu, kaip jina veikia, tai čia irgi mūsų stiprybė“, „Galimybė tiesą sakyti labai svarbus bruožas, nes Rusijoje, Baltarusijoje jau sunku pasakyti, ką galvoji, ar tiesą apie valdžią.“ Piliečiai tikisi, kad šalies demokratinė santvarka bus išlaikyta ir ateityje: „Kad įstatymai bet kokie būtų kuriami su liaudim kartu pasitariant“, „Aš tikiuosi, kad išlaikysime tą demokratinę liniją – jeigu žmonės nori parėkti – tvarkoje, niekas jiems netrukdytų. Jeigu jiems taip reikia, tinka.“

Vienu iš iššūkių demokratijai piliečiai laikė ir nesuvaldytą technologijų plėtrą: „Bus totali kontrolė, totalus valdymas. <...> Technologijos jau viršys visas harmonijos ribas“, „Jau dabar matom, kad [technologijos] pasakys, už ką balsuoti, kaip leisti laisvalaikį, kokioje veikloje dalyvauti ir kokioje ne. Mes matom dabar, kitą kartą nepagalvojam.“

Valdžios ir žmonių santykis

Analizuojant diskusijų dalyvių pasisakymus apie dabartinį valdžios ir visuomenės santykį galima teigti, kad jis matomas daugiau iš neigiamos pusės. Dalis tyrimo dalyvių **pasigenda didesnės tolerancijos žmonėms ir laisvės, valdžios ir visuomenės santykiuose įžvelgia priespaudos elementų**: „Pati valdžia labiau stengsis dėl visuomenės, nekiršins gal žmonių, kas šiuo metu yra daroma, ir ta netolerancija yra negerai“, „[Tikiuosi, kad] nebus tos, kaip sakyti, priespaudos tokios kaip dabar, laisviau, laisvesnė Lietuva bus“, [Išlik] tie, kurie bus nepalaužti to Seimo viso, Vyriausybės, kurie savo nuomonę turės, nes čia yra žmonių naikinimas, išnaikins iki to, tai nedaug žmonių beliks, daug bus atvažiavusių iš kitų šalių.“

Gyventojai tikisi, kad ateityje jaus didesnį **valdžios rūpestį ir lygiavertiškumą**, bus labiau įgalinti ir galintys dalyvauti priimančiais sprendimus: „Valdžios rūpinimasis žmonėmis gal [bus] didesnis“, „Jeigu valdžia padarys kitais rinkimais tokia geresnė, kad kažkaip į Lietuvos gyventojus kitaip žiūrės, nekeltų jokių mokesčių, jokių kainų, tai gal dar ir nieko, matyt, gyvent“, „Kiekvienas žmogus mūsų, mes būtume įgalinti, mes jaustumėmės tie, kurie daro pokytį ir gali prisidėti“, „Tiesiog žmonės jaučia, kad jie lygtai yra valdžia, bet jie nebėra valdžia ir tada atsiranda tas dalykas, kad jie turi kažkaip susivienyti, kad vėl viskas eitų į savo vėžes.“ Visgi kalbant apie didesnį piliečių įgalinimą pastebima ir tai, kad viena iš kliūčių šiam tikslui gali būti šalies gyventojų pasyvumas.

Valdysena

Diskusijų dalyviai akcentavo viešojo sektoriaus svarbą. Tyrimo dalyvių nuomone, COVID-19 pandemija atskleidė, kad valstybei yra itin svarbu turėti stiprias viešojo sektoriaus institucijas.

Kalbėta apie tai, kad **valstybės institucijų veikla turėtų būti nukreipta į piliečių saugumo užtikrinimą, gyvenimo kokybės ir laimės jausmo didinimą**: „Visas valstybės organas veiktų, funkcionuotų, kad tu būtum saugus“, „Kad tos mūsų partijos savo laiko neeikvotų vidinėms rietenoms ir intrigoms, bet kad jos eikvotų būtent gyvenimui gerinti“, „Įsivaizduoju, kad valstybėje veiktų <...> Laimės ministerija, [ji] turėtų labai aiškiai, pagal mokslinius kriterijus, ištirti žmonių, sakysim, tai, kas juos galėtų daryti laimingus, kaip jie dirba, kaip jie gyvena, kaip jie tvarko savo aplinką ir visa kita ir taip toliau.“

Tyrimo dalyviai įvardijo kelis iššūkius, kurie, jų nuomone, turėtų būti įveikti šalies valdysenoje rengiantis ateičiai. Pirmiausia tai – trumparegiškumas ir negebėjimas priimti ilgalaikiai Lietuvos ateičiai svarbius sprendimus: „Jeigu mes norime pastatyti daug namelių, galime daryti juos popierinius, tačiau palijus lietui iš jų nieko nebeliks“, „Labai dažnai matom, kad mūsų politikai gyvena tik keturių metų laikotarpiu.“ Antra, negebėjimas laikytis anksčiau pasiektų susitarimų: „Kai išrenka, viskas pasikeičia. Net jeigu buvo kažkas gero priimta, būtinai turi iš naujo pradėti viską daryti“, „[Norėtųsi] kad būtų tie klausimai, kur mes susitariam, kad nekritikuojam vieni kitų, o ieškom bendro.“ Taip pat diskutuota apie tai, kad iki 2050-ųjų metų šalyje turėtų būti siekiama išspręsti korupcijos ir nepotizmo problemas.

Diskusijų dalyviai dalijosi lūkesčiais, kad šalies valdymo sistema atsinaujins struktūriškai, sugriežtinus atstovų atrankos sistemą, atsisakius tarybinių laikų valdymo principų. Išryškėjo **poreikis valdymo organuose matyti profesionalesnius, aukštesnius gebėjimus turinčius atstovus**: „Aš taip irgi įsivaizduoju, kad po 30 metų jau pas mus bus nebe Seimas ir Vyriausybė, o Išminčių taryba... Aš ko labai linkėčiau“, „Paimkim tą pačią Ameriką, pasižiūrėkim, kas gali patekti į žemuosius rūmus, kas gali patekti į senatą ir taip toliau ir kiek reikia tam baigti mokslo, kiek gauti praktikos, kad galėtum ant žemiausio to valdymo laiptelio užkopti. Tai va čia būtų profesionalų valdymas.“ Tarybinių laikų biurokratų ir valdančiųjų išstūmimas iš valdžios aparato matytas kaip svarbi pažangos prielaida: „Kol tarybinių laikų dvasia dar yra Lietuvoj, tai tokioj pat ir atsikelsim“, „Geriausia, kad išeitų iš valdžios sistemos tarybinių laikų valdantieji, kad išeitų, nes dabar dar sėdi, dar sėdi tie visi. Ir vaikai ten sėdi dar jų įtaisyti šiltose vietose ir tą patį daro, ką seneliai arba tėvai“, „Pas mane yra 7 vaikai. <...> ...ir visi užsieny, nei vienas nenori atgal parvažiuot <...> ...kol nepasibaigs tarybinių laikų sistema.“

Tyrimo dalyviai dalinosi nuostata, kad **valdžios aparatas šalyje turėtų būti mažesnis, tačiau jame dirbantys žmonės turėtų uždirbti daugiau ir turėtų daugiau atsakomybės**: „Norėčiau, kad mes turėtume mažesnius valdžios aparatus, bet su didesne atsakomybe. Na sakykim, jei priimamas įstatymas – su galutiniu įgyvendinimu. Nes mes tikrai turime idėjų labai gražių, tam pačiam švietime, bet jinais būna tik vizija dokumente, be finansinio pagrindo. Jinai galutinais neįgyvendinama“, „Yra nemažai pasaulio šalių, kur mažai valdininkų, labai geros algos ir normali atsakomybė. Man toks modelis irgi labai patiktų“, „Kad būtų pasikeitęs kažkoks valdymo modelis ir tie žmonės, kurie valdytų, atliktų tą administracinį darbą ir būtų labai gražiai įstatyti į vietą, žinotų, kas galima ir ko negalima.“

Kalbėdami apie galių pasiskirstymą tarp centrinės ir regioninės valdžios tyrimo dalyviai tikėjosi, kad panašus valdysenos modelis išliks ir ateityje, tačiau keisis galios santykis. Buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad šiuo metu

savivaldai suteikiama per mažai galios priimti sprendimus, ir viliamasi, kad ateityje savivalda stiprės: „Dabar yra tik pavadinimas savivalda, iš tikrųjų tai tikros savivaldos nėra dabar. Seniūnas, va, žino, kiek jis turi savivaldos“. Taip pat pasidalinta mintimi apie tai, kad valdymas galėtų būti dar labiau decentralizuojamas: „Jisivaizduoju tik kad savivaldybės, savivaldos valdymas kaip tik kad nesustambėtų, bet susmulkėtų. Nes regionas, kaimas nuo miesto yra didelis skirtumas. Bet panaši valdysena vis tiek norėčiau, kad išliktų.“

Geopolitika

Didžioji dauguma diskusijų dalyvių išsakė savo nuomonę klausimais, susijusiais su šalies geopolitine situacija bei kryptimi ateityje. Analizuojant pasisakymus ryškėja kelios pagrindinės temos: taikos užtikrinimo ir šalies suvereniteto išsaugojimas, nuostatos dėl šalies geopolitinės orientacijos bei santykių su kaimynais.

Taika, saugumas, suverenitetas

Kalbėdami apie šalies geopolitinius klausimus iki 2050 m., diskusijų dalyviai aptarė iššūkius siekiant išsaugoti Lietuvos nepriklausomybę bei vyraujančią karo baimę. Aptardami geopolitines rizikas dalyviai akcentavo, kad norėtųsi jaustis saugiai, ramiai, laisvai, nejausti nerimo dėl ateities. Buvo išsakyta abejonų dėl Lietuvos kaip nepriklausomos valstybės išlikimo iki 2050 m.: „Lietuvos suvereno išsaugojimo klausimas buvo svarstytas (nėra akivaizdu, kad taip bus), „[Norėtųsi] kad dar Lietuva būtų, nes gali ir to nelikti.“ Vis dėlto **šalies suvereniteto išsaugojimo lūkestis buvo akivaizdus**: „Jisivaizduoju, kad iki 50 metų visi tie dalykai – miestai mūsų, kaimeliai, suverenitetas mūsų – turėtų išlikti. Kad ir kas besikėsintų, manau, kad tai vis tiek išliks, neįsivaizduoju, kad gali būti kitaip“, „Ir toliau taip liktų ir kad būtume laisvi, žinoma, ir niekas mūsų neokupuotų“, „Aš norėčiau [atsikelti] laisvoj, nepriklausomoj Lietuvoj.“

Diskusijų dalyviai **karą apibrėžė kaip vieną iš blogiausių dalykų**, kuris jau buvo nutikęs, ir to pasekmes, pavyzdžiui, šalis iki šiol jaučia protų nutekėjimą, žydų tautybės gyventojų netekimą. Manoma, kad karas vėl galėtų užklupti Lietuvą iki 2050 m.: „Galėčiau pasakyti, ko nenorėčiau, kad būtų įvykę. Kad nebūtų karo – lietuvių tauta nukentėjo tikrai daug. Ir kad šviesūs protai neišvažiuotų. Kas buvo po karo – patys šviesiausi žmonės buvo ištremti, išvažiuavo, žydų tauta buvo išnaikinta, sušaudyta. Ir atrodo, kad per šitiek metų mes pradėjom atsigauti ir vėl tas pats. Svarbiausia, kad nebūtų karo ir šviesūs žmonės neišvažiuotų iš Lietuvos.“ Diskusijos metu išreikšti **taikos bei saugumo užtikrinimo poreikiai**: „Norėtųsi, kad jiems [anūkams] būtų ramiau, kad jiems nereikėtų galvoti, kad kažkokia krizė, nu blogiausiu atveju, koks čia bus karas ar dar kažkas, kad jiems neduos gyventi“, „Tikriausiai čia visų būtų svajonė gyventi ramiai ir saugiai ir turint užtikrintą ateitį, kad kas nors ant galvos kokios bombikės mažos nenumes.“

Šalies suvereniteto netekimo ir **karo baimės dažniausiai buvo siejamos su grėsmėmis, kylančiomis iš Rusijos**: „Apie tuos 28 metus pagalvojus, tai vienintelis kelias mūsų valstybei išnykti yra, jeigu būsim vienokia ar kitokia forma rusų projektas. Jau buvo porą kartų, tai laisvai gali ir trečią kartą“, „Kaip buvo Putinas vieną kartą pasakęs: „Aš galiu Lietuvą per vieną parą paimt“... Nu, nei vienos nereiks...“, „Rusam reikalinga mūsų Pabaltija“, „Kaip sakė, kad 50 metais Lietuva bus Rusijos. Va dabar gavau susirašinėjimą, nuo vasario 10 iki 20 gali įvykti įdomių dalykų, nes bus pratybos, tai ruoškitės“, „Šiuo metu turim labai didelius kaimynus ir norėtųsi, kad Lietuva būtų Lietuva, o ne kažko ten dalis, kaip Rusijos ar panašiai. Ne Rusijos miestas, o tikra Lietuva.“

Galimybės užtikrinti taiką ir saugumą Lietuvoje buvo siejamos su keliais veiksniais. Pirmiausia, su šalies naryste NATO bei Europos Sąjungoje, nes, kaip teigė vienas diskusijos dalyvis, „vieni mes bejėgiai“, bei demokratiinių vertybių plėtra kaimyninėse šalyse: „*Kuo kaimynystė bus demokratiškesnė, tuo daugiau šansų mūsų Lietuvai būti saugia ir likti saugia demokratiška šalimi. Tai tiesiog kiek Lietuva gali prie to prisidėti, ir tiesiog šita va mintis, kad kartu su Europos Sąjunga ir su NATO, kad Lietuvai pavyktų tą pasiekti iki 2050 metų.*“ Taip pat kalbėta apie **vidinių saugumo išteklių stiprinimą**, įvedant visuotinį šaukimą, net jei tai bus „labai daug diskusijų sukeliantis klausimas“, bei didinant atsparumą propagandai ir pasirengimą atremti hibridines, kibernetines atakas. Buvo svarstoma tikimybė, kad per ateinančius 30 metų bus išmokta problemas spręsti racionaliau, išmintingiau, ne karinėmis priemonėmis, o ginkluotei skiriami resursai bus panaudoti kitiems vidiniams bei globaliems iššūkiams spręsti: „*Dabar yra pati blogiausia padėtis. Po 30 metų šito nejausim. <...> Šitoje vietoje esu optimistas, jeigu vienu sakiniu – žmonija ateis į protą. Nereikia konkuruoti, tokių didžiulių resursų skirti ginkluotei, reikia žiūrėti, kad žmonių pragyvenimo lygis, ekonomika pakiltų į aukštesnį lygį, valdymas geresnis*“, „*Pasaulis supras, kad jeigu vienas ten kažkoks naikintuvas kainuoja kiek 50 mokyklų ar net 150, Rusijos atveju, tai už tą vieną naikintuvą būtų galima pastatyti šimtą penkiasdešimt mokyklų. Tai žmonės kitaip, kitokius sprendimus priims tiesiog.*“ Vis dėlto ne visi diskusijų dalyviai buvo tokie optimistiški: „*Kad ir kaip norėčiau, bet netikiu, kad pasaulis nusiginkluos per tuos 28 metus ir taps labai saugia vieta gyventi. Na, o beginklis visada masina plėšiką. Plėšikas visada rinksis beginklį, o ne ginkluotą.*“ Dalis tyrimo dalyvių, remdamiesi šalies istorine praeitimi, teigė, kad konfliktai šalies teritorijoje yra neišvengiami: „*Lietuvos teritorijoje rietenos, ar kaip teisingai pasakyti, buvo visada, mes pažiūrėkime prieš 500 metų ar prieš 200 m., ar prieš 100 m., mes tokioje vietoje, kur turbūt susikerta ne tik gamtos, kad mes esame viduryje Europos, keliai ir taip toliau, tai toliau bus kovos, draskymas vienas kito ir tiek.*“

Geopolitinė orientacija

Piliečių požiūrį į šalies geopolitinę orientaciją galima apibūdinti analizuojant pasisakymus, susijusius su Lietuvos stiprybėmis, dalyvavimu globaliuose aljansuose, šalių, su kuriomis turėtų būti siekiama didesnio bendradarbiavimo, įvardijimu.

Kalbėdami apie iššūkius, su kuriais Lietuva gali susidurti iki 2050 m., piliečiai dalijosi pamąstymais apie nedemokratiškų režimų plėtrą ir galios augimą: „*Istorija visada spirale. Buvo Rytai, atėjo Vakarai. Buvo Vakarai, dabar mes matom, kad ateina Rytai. Jie ateina į Europą, jie nebegali gyventi tenai Rytuose ir jie ateina į Vakarus*“, „*Ką mes dabar matom: ir Vengrija – ji važiuoja į Maskvą*“, „*Labai neaišku, kur ta pati Lenkija gali nueiti, kur Baltarusija, Tai manau, kad nedemokratiniai režimai mums yra iššūkis.*“ Tyrimo dalyvių požiūriu, **dėl augančios nedemokratiškų režimų įtakos gali kilti naujų iššūkių Lietuvos saugumui, demokratiniams principams ir laisvėms**: „*Jeigu Vakarų civilizacijos saulėlydis bus po 30-ies metų, tai mus išauklės kinai ir mes čia nediskutuosim, viskas bus paprasta ir aišku*“, „*Aš irgi galvoju, kad saugumas, nes nedemokratinės šalys įgyja galią ir kažko norės – Kinija, Indija, Pakistanas, Rusija.*“

Tyrimo dalyvių požiūriu, **Lietuvos dalyvavimas tarptautiniuose aljansuose yra neišvengiama būtinybė**, siekiant užsitikrinti šalies saugumą: „*Mes nesam tokia didelė šalis, bet esam pakraštyje, tai aš manau, kad jeigu priklausysim kokiems aljansams, užtikrinsim savo saugumą. Būsime priversti būti aljansuose ir derėtis dėl savo saugumo*“, „*Gyvenant šitoje vietoje, ant slenksčio gyvenant, mums yra du pasirinkimai, nėra trečio, nelabai kada ir buvo iš esmės*“, „*Lietuvai kartu su Europos Sąjunga ir su NATO pavyksta atstovėti prieš agresyvių kaimynių*

puolimus“. Kalbėdami apie geopolitinę Lietuvos orientaciją, diskusijų **dalyviai atsiribojo nuo galimybių grįžti į sąjungą su dabartine Rusija**: „Savo valstybę aš matau kaip vakarietišką, ne Rytų. Mums istorija labai aiškiai sako, kur mūsų laivas yra kreipiamas. Kartu įsivaizduoju, kaip sustiprėjusių valstybę, galinčią atsispirti išorės grėsmėms“, „Labai gerai, mes laiku pabėgome nuo Rusijos ir, tikiuosi, niekada negrįšime, čia labai geras pasirinkimas buvo, nes tiesiog žiūrint postsovietinės šalis, Lietuva, Latvija, Estija, tiesiog čia, o tiesiog kitos postsovietinės šalys yra čia, tai čia buvo labai geras ekonominis sprendimas.“

Svarstydami, kokiam aljansui turėtų priklausyti Lietuva, tyrimo dalyviai dalijosi baimėmis, susijusiomis su Europos Sąjungos likimu bei Lietuvos galimybėmis išlikti Europos Sąjungoje. Buvo nuogąstaujama dėl matomų ES silpnėjimo signalų bei šio proceso pasekmių Lietuvai: „[Iššūkis bus] Europos Sąjungoje – va Lenkijoje yra diskusijos, kalbos, kad galbūt ištotti, Slovakijoje antieuropinės idėjos. Jeigu prasidės banga tokia antieuropinių požiūrių, ES gal nesubyrės, bet silpnės ir Lietuvai visa tai atlieps. Mums ES yra augimo garantas ir jeigu jos neliks, tai bus labai sunku, mažu žaidėju tarp Rusijos ir Vokietijos žaisti.“ Dalis tyrimo dalyvių nurodė, kad **vienas iš iššūkių Lietuvai bus vakarietiškos krypties išlaikymas**: „Būtų labai didelis iššūkis Paksas 2. Dabar matome – kuriasi labai įdomių judėjimų, kurių tikslas yra ištotti iš ES, NATO. Tai manau, kad iššūkis bus, kad jie negautų normalios valdžios.“

Svarstyta, kokios alternatyvios sąjungos galėtų atsirasti, jei ES nepavyktų išlikti. Dalyvių mintys sukosi apie Baltijos šalių sąjungą, Baltijos ir Skandinavijos šalių sąjungą – buvo minima Kazio Pakšto Baltaskandijos idėja, taip pat matoma federacijos buvusios LDK rėmuose – su Ukraina ir Baltarusija – galimybė. Kalbant apie galimą Lietuvos bendradarbiavimą dažniausiai minėtos Skandinavijos šalys. Apibūdindami, kuo šis bendradarbiavimas galėtų būti patrauklus Lietuvai, tyrimo dalyviai pabrėžė aukštą gyvenimo kokybę Skandinavijos šalyse bei išvystytą ekonomikos modelį, nurodydami, kad iš Skandinavijos šalių galėtume pasimokyti ir perimti tokius dalykus, kaip asmens laisvė, įstatymų pirmenybė, žmonių saviugda, valdžioje esančiųjų sąžiningumas, inovatyvumas.

Santykiai su kaimynais

Išvystytą bendradarbiavimą su šalies kaimynėmis diskusijų dalyviai laikė vienu iš geopolitinių prioritetų. Pasisakiusieji palaikė bendradarbiavimo kryptį su Baltijos šalimis. Daugiau diskusijų sukėlė klausimai dėl bendradarbiavimo su Lenkija, Rusija, Baltarusija. Kalbėdami apie santykius su Lenkija, tyrimo dalyviai dalijosi lūkesčiais dėl geresnės šio bendradarbiavimo ateities ir plėtros. Visgi kartu dalintasi pastebėjimais **dėl dvejopų standartų taikymo skirtingoms šalims** – dalies šalių atžvilgiu Lietuva taiko vertybinę užsienio politiką, kitų – pragmatinę. Tokio elgesio pavyzdys – santykiai su Lenkija ir Kinija: „Kinija, nelabai geras draugas, galingas draugas šalia, bet tuo pačiu nežmoniškai aišku, kaip draugauti, ten žmonių teisės pažeidimai ant kiekvieno žingsnio, moterų teisės trypiamos, iš vis, yra net labai diktatūros situacija, mes su Kinija nedraugaujame, nes žmogaus teisės, bet su Lenkija norime draugauti – tai... labai faina, ypač mums, lenkams Lietuvos, draugauti su Lenkija.“ Kita vertus, dalis dalyvių teigė, kad šalis turėtų taikyti vertybinių nuostatų išimtis savo kaimyninėms šalims, siekdama užsitikrinti saugumą: „Svarbu išlaikyti tuos saugumo partnerius, kurie atitinka vertybes, ir svarbiausia su kaimyninėmis šalim turėti tuos diplomatinis santykius, kad ir kokie jie būtų. Bet žinoma, kas atitinka vertybes, bet su kaimynais reikia ieškoti galimybės sugyventi.“

Kalbėdami apie saugumo užsitikrinimą tyrimo dalyviai minėjo, kad **rytų kaimynystė Lietuvai buvo ir išliks vienas didžiausių geopolitinių iššūkių**. Diskutuota, kad, siekdama didesnio saugumo, šalis turėtų megzti diplomatinis santykius su Rusija: „Man atrodo ta Rusija tokia grėsminga ir su ja būtų labai smagu sugyventi“, „Kad turėtų būti

dedamos pastangos, kad atsirastų rimti santykiai su Rytų kraštu, nes niekada nesijausime saugūs, bet Gediminas diplomatiniais santykiais sugebėjo Lietuvą išlaikyti ramią ir leisti ekonomiškai atsigauti, kad tai įmanoma, bet derybų menai, mūsų diplomatinis korpusas turėtų pasitempti“, „Tikiuosi, kad sukursime bendradarbiavimą su tomis šalimis, su kuriomis dabar turime daug problemų, – su Baltarusija, Rusija ir panašiai, kaip ir kitos Europos šalys. Nes žiūrint, kokia dabar yra situacija, tai ji kelia nerimą, didelį nerimą.“ Dalis dalyvių į pamąstymus apie geresnius santykius su Rusija žiūrėjo skeptiškai: „Na, su Rusija per daug neprisidraugausi“ ir nematė galimybių bendradarbiauti su šia šalimi: „Su dabartine Rusija ir Baltarusija kaip bendradarbiauti ir draugauti, jeigu ten... Rusija, aš gerai žinau situaciją, ten gal koks keturiolika procentų yra mąstančių žmonių ir proeuropietišku ir prodemokratišku, kita dalis įprato būti vergais.“

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad lūkesčiai dėl **šalies vidaus politikos daugiausia siejami su demokratinės valdymo formos šalyje išlaikymu, geresnio valdžios ir piliečių santykio vystymu, grindžiant jį tokiomis vertybėmis, kaip lygiavertiškumas, didesnis įgalinimas ir pasitikėjimas**. Kalbėdami apie šalies viešąjį sektorių tyrimo dalyviai išreiškė norą, kad jis atsinaujintų ir būtų atsisakyta tarybinių laikų sprendimų priėmėjų ir įgyvendintojų. Valdysenos aparatas turėtų būti mažesnis, o jame dirbantys žmonės geriau apmokami ir galintys priimti atsakomybę. Šalies regionai turėtų būti vystomi lygiagrečiai su didžiais miestais, o regionų savivaldai turėtų būti suteikta daugiau galių. Apibendrinant geopolitikos poskyrį galima teigti, kad tyrimo dalyviai **vienu didžiausių geopolitinių prioritetų laiko šalies suvereno išsaugojimą ir taikos užtikrinimą**. Šio tikslo siekiui didžiausią grėsmę kelia galimos kaimyninės šalies – Rusijos – geopolitinės ambicijos. Vieningos nuomonės dėl to, ar reikėtų bendradarbiauti su Rusija, siekiant užsitikrinti didesnę saugumą, tyrimo dalyviai neturėjo. Sutariama, kad šalies dalyvavimas politiniuose ir kariniuose aljansuose ir vidinių saugumo išteklių stiprinimas yra tinkamos šalies saugumo stiprinimo priemonės. Kalbėdami apie šalies geopolitinę orientaciją, tyrimo dalyviai atsiribojo nuo galimybių orientuotis į politinius Rytus. Daugiausia buvo kalbama apie orientaciją į politinius Vakarus ir Šiaurę.

Apibendrinimai ir rekomendacijos

Apibendrinant diskusijose „Ekspedicija į 2050-ųjų Lietuvą“ išsakytas mintis, norisi atkreipti dėmesį į tai, kad jos kilo diskusijų dalyviams atsakinėjant į metodologijoje numatytus plačius diskusinius klausimus – tokius kaip „Kokie įvykę esminiai skirtumai tarp šiandienos Lietuvos ir Lietuvos 2050-aisiais?“, „Kaip manote, ar 2050 sausio 1 d. bus įvykusi pažanga ar, priešingai, atžanga, sąstingis? Kodėl?“ arba „Pakalbėkime apie viziją, idealųjį vaizdinį, kokia ateities Lietuva jus džiugintų?“. Į susitikimus susirinkusios tikslinės ir įvairios sudėties (atsižvelgiant į amžių, lytį, išsilavinimą, tautybę, užimtumo statusą ir kitus kriterijus) tam tikroje vietovėje gyvenančių diskusijų dalyvių grupės atskleidė skirtingus mąstymo apie ateitį prioritetus, reflektuojant iš vis kitų gyvenimiškos patirties taškų. Pamažu keliaujant diskusijų ratais, tikslinant ribas tarp norimos, galimos ir būsimos Lietuvos, kuriant palaikančią atmosferą ir apsiukeičiant individualiomis idėjomis, iš lėto gimė įvairios ateities vizijos. Klausantis diskusijų buvo pastebima, kaip idėjos migruoja, kaip tarp dalyvių mezgasi mikrokontaktai ir pokalbiuose išnyra 2050-ųjų Lietuvos tematiniai vaizdiniai, kurie yra apibendrintai pristatomi šioje ataskaitoje. Akcentuotina ir tai, kad visos diskusijos baigėsi pamąstymais apie tai, kaip gera buvo kalbėtis, būti susitikus nepažįstamus žmones, kaip svarbu, kad rengiant strategiją stengiamasi įsiklausyti į piliečių nuomonę. Verta pažymėti, kad diskusijų dalyviai sutarė, kad Lietuvos ateitį kuria visi, nors kartais pasigendama noro ar gebėjimo kalbėtis ir įsiklausyti į kito nuomonę.

Šis pratimas – tai naujos valstybės pažangos strategijos rengėjų pastanga geriau iš anksto pažinti ir atliepti žmonių poreikius ar lūkesčius dėl šalies ateities.

Konkrečios žemiau pateikiamos rekomendacijos arba, tiksliau, piliečių matomos perspektyvos ir **valstybės pažangos 2050-iesiems** metams **lūkesčiai** grupuojami pagal išplėstinę STEAP prieigą – išskiriamos socialinė, technologinė, ekonominė, aplinkos ir politikos sritys, jas papildant tapatybės sritimi. Pastebėtina, kad tapatybės klausimai piliečiams aktualūs keletu lygmenų – valstybės, bendruomenės, kaimynystės, šeimos (kitų tyrimų duomenys rodo, kad dažniausiai Lietuvos gyventojai tapatinasi su savo šeima, valstybe). Nepamiršamas ir platesnis kontekstas – tapatybė apmąstoma išorinių ir vidinių faktorių derinyje kaip išlikimo ar asimiliavimosi būdas, kaip valstybės stiprybių ar silpnųjų identifikavimo terpė. Tapatybę ir jos kaitą piliečiai glaudžiai sieja su šalyje vykstančiais demografiniais procesais, apimančiais ir migracijos klausimus, bei aplinkos faktoriumi – gamta. Žmonės, piliečių nuomone, yra viena iš esminių valstybės išlikimo prielaidų, įžvelgiamos sąsajos (nuogastavimai) dėl mažėjančio gimstamumo, emigracijos ir imigracijos procesų ir su tuo susijusių būsimų įvairių gyvenimo sferų pokyčių. Manoma, kad etniškai pakitusi Lietuvos gyventojų sudėtis paveiks religijos, tarpusavio bendravimo sferas. Negalima nepastebėti, kad piliečių santykis su supančia gamtine aplinka yra ypač svarbus jų tapatybei, jis traktuojamas kaip natūrali tapatybės dalis, nekvestionuojamas gamtinės aplinkos kaip vienos iš Lietuvos stiprybių klausimas. Pastaroji nuostata yra savotiškai paradoksali: nors gamta yra suprantama kaip svarbi tapatybės dalis, Lietuvos gyventojai mažiausiai iš visų ES šalių poreikį rūpintis gamta įvardija kaip svarbų (gamta suprantama tarsi savaiminė vertybė). Kartu iškyla tinkamų vertybių pasirinkimo, lietuvių kalbos puoselėjimo svarbos ateičiai apmąstymai.

Piliečių pažangos **socialinėje srityje** lūkesčiai apima pokyčius sveikatos, žmogaus teisių, jaunimo ir senjorų padėties, švietimo srityse. Tikimasi, kad sveikatos srityje bus atkreiptas dėmesys į gebėjimo valdyti pandemijas, veikiančias sveikatos sistemą iš išorės, svarbą. Žinoma, galima numanyti, kad tai tebesitęsiančios COVID-19

pandemijos atspindys, tačiau sekant didžiąsias tendencijas ir tikintis tokių ar panašių pandemijų atsikartojimo tai, be abejo, svarbus aspektas. Nors diskusijų dalyviai itin mažai lietė fizinės sveikatos klausimus, daugiausia užsimindami apie galimus pokyčius mityboje, medicinos srities technologinę pažangą, ryškiai pastebimas dėmesys psichikos sveikatai. Psichologinę sveikatą ir jai ateityje kilsiančius iššūkius siūloma stiprinti mažinant socialinę atskirtį, geriau valdant prisitaikymą prie globaliai vykstančios sparčios technologijų plėtros. Manoma, kad yra reikalinga ir bus pasiekta pažanga žmogaus teisių srityje, siekiant įvairių socialinių grupių interesų ir kokybiško dalyvavimo visuomenės gyvenime. Išskiriami išliekantys aktualūs jaunimui gyvenimo pradžios – studijų, geros darbo vietos – poreikiai, keliamas oraus senjorų gyvenimo, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, užtikrinimo lūkestis. Pažangą užtikrinančiu komponentu matoma kokybiška visuose lygmenyje švietimo sistema, prisidedanti prie laisvo ir saviraiškos ieškančio piliečio ugdymo.

Piliečiai neabejoja, kad 2050-uosius pasitiksime pasiekę technologinę pažangą. **Technologijų srityje** piliečiai tikisi, kad technologijų plėtra bus išmintingai valdoma, siekiant, kad šis procesas prisidėtų prie viešųjų paslaugų ir gyvenimo kokybės gerinimo, bei mažinant rizikas, susijusias su neigiamais technologijų padariniais gyventojų psichinei ir fizinei sveikatai, socialiniams santykiams ir visuomenės atskirčiai. Šie lūkesčiai koreliuoja su **ekonomikos srities** lūkesčiais. Paminėtinas būtinasis persiorientavimas į aukštą pridėtinę vertę grįstos ekonomikos modelį, koncentruojantis į technologijų ir inovacijų vystymą ir globalių problemų sprendimą. Mąstydami apie ekonomikos sritį diskusijose dalyvavę piliečiai akcentuoja poreikį sukurti įtraukią darbo rinką įvairias galimybes ir poreikius turintiems žmonėms. Tokia rinka turėtų taip pat pasižymėti aukšta darbo vietų kokybe. Tikimasi ir didesnės valstybės paramos naujai kuriamiems verslams, akcentuojant tai, kad kitose valstybėse tokios sąlygos jau sukurtos, o nesukūrus jų čia galima tikėtis gyventojų išvykimo. Manoma, kad valstybės pažangai reikalinga tokia mokesčių sistema, kuri būtų labiau grindžiama mokesčių progresyvumo principais.

Žvelgiant iš piliečių perspektyvos, **gamtinė aplinka** ir jos puoselėjimas yra vienas iš valstybės prioritetų. Gamta ir santykis su ja suvokiama kaip viena iš esminių tapatybės dalių, kaip gyvenimo kokybės užtikrinimo ir palaikymo garantas. Esamo gamtinio karkaso išsaugojimą ir plėtrą bei gamtinės aplinkos prieinamumo užtikrinimą piliečiai vertina kaip vieną iš prioritetinių pažangos krypčių. Galvojant apie aplinkos sritį piliečiams svarbu atrodo ir tai, kad 2050-aisiais Lietuvoje klestėtų modernūs, kultūriškai aktyvūs, žali ir judėjimui patogūs miestai ir pasiekiami, tolygiai miestams vystomi regionai. Tolygumas išryškėja kaip apibendrinanti samprata – tolygiai komfortabilus gyvenimas įvairioms grupėms, nepriklausomai nuo jų socialinės padėties, gyvenamosios vietos, amžiaus, etniškumo.

Apibendrinant **politikos srities** lūkesčius iš piliečių perspektyvos galima teigti, kad valstybės pažangai pasiekti reikalinga ir toliau žengti Vakarų ir Šiaurės kryptimi. Bendradarbiavimas su Šiaurės šalimis, gerųjų praktikų pavyzdžiai ir buvimas kituose aljansuose matomas kaip būdas palaikyti vertybinį pagrindą, taip pat kaip galimybė patiems būti pavyzdžiu. Tikimasi, kad Lietuva išliks suvereni ir demokratinė – tai įvardijama kaip valstybės stiprybės, ypač lyginant su politiniais procesais kai kuriose kaimyninėse šalyse. Svarų indėlį į valstybės pažangą, piliečių nuomone, turėtų įnešti orientuotas į žmonių poreikius, strategiškai veikiantis, kompetentingas ir gerai apmokamas viešasis sektorius.

Tokios diskusijos, kokios įvyko „Ekspedicijoje į 2050-ųjų Lietuvą“, gilina tiek mūsų, tiek diskusijų dalyvių gebėjimą įsivaizduoti ateitį. Jos, taip pat vėliau strategijos rengimo procese suplanuota patyriminė dizaino paroda ir kitos

piliečių įtraukimo veiklos yra ne tik būdas rinkti duomenis būsimam strategijos dokumentui – tai ir aktyvi **priemonė bei galimybė stiprinti ateities raštingumo** (angl. *future literacy*) įgūdžius visuomenėje. UNESCO nurodo, kad „ateities raštingumas – tai įgūdis, leidžiantis žmonėms suprasti galimus ateities scenarijus ir mąstyti apie juos kaip įrankį geriau įsisąmoninti dabartį ir priimamus sprendimus. Ateities raštingumas įgalina vaizduotę, gerina mūsų gebėjimą galvoti, ruošti ir išgyventi pokyčius“¹⁴. Ateities raštingumui svarbūs du faktoriai: 1) domėtis tuo, kas įmanoma, o ne tik tuo, kas esama ir 2) suprasti sistemoje (aplinkoje) vykstančius pokyčius. Ateities raštingumą galima lavinti, stiprinant gebėjimą įsisąmoninti ateities prielaidas, žvelgti į ateities neapibrėžtumus kaip į galimybes, perkeliant nesąmoningą būseną į sąmoningą. Atsižvelgiant į tai, kad dabartinis pasaulis yra greit kintantis ir sunkiai apibrėžiamas, reikalaujantis nuolatinio prisitaikymo, taip pat į tai, kad Lietuvos gyventojai pasižymi mažiausiu atvirumu pokyčiams, lyginant su kitais europiečiais, toks įgūdis galėtų būti svarbus formuojant pozityvesnes nuostatas naujovių atžvilgiu, taip pat ir valstybės pažangos prielaidas. Teigiama, kad kuo geriau žmonės supras skirtingus ateities paaiškinimus, tuo mažiau liks priežasčių bijoti ateities, tuo geriau jie galės pasinaudoti ateities galimybėmis ir įprasminti pokyčius bei naujumą.

Rekomendacijos

Atsižvelgdami į Strateginio valdymo įstatymo nuostatas dėl valstybės pažangos strategijos ir vizijos (t. y. valstybės saugumo, socialinė, ekonominė ir aplinkos būklė, kurią norima pasiekti ilguoju – ilgesniu negu 20 metų – laikotarpiu), šios ataskaitos autoriai teikia tokias rekomendacijas dėl **strategijos turinio**:

Eil. nr.	Rekomendacija / strateginis siūlymas	Atsakinga institucija	Terminas
1.	Formuojant valstybės pažangos viziją ir jai įgyvendinti reikalingus kelrodžius (veiksmų planus) socialinėje sferoje , atsižvelgti į skirtingų piliečių grupių išreikštus lūkesčius ir nuogąstavimus dėl Lietuvos demografinės situacijos (bendras gyventojų skaičius, jų sudėtis), [visuomenės] saugumo, senjorų padėties, priklausymo visuomenei, švietimo ir kultūros aspektus. Atsižvelgiant į visuomenei būdingas konservatyvias tradicines vertybes, baimes dėl tapatybės išsaugojimo, santykinę tolerancijos vertybės stoką Lietuvos visuomenėje, tikėtina, augsiančią gyventojų įvairovę ateityje, formuojant pokyčių kryptis socialinėje srityje svarbu galvoti ne tik apie objektyvius veiksnius, siekiant oresnės senatvės, geresnio gyvenimo galimybių jaunimui sudarymo, bet ir apie švelniusios „minkštuosius“ veiksnius, kurie įgalintų kito ir kitokio priėmimą visuomenėje.	LRVK	2023-03-31
2.	Atsižvelgiant į tai, kad, palyginti su kitais europiečiais, Lietuvos gyventojai pasižymi santykinai mažesniu atvirumu pokyčiams ir naujoms patirtims, o kartu – lūkesčiu dėl Lietuvos, kaip inovacijų ir	LRVK	2023-03-31

¹⁴ Šaltinis: UNESCO, *Futures Literacy*. Prieiga per internetą <https://en.unesco.org/futuresliteracy/about>

	<p>technologijų lyderės ateities, rekomenduojama formuojant ekonominių pokyčių kryptį kartu skirti dėmesio ir gyventojų baimėms dėl galimo neigiamo technologijų poveikio bei jas atitinkamai valdyti. Taip pat išsakyti lūkesčiai dėl darbo rinkos įtraukumo, lankstumo bei savirealizacijos galimybių ateityje, oraus atlyginimo, kitokių darbdavio ir darbuotojų santykių, [teisingesnės] mokesčių sistemos.</p>		
3.	<p>Formuojant aplinkos pokyčių kryptis, atsižvelgti į piliečių diskusijose išryškėjusį gamtos, kaip itin svarbaus lietuviškai tapatybei elemento, aspektą, kartu stiprinant supratimą apie poreikį ja rūpintis, siekiant ne tik aplinkos išsaugojimo, bet ir jos pagerinimo ateityje, prieinamumo visiems užtikrinimo ir to, kad priimamų sprendimų nenusvertų ekonominiai motyvai.</p>	LRVK	2023-03-31
4.	<p>Atkreipti dėmesį į saugumo vertybę, kuri suprantama kaip nepriklausomybės išsaugojimas ir taika. Kaip grėsmė įvardijamas nedemokratinų režimų galios augimas, nuogąstaujama dėl ES ateities, kylančių naujų grėsmių (pvz., ateityje galimai išaugsiantys pabėgėlių srautai). Šiame kontekste teigiamai vertinama bendradarbiavimo su Šiaurės šalimis perspektyva ir buvimas saugumo aljansuose.</p>	LRVK	2023-03-31
5.	<p>Atsižvelgti į diskusijose aptartus šalies valdysenos klausimus, kur viltys siejamos su demokratinės valdymo formos šalyje išlaikymu, geresnio valdžios ir piliečių santykio vystymu, grindžiant jį tokiomis vertybėmis, kaip lygiavertiškumas, didesnis įgalinimas ir pasitikėjimas; daugiau dėmesio skiriant regionų plėtrai (kad gyvenimas nebūtų koncentruotas tik trijuose miestuose), savivaldai. Lūkesčiai siejami su profesionalia, į ilgalaikę šalies raidos perspektyvą besiorientuojančia valdžia, valstybės institucijų veiklą labiau nukreipiant į piliečių saugumo užtikrinimą, gyvenimo kokybės ir laimės jausmo didinimą.</p>	LRVK	2023-03-31
6.	<p>Formuojant valstybės pažangos viziją, atkreipti dėmesį į tokias diskusijų metu išryškėjusias vertybes: bendruomeniškumo, drąsos, lyderystės, kūrybiškumo, darbštumo, poreikio jaustis visaverčiais partneriais. Drąsus elgesys, siekis spręsti iššūkius kūrybiškai, bendro tikslo siekimas matomi kaip pažangos variklis, o agresyvus elgesys kitų atžvilgiu, negebėjimas tarpusavyje sutarti, mažas šeimininkiškumo lygis, nepasitikėjimas yra matomi kaip pažangos stabdžiai.</p>	LRVK	2023-03-31

Kitos rekomendacijos:

Eil. nr.	Rekomendacija / strateginis siūlymas	Atsakinga institucija	Terminas
1.	Formuojant valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2050“ komunikaciją , atsižvelgti į šioje ataskaitoje atspindėtus skirtingų piliečių grupių (išreikštų per personas) lūkesčius ir baimes dėl šalies ateities.	LRVK	2023-12-31
2.	Siekiant veiksmingo strategijos „Lietuva 2050“ įgyvendinimo, rekomenduojama tęsti ir užtikrinti piliečių ateities raštingumo įgūdžių stiprinimą : numatyti priemones, tinkamas įvairioms grupėms komunikuojant apie valstybės procesus, susijusius su ateities perspektyvomis, į šiuos procesus įtraukti ir piliečius.	LRVK ŠMSM	2025-12-31

Priedai

1 priedas. Diskusijų su piliečiais vietos ir tyrimo klausimynas

Diskusijų (tikslinių grupių) su piliečiais vietos, vietovės gyventojų skaičius.

1 lentelė. Diskusijų su piliečiais vietos

Nr.	Data	Miestas	Gyventojų skaičius	Vieta	Komentarai
1	2021-10-18	Klaipėda	149157	Klaipėdos kultūros fabrikas	Diskusija su jaunimo atstovais
2	2021-11-18	Jurbarkas	9711	Jurbarko r. savivaldybės viešoji biblioteka	
3	2021-11-19	Kaunas	289380	Kauno Vinco Kudirkos viešoji biblioteka	
4	2021-12-09	Nemenčinė	4493	Nemenčinės daugiafunkcinis kultūros centras	
5	2022-01-06	Visur pasaulyje	-	„Microsoft Teams“ platforma	Diskusija su diaspora
6	2022-01-13	Žemaičių Kalvarija	679	Žemaičių Kalvarijos Motiejaus Valančiaus gimnazija	Diskusija su moksleiviais 11–12 kl., 5–6 kl.
7	2022-01-13	Šiauliai	100739	Žmogiškųjų išteklių plėtros ir stebėsenos biuras	Diskusija su socialiai pažeidžiamomis grupėmis (bedarbiai, neįgalieji, patyrę smurtą)
8	2022-02-03	Simnas	1198	Alytaus rajono viešoji biblioteka (Simno filialas)	
9	2022-02-03	Alytus	49888	Alytaus Jurgio Kunčino biblioteka	
10	2022-02-10	Utena	25397	Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka	

Diskusijų klausimynas

1. Jūs buvote pakviesti į šį susitikimą „Ekspediciją į 2050-ųjų Lietuvą“. Su kuo jums toks kvietimas asocijuojasi? Kokių minčių kyla?
2. Suskaičiuokite kiek jums metų?
3. Įsivaizduokime, kad visi nubudome 2050-ųjų sausio 1 d. Kur jūs nubudote? Kurioje šalyje? Papasakokite, kas vyksta?
4. Kaip jūs jaučiatės?
5. Kas įvyko jūsų gyvenime per pastaruosius 25 metus, t. y. nuo 2022 iki 2050?
6. Kas įvyko Lietuvoje per tą laiką? Įvardinkite, kuo tai panašu į šiandieną.
7. Kokie įvykė esminiai skirtumai tarp šiandienos Lietuvos ir Lietuvos 2050-aisiais?
8. Kaip manote, su kokiais iššūkiais viduje susidurs Lietuva 2050-aisiais? O su kokiais iššūkiais, kilusiais už Lietuvos ribų, susidursime? Kokių gali įvykti netikėtumų?
9. Kas bus Lietuvos partneriai? Kodėl? Kaip ta partnerystė pasireikš?
10. Kaip manote, ar 2050 m. sausio 1 d. bus įvykusi pažanga ar, priešingai, atžanga, sąstingis? Kodėl?
11. Pakalbėkime apie viziją, idealųjį vaizdinį, kokia ateities Lietuva jus džiugintų?
12. Kaip jūs manote, kas dabartinėje Lietuvoje formuoja ateitį? Kas galėtų prisidėti prie šio proceso? (Kaip tą procesą galima būtų patobulinti?) Kodėl?
13. Kokias įžvelgiate Lietuvos stiprybes? (patikslinamasis kl.: Kurios labiausiai prisidėtų prie Lietuvos ateities kūrimo?)
14. Ką jūs darytumėte, kad jūsų numatomas Lietuvos ateities vaizdinys išsipildytų?
15. Galbūt galėtumėte apibendrinti tai, apie ką mes kalbėjome, – koks 2050-ųjų Lietuvos vaizdinys jums susiformavo po šios diskusijos?

*Ar jūs čia, šiame krašte, gyvenate ir 2050-aisiais? Kur konkrečiai? Kaip?
Paprašysiu kiekvieno pabandyti apibendrinti tai, ką mes kalbėjome, – koks jums susidėliojo vaizdinys apie
norimą 2050-ųjų Lietuvą?
Ką jūs darysite, kad pasiektumėme šį vaizdinį? Kokių veiksmų imsitės?
Kaip dabar jaučiatės? Kokių minčių kyla? Gal dar ko nors nespėjote pasakyti?*

2 priedas. „Ekspedicija į 2050-ųjų Lietuvą“ – kūrybinė užduotis

Kūrybinę užduotį sudaro 50 skirtingų užduočių kortelių. Atsitiktiniu būdu kortelę išsitraukęs dalyvis yra pakviečiamas atsakyti į užduoties kortelėje pateiktus klausimus, aprašyti arba iliustruoti prašomą objektą iš ateities.

Užduoties kortelė apima vieną iš STEAP prieigos sričių bei vieną iš 10 kategorijų.

	Visuomenė	Technologijos	Aplinka	Ekonomika	Politika
Namai	X (kortelės pavyzdys pateikiamas žemiau)				
Darbas					
Gyvenimo būdas					
Miestai ir kitos gyvenamosios vietos					
Gamta					
Kartos					
Komunikacija					
Mokymasis					
Vertybės					
Tapatybė					

NAMAI

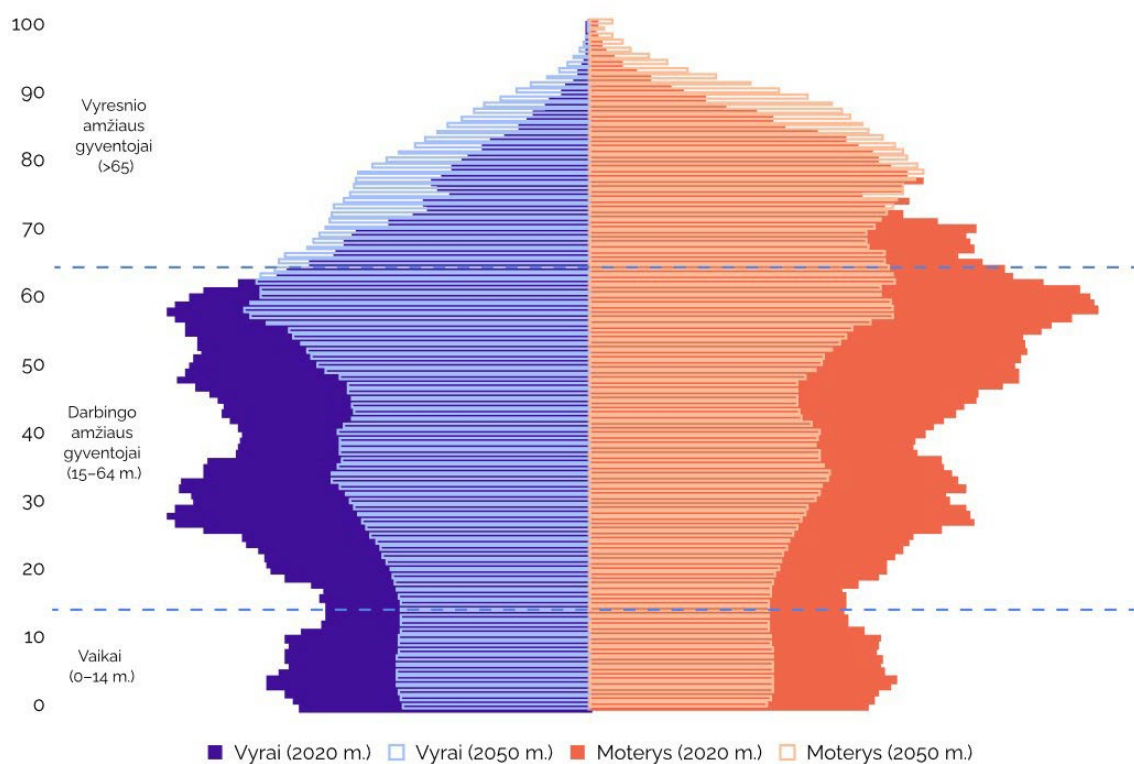

VISUOMENĖ

Iliustruokite arba aprašykite vietą/erdvę, kurioje jaučiatės saugus 2050-aisiais. Kam ši vieta/erdvė priklauso? Kur ji yra?

Sakoma, kad saugiausia vieta – namai.
Ar 2050-aisiais manoma taip pat? Kas taip mano?
O jūs ar sutinkate? Kas galėtų pakeisti namus? Kodėl?
Kam ši vieta/erdvė priklauso? Kur ji yra?

3 priedas. Lietuvos gyventojų populiacijos piramidė 2020 m. ir projekcija 2050 m.¹⁵

¹⁵ STRATA (2021). Žmogiškojo kapitalo būklė

4 priedas

Tikslas: pagal diskusijų dalyvių demografinius duomenis identifikuoti galimas apibendrintas vartotojų kategorijas – personas, kurioms būtų būdingos tam tikros charakteristikos. Planuojama sudaryti **nuo 7 iki 10 profilių – personų**.

Pirmasis personų sudarymo etapas

Diskusijos dalyvių populiaciją sudaro 109 informantai. Norint apibendrinti dalyvių grupę, svarbu rasti tinkamą imties sudarymo metodą. Pirmas žingsnis – patikrinti, ar profiliai pagal charakteristikas gali būti reprezentatyvūs, t. y. ar iš duomenų sudaryti profiliai gali atspindėti visas įmanomas dalyvių charakteristikas. Kadangi dalyvių imtis yra nedidelė (109 dalyviai), o charakteristikos labai įvairios, nustatyta, kad neįmanoma atlikti reprezentatyvios atrankos profilams pagal charakteristikas sudaryti (žr. 2 lent.).

Tikimybė: ☒ 95% ☐ 99%

Paklaida: (Nuo 0.1 iki 99)

Populiacija: (Sveikas skaičius)

Reikalingas imties dydis:

2 lent. Reprezentatyvios populiacijos imties skaičiavimas

Išvada: imtis negali būti reprezentatyviai apibendrinta. Turint nedidelę pirminę populiaciją ir norint apibendrinti ją reprezentatyviai, reikėtų įvertinti beveik visos populiacijos charakteristikas ir profilių būtų apie 99. Todėl sudarant, pavyzdžiui, 10 profilių, dingsta didelė dalis informacijos (tampa neįtrauktos smulkesnės charakteristikos, pvz., įvairios tautybės, kurios gali būti įdomios tyrimui, trūks įvairumo).

Šiuo atveju sudarant apibendrintus dalyvių profilius svarbu atspindėti jų skirtumus, įvertinant dalyvių įvairumą pagal demografines charakteristikas. Svarstant apie alternatyvų atrankos metodą, atsitiktinė atranka personoms irgi netinka, nes taip į profilių imtį pateks atsitiktiniai dalyviai, charakteristikos kartosis, todėl duomenys bus nuobodūs ir neiškalbingi. **Galima alternatyva yra nevisiškai reprezentatyvi atranka, lyginant populiaciją ne pagal visas, bet pagal kelias charakteristikas.**

Duomenų masyve įvertinus populiacijos pasiskirstymą pagal lytį, nustatyta, kad ją sudaro **apytiksliai** 60 % moterų ir 40 % vyrų (žr. 3 lent.). Būtų naudinga išlaikyti ir tokią *profilų* proporciją – taip imtis būtų reprezentatyvi pagal lyties rodiklį.

LYTIS_KAT				
		Frequency	Percent	Cumulative Percent
Valid	mot	68	62,4	62,4
	vyr	41	37,6	100,0
Total		109	100,0	100,0

3 lent. Lyties pasiskirstymas tiriamoje populiacijoje

PROFILIŲ SUDARYMAS PAGAL CHARAKTERISTIKŲ RODIKLIUS

Lytis ir tautybė

LYTIS_KAT * TAUTYBE Crosstabulation							
		TAUTYBE					
		Armenu	lenku	lietuviu	rusu	Total	
LYTIS_KAT	mot	Count	1	5	60	1	67
		% within LYTIS_KAT	1,5%	7,5%	89,6%	1,5%	100,0%
		% of Total	0,9%	4,7%	56,6%	0,9%	63,2%
	vyr	Count	1	2	36	0	39
		% within LYTIS_KAT	2,6%	5,1%	92,3%	0,0%	100,0%
		% of Total	0,9%	1,9%	34,0%	0,0%	36,8%
	Total	Count	2	7	96	1	106
		% within LYTIS_KAT	1,9%	6,6%	90,6%	0,9%	100,0%
		% of Total	1,9%	6,6%	90,6%	0,9%	100,0%

5 lent. Lyties pasiskirstymas tiriamoje populiacijoje

Visoje imtyje yra 90 proc. lietuvių tautybės žmonių, 10 proc. yra lenkai. Jeigu turime dešimt profilių, tai 9 iš jų turi būti lietuviai ir tik 1 lenkas. Šiuo atveju visi vyrai bus lietuviai (4 lietuvių vyrų profiliai), 5 lietuvių moterys ir 1 lenkė (nes didesnis lenkų tautybės asmenų skaičius jų grupėje).

Lenkų tautybės moters profilio skaičiavimas

➔ Frequencies

Statistics

Amžius

mot	N	Valid	5
		Missing	0
	Mean		51,40
	Median		54,00
	Minimum		41
	Maximum		65

6 lent. Lyties pasiskirstymas tiriamoje populiacijoje

Amžiaus vidurkis moterų lenkių grupėje yra 51 metai.

Miestas, moda – Nemenčinė.

Išsilavinimas, moda – aukštasis.

Šeimyninė padėtis, moda – išteklėjusi.

Profesija, moda – vyr. bibliotekininkė.

Užimtumo statusas, moda – samdomoji darbuotoja.

1 lenkų tautybės moters profilis – 51 metų išteklėjusi moteris, turinti aukštąjį išsilavinimą, einanti vyr. buhalterės pareigas (samdomoji darbuotoja) ir gyvenanti Nemenčinėje.

Šis profilis yra reprezentatyvus lenkių moterų populiacijos imtyje.

Likusios 5 lietuvių tautybės moterys:

Statistics						
LYTIS_KAT			Šeimyninė padėtis	ISSILAV_KAT	miestanj	amžius
mot	N	Valid	60	60	60	59
		Missing	0	0	0	1
	Mean		3,57	2,27	10,32	19,31
	Mode		1	1	14	4

7 lent. Lietuvių tautybės moterų charakteristikų pasiskirstymas tiriamoje populiacijoje

Vidutinė lietuvių moteris populiacijoje

Miestas, moda – Žemaičių Kalvarija.

Išsilavinimas, moda – aukštasis.

Šeimyninė padėtis, moda – išteklėjusi.

Profesija, moda – mokytoja.

Užimtumo statusas – moksleivė (?)

*Čia atsiranda problema, nes atsakymų trūksta tiek dėl *profesijos*, tiek dėl *užimtumo statuso* – nepakanka duomenų, operacija nepavyksta, reikia sužūrėti mechaniniu būdu.

Profiliai sudaromi pagal charakteristikų pasiskirstymą grupėse: pagal lytį, tautybę ir kitą charakteristiką – iki penkių moterų lietuvių ir 4 vyrų lietuvių.

Dėmesys atkreipiamas į charakteristikų pasiskirstymą lietuvių grupėse pagal lytį, reikšmės perskaičiuotos pagal reikiamą imtį (50 proc. mot. (likę 10 proc. – lenkė moteris), 40 proc. vyr.), kad būtų galima nuspręsti, kokios charakteristikos dažnesnės ir keliems profilams jos turi būti priskirtos.

Pagal išsilavinimą

ISSILAV_KAT					
LYTIS_KAT		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
mot	Valid	Aukštasis	34	56,7	56,7
		vidurinis	1	1,7	58,3
		profesinis	2	3,3	61,7
		moksleivis	21	35,0	96,7
		kita	2	3,3	100,0
		Total	60	100,0	

8 lent. Išsilavinimo pasiskirstymas tiriamoje populiacijoje

Moterys:

60 proc. aukštasis, 40 proc. moksleivis. **Taigi 3 moterys turi aukštąjį išsilavinimą, ir 2 moksleivės (nebaigtas vidurinis).**

vyr	Valid	Aukstasis	16	44,4	45,7	45,7
		vidurinis	2	5,6	5,7	51,4
		profesinis	7	19,4	20,0	71,4
		moksleivis	7	19,4	20,0	91,4
		kita	3	8,3	8,6	100,0
		Total	35	97,2	100,0	
	Missing	99	1	2,8		
Total			36	100,0		

9 lent. Išsilavinimo pasiskirstymas tiriamoje populiacijoje

Vyrai:

50 proc. aukštasis, 20 proc. profesinis, 20 proc. moksleivis, 10 proc. kita. **Taigi 2 vyrai turi aukštąjį išsilavinimą, 1 – profesinį, 1 moksleivis (nebaigtas vidurinis).**

Amžius

a.KATEGORIJS					
LYTIS_KAT		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
mot	Valid	Nepilnamečiai -17	15	25,0	25,4
		Jaunimas 18-29	13	21,7	47,5
		vid. amžiaus 30-59	15	25,0	72,9
		pagyvenė 60+	16	26,7	100,0
		Total	59	98,3	100,0
		Missing	99	1	1,7
		Total	60	100,0	
vyr	Valid	Nepilnamečiai -17	4	11,1	11,1
		Jaunimas 18-29	5	13,9	25,0
		vid. amžiaus 30-59	21	58,3	83,3
		pagyvenė 60+	6	16,7	100,0
		Total	36	100,0	
		Missing	99	1	2,8

10 lent. Amžiaus pasiskirstymas tiriamoje populiacijoje

Skačiuoti vidutinį amžių nėra prasmės, nes tada profilai bus vienodi. Reikia reprezentuoti skirtingas amžiaus grupes. Duomenys perkoduojami į amžiaus grupes. Moterys: 25 proc. nepilnametės, 20 proc. jaunimas, 25 vid. amžiaus, 30 proc. 60+. Kadangi turime penkias moteris, skirstoma: 1 nepilnametė, 1 jaunimas, 1 vid. amžiaus ir 2 – 60+. Vyrai: 11 proc. nepilnamečių, 14 proc. jaunimas, 58 proc. vid. a., 17 proc. 60+. Skirstoma: 1 jaunimas, 2 vid. a., ir 1 – 60+.

Gyvenamoji vieta

Moterys:

LYTIS_KAT		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
mot	Valid	Alytus	2	3,3	3,3
		Diaspora (JAV)	1	1,7	5,0
		Diaspora (Jungtinė Karalystė)	1	1,7	6,7
		Diaspora (Kanada)	1	1,7	8,3
		Diaspora (Vokietija)	2	3,3	11,7
		Jurbarkas	9	15,0	26,7
		Kaunas	5	8,3	35,0
		Klaipėda	3	5,0	40,0
		Simnas	10	16,7	56,7
		Šiauliai	2	3,3	60,0
		Utena	7	11,7	71,7
		Žemaičių Kalvarija	17	28,3	100,0
		Total	60	100,0	100,0

11 lent. Gyvenamosios vietos duomenų pasiskirstymas tiriamoje moterų populiacijoje

28 Žemaičių Kalvarija, 15 Jurbarkas, 12 Utena, 17 Simnas, diaspora 8,4, Kaunas 8,3.

1 Žemaičių Kalvarija, 1 Jurbarkas, 1 Simnas, 1 Utena – nepavyksta pritaikyti proporcijų moterų populiacijai – trūksta vieno profilio, pridamas dar 1 prie Žemaičių Kalvarijos (kad būtų 5).

Vyrai:

vyr	Valid	Alytus	3	8,3	8,3
		Diaspora (Belgija)	1	2,8	11,1
		Diaspora (JAV)	2	5,6	16,7
		Diaspora (Jungtinė Karalystė)	1	2,8	19,4
		Jurbarkas	1	2,8	22,2
		Kaunas	4	11,1	33,3
		Klaipėda	2	5,6	38,9
		Nemenčinė	2	5,6	44,4
		Simnas	2	5,6	50,0
		Šiauliai	11	30,6	80,6
		Utena	3	8,3	88,9
		Žemaičių Kalvarija	4	11,1	100,0
		Total	36	100,0	100,0

11 lent. Gyvenamosios vietos duomenų pasiskirstymas tiriamoje vyrų populiacijoje

30 proc. Šiauliai, 11 proc. Žemaičių Kalvarija, 11 proc. Kaunas, 8 proc. Utena ir Alytus.

Skaiciavimuose esant didesniai procentui, priskiriama po vieną, nors ir nesudaro minimalaus procento imčiai (4 vyrai, vadinasi, procentas turi sudaryti bent 25 proc. asmeniui). Šiauliams priskiriami 2, Žemaičių Kalvarijai 1 ir Kaunui 1 – išlieka neaiški tokio priskyrimo logika.

Antrasis personų sudarymo etapas – rezultatai

Antrame personų sudarymo etape ieškome didesnių skirtumų tarp pirmame etape suformuotų personų. Papildomai gryninami tikslai, požiūriai, lūkesčiai, baimės. Sukuriamos 8 personas.

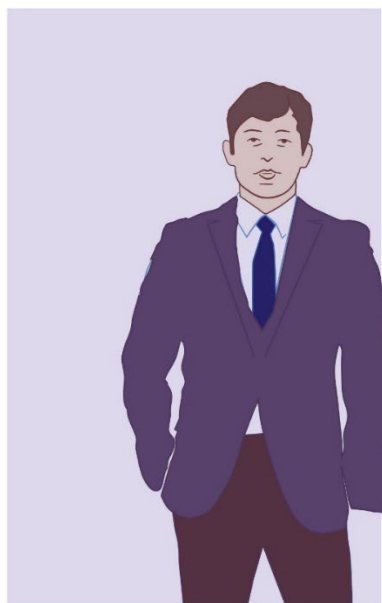
Zita

Amžius: 62 m.
Tautybė: lietuvė
Gyvenamoji vieta: Iki 10 000 gyventojų turintis miestas
Išsilavinimas: aukštasis
Užimtumas: dirba miesto bibliotekoje

Pirmiausia reikia su kaimynais gražiausiai sugyventi. Kaimynas visgi lieka kaimynu.

- Tikslai** Svarbu turėti bendruomenę, išlaikyti aktyvų, ne darbo santykiais susietą socialinį ratą.
- Požiūriai** Mano, kad visuomenėje turi daugėti aktyvių socialinių ryšių, ypač tarp senjorų, atsirasti daugiau atvirumo. Svarbu kuo ilgiau tęsti mokymąsi, pavyzdžiui, 3-iojo amžiaus universitete.
- Lūkesčiai** Tikisi pažangos žmonių su negalia klausimuose – reikia aplinkos pritaikymo jų reikmėms; teigia, kad Lietuva bus galimybių šalis; taip pat tikisi, kad Lietuva palaikys kultūrinius ryšius su kaimyninėmis šalimis.
- Baimės** Lietuva seks kitų šalių pavyzdžiais.

Lukas

Amžius: 20 metų
Tautybė: lietuvis
Užimtumas: studijuoja viename iš didmiesčių, ne Vilniuje

Aš manau, kad eisim į priekį ir kad visi bus išgirsti.

- Tikslai** Dirbti iš bet kur, prisidėti prie Lietuvos gerovės, kilti karjeros laiptais. Sieja savo ateitį su Lietuva, kuri asocijuojasi ir su šeima, aktualūs žmogiškieji ryšiai.
- Požiūriai** Pragmatiškai svarsto apie galimus ateities Lietuvos scenarijus, mato tiek galimą optimistinę, tiek pesimistinę galimą ateitį, įsivaizduoja, kad Lietuvoje bus žymiai didesnė gyventojų įvairovė, o lietuviai bus labiau pasklidę pasaulyje. Tikisi, kad Lietuvoje turėtų daugėti tolerancijos, pasaulietiškumo, tvarumo praktikų.
- Lūkesčiai** Mano, kad Lietuva bus inovatyvi valstybė, viena iš lyderių Europoje; tikisi, kad tolerancijos ir kito priėmimo, psichologinės gerovės iššūkiai iki 2050-ųjų bus išspręsti. Tikisi išmokyti daug užsienio kalbų, aktualus atlyginimų kilimo klausimas; mano, kad žmonės į Lietuvą trauks tai, kad savo šalyje gali būti labiau vertinamas nei svečioje.
- Baimės** Išliekantys iššūkiai užsienio politikoje. Neaiškūs lietuvių kalbos likimas augant poreikiui komunikuoti užsienio kalbomis.

Emilija

Amžius: 17 metų

Tautybė: lietuvė

Gyvenamoji vieta: nedidelis miestelis Žemaitijoje

Užimtumas: moksleivė

Gyvena mažesnes negu vidutines pajamas gaunančioje šeimoje

” Net nežinau, kokia Lietuva džiugintų. Jaunesni žmonės su naujomis pažiūrom emigruoja, keliauja, kitaip mąsto.

- Tikslai** Emigruoti iš Lietuvos, nes čia sunku realizuoti idėjas, įsitvirtinti.
- Požiūriai** Pesimistinis požiūris – mano, kad tai, jog rinkimuose pasireiškia didesnis vyresnės kartos aktyvumas, prisideda prie nepakankamai gerų kandidatų išrinkimo, neužtikrina reikalingo atsinaujinimo.
- Lūkesčiai** Norimą šalies atsinaujinimą sieja su jaunimu, naujomis idėjomis, nauja patirtimi, mano, kad bus technologinė pažanga.
- Baimės** Nesutarimai tarp kartų, jaunimui bus sunku įsitvirtinti, todėl ir toliau išliks emigracija.

Tomas

Amžius: 40 m.

Tautybė: lietuvis

Gyvenamoji vieta: vienas iš mažųjų Lietuvos miestų

Išsilavinimas: aukštasis

Užimtumas: dirba mediku valstybinėje medicinos įstaigoje

” Aš linkiu visiems būti, kurti ir nubusti čia, Lietuvoje ir kad pasitvirtintų, tai kas žadama – ką pasistatysi, tą turėsi, ką uždirbsi, tą turėsi.

- Tikslai** Realizuoti save profesinėje veikloje.
- Požiūriai** Svarbios vertybės – vienybė, sąžiningumas, dorovė; su jaunimu svarbu diskutuoti apie istoriją, dalintis gyvenimiška patirtimi, skatinti patriotiškumą.
- Lūkesčiai** Norėtų stabilumo, kuris reikalingas pasiekti asmeninei gerovei, oriai pensijai, tikisi, kad Lietuva išliks laisva, tikisi, kad bus įgyvendinti susitarimai, užtikrinantys valstybės tęstinumą, bus išvengta kataklizmų.
- Baimės** Ateityje dominuos greitesnis tempas dėl technologijų poveikio, mažės sąmoningumo.

Inga

Amžius: 41 metai
Tautybė: lietuvė
Gyvenamoji vieta: Alytus
Išsilavinimas: aukštasis
Šeimyninis statusas: ištekęs, turi tris vaikus
Turi savo vandens gręžinių įrengimo verslą

”

Viskas prasideda nuo vieno žmogaus. Atsikeli dabar ir taip po 30 metų, kiekvieną rytą priimi sprendimą. Kiekvieną dieną darom tą sprendimą – ar būsim niūrūs, rūpesčių apimti, ar šypsosimės.

Tikslai

Vystyti verslą ne tik savo gyvenamoje vietoje, tačiau ir kitur Lietuvoje ar užsienyje. Ateitis susijusi su savęs realizavimu ir atsidavimu profesijai

Požiūriai

Mano, kad kiekvienas gali rinktis, kokio požiūrio laikytis – šypsotis ar būti niūriam. Veržli, pasitikinti savo jėgomis; mano, kad ateityje valstybės laukia iššūkiai, susiję su apsirūpinimu energija, žmogiškaisiais ištekliais, o sprendimai šioms iššūkiams bus kuriami aljansuose, sąjungose, turi abejonių dėl savarankiškų Lietuvos sprendimų.

Lūkesčiai

Mano, kad Lietuva dėl kvalifikuotų darbuotojų kovos su kitomis valstybėmis, todėl reikėtų jau dabar atverti sienas kvalifikuotiems darbuotojams iš kitų šalių gyventi ir dirbti.

Baimės

Darbo jėgos trūkumas varžys pažangą, lietuvių kalbą; autentiškumo išsaugojimui poveikį turės poreikis įsileisti vis daugiau darbuotojų iš kitų šalių.

Saulius

Amžius: 43 metai
Lytis: vyras
Tautybė: lietuvis
Gyvenamoji vieta: 25 000 gyventojų turintis miestas
Išsilavinimas: profesinis
Išsiskyres, turi vaiką
Turi negalią

”

Bus didelė mišrainė ir išgyvens, labai teisingai – tik stipriausieji. Bus natūrali atranka, jau dabar pradėjo natūralią atranką daryti. 50-aisiais metais išliks tik, kaip sakant, stipriausieji.

Tikslai

Uždirbti daugiau pinigų įsigyti pigesnę nei dabar prekės, keliauti Lietuvoje, turėti daugiau laisvės nei dabar.

Požiūriai

Geresnis gyvenimas asocijuojasi su ankstesniais laikais; jaučia nerimą dėl dabarties ir ateities.

Lūkesčiai

Tikisi, kad pavyks suvaldyti sveikatai kylančius iššūkius, ypač naujas ligas. Norėtų, kad vaikas, kuris dabar gyvena užsienyje, turėtų geras gyvenimo sąlygas.

Baimės

Mano, kad ateityje gali trūkti maisto, jeigu Lietuvoje nebus jo užauginama, pavyzdžiui, siekiant mažinti gyvulininkystės keliamą taršą.

Danuta

Amžius: 51 metai
Tautybė: lenkė
Gyvenamoji vieta: nedidelis miestelis Vilniaus rajone
Išsilavinimas: aukštasis
Ištekėjusi, turi 3 vaikus
Dirba samdoma darbuotoja, 2022 m sausio mėn. atlyginimas 842 Eur į rankas

”

Ką įdėsi į savo šeimą, tą ir turėsi. Ką tu gali duoti savo vaikams, tuo paskui jie gyvena ir perduoda savo kartai – jeigu gerai išauklėsi savo vaiką, tai jis stengsis kažką duoti savo vaikams ir išmokyti vaikus ir taip viskas eina toliau.

Tikslai Turi kalbos barjerą, tad negalėtų išvykti iš Lietuvos gyventi į kitą šalį; vertina Lietuvos gamtą; svarbūs giminių ryšiai.

Požiūriai Tiki žinių, tradicijų perdavimu iš kartos į kartą, akcentuoja šeimos svarbą žmogaus gyvenime; įsivaizduoja save gražios aplinkos apsuptyje; neatmeta galimybės, kad dalį paslaugų, pavyzdžiui, aptarnavimo, ateityje teks robotai, tiki mokslo ir technologine pažanga.

Lūkesčiai Mano, kad senyvame amžiuje gyvens senelių namuose, kurie bus gamtos apsuptyje, bus švari aplinka ir tyras oras; norėtų, kad gyventojai tausotų gamtą – tiki, kad prie to prisidėtų tinkamas paskatimas, nukreipimas. Tikisi suprasti pasikeitusį jaunos kartos požiūrį.

Baimės Tikisi taikos regione, tačiau abejoja, kad pavyks taiką išlaikyti.

Raimondas, draugams Amerikoje - Raymond

Amžius: 60 metų
Tautybė: lietuvis
Gyvenamoji vieta: JAV, Arizona
Išsilavinimas: aukštasis
Šeimyninis statusas: vedęs
Užimtumas: finansų konsultantas (individuali veikla)

”

Aš norėčiau, kad ne tik niekas daugiau neišvažiuotų, bet pradėtų žmonės grįžti, o jie pradės grįžti, kai bus sudarytos sąlygos Lietuvoje, kad jie turėtų darbus ir taip toliau.

Tikslai Ateityje ketina grįžti gyventi į Lietuvos regioną, aktualios socialinės, sveikatos priežiūros paslaugos, aplinkos pritaikymas įvairių poreikių žmonėms, regionų klestėjimas.

Požiūriai Tikėtusi emigracijos iš Lietuvos sustabdymo – ne tik kad nebeišvažiuotų piliečiai, tačiau kad ir išvykę sugrįžtų.

Lūkesčiai Tikisi daugiau bendrumo tarp gyvenančių Lietuvoje ir išvykusių, aktualus ir pilietybės išsaugojimo klausimas.

Baimės Piliečių skirstymas į „mes“ (gyvenantys Lietuvoje) ir „jūs“ (išvykę, gyvenantys kitur).

Kuriame pamatus pagrįstiems ir
įžvalgiems viešosios politikos sprendimams